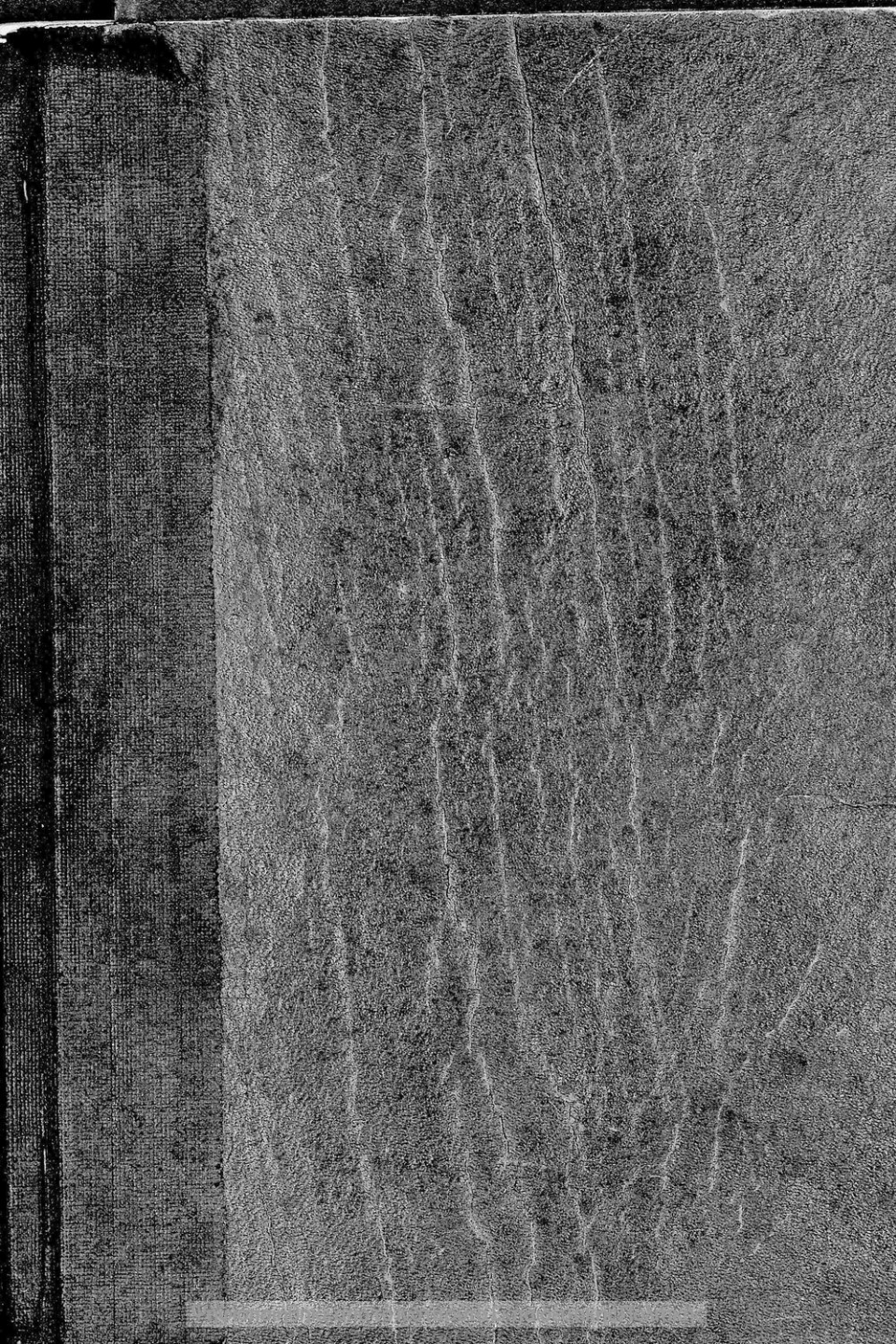




Βασιλίδης Ν. Γεωργίου
Διευθ. Παιδείας
ΔΗΜ. Ι. ΚΟΥΤΙΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ Δ. Θ.
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΗ ΡΙΖΑΡΕΙΩ ΕΚΚΛ. ΣΧΟΛΗ

46121

ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ
ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ
ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΗΣ Β'. ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Εγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας

ΕΚΔΟΣΙΣ ΣΤ'.

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΣ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ

Ὀδὸς Φαλήρου 30-32

1929

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ
συγγραφέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

2. Γαβριέλ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ

(Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Μεγάλης
τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας).

MEMORANDUM

TO THE PRESIDENT

FROM THE SECRETARY OF DEFENSE
(Subject: [illegible])



ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Α'. ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

1. "Ἰδρυσίς, ζωὴ καὶ θρόαις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.

α'.

(Πράξ. Β' 1—24 καὶ 32—41).

(Καὶ) ἐν τῇ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεν- Β(α)
τηκοστῆς ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό.
καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὥσπερ φερο- 2
μένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον
οὗ ἦσαν καθήμενοι· καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμερι-
ζόμεναι γλῶσσαι ὥσπερ πυρός, ἐκάθισέ τε ἐφ' ἓνα ἕκα- 4
στον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύμα-
τος Ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέροις γλώσσαις,
καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι.

- (β)⁵ Ἦσαν δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν· γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθε τὸ πλῆθος καὶ συνεχύθη, ὅτι ἤκουον εἰς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν· ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ ἐθαύμαζον λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· οὐκ ἰδοὺ πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι; καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν, ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν, Πάρθοι καὶ Μηδοὶ καὶ Ἑλαμίται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Αἰβύης τῆς κατὰ Κυρηνήν, καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι, Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι, Κροῖτες καὶ Ἀραβες, ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγάλα τοῦ Θεοῦ; Ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες· τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι; ἕτεροι δὲ χλευάζοντες ἔλεγον ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσὶ.
- (γ)¹⁴ Σταθεὶς δὲ Πέτρος σὺν τοῖς ἑνδεκα, ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ ἀπεφθέγγετο αὐτοῖς· ἄνδρες Ἰουδαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Ἱερουσαλὴμ ἅπαντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματα μου· οὐ γάρ, ὥς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσιν· ἔστι γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας· ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ·
- 17 «καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἑσχαταῖς ἡμέραις, λέγει

ὁ Θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν
 σάρκα, καὶ προφητεύουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ
 θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις
 ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυ-
 πνιασθήσονται· καὶ γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου 18
 καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις
 ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου καὶ προφητεύ-
 σουσιν. καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω
 καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, αἷμα καὶ πῦρ καὶ
 ἀτμίδα καπνοῦ· ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκό-
 τος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἢ ἔλθειν τὴν
 ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ. καὶ 21
 ἔσται πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου
 σωθήσεται». Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατε τοὺς 22
 λόγους τούτους. Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα
 ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι
 καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ
 Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε,
 τοῦτον τῇ ὀρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ 23
 Θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες, διὰ χειρῶν ἀνόμων προσ-
 πήξαντες ἀνείλατε ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησε λύσας 24
 τὰς ὀδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν
 κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ. (1)
 Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν, ὁ Θεός, οὗ πάντες Β' 32
 ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες. Τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψω- 33

(1) Εἰς τοὺς παραλειπομένους στίχους 25—31 ὁ Πέτρος φέρει προ-
 φητεῖαν τινὰ τοῦ Δαυὶδ (ψαλμ. ιε' 8—12) περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ
 Χριστοῦ, ἵνα καὶ ἐκ τῆς Γραφῆς ἀποδείξῃ ὅτι Χριστὸς ὄντως ἀνέστη.

- θείς, τήν τε ἐπαγγελίαν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος λα-
 βὼν παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐξέχεε τοῦτο ὁ νῦν ὑμεῖς
 34 βλέπετε καὶ ἀκούετε. οὐ γὰρ Δαυὶδ ἀνέβη εἰς τοὺς
 35 οὐρανοὺς, λέγει δὲ αὐτός : «εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυ-
 36 ρίῳ μου· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχ-
 θρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». ἀσφαλῶς
 οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι καὶ Κύριον
 καὶ Χριστὸν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε, τοῦτον τὸν
 Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε.
- (δ) 37 Ἀκούσαντες δὲ κατενύγησαν τῇ καρδίᾳ, εἰπόν-
 τε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους·
 38 Τί ποιήσομεν, ἄνδρες ἀδελφοί ; Πέτρος δὲ ἔφη
 πρὸς αὐτοὺς· μετανοήσατε καὶ βαπτισθήτω ἕκα-
 στος ὑμῶν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἁ-
 39 φρεσιν ἁμαρτιῶν καὶ λήψεσθε τὴν δωρεάν τοῦ Ἀ-
 γίου Πνεύματος. ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία καὶ
 τοῖς τέκνοις ὑμῶν καὶ πᾶσι τοῖς εἰς μακράν, ὅσους
 40 ἂν προσκαλέσῃται Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν· ἐτέ-
 ροις τε λόγοις πλείοσι διεμαρτύρετο καὶ παρεκά-
 41 λει λέγων· σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σχολιᾶς
 ταύτης· οἱ μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμενοι τὸν λό-
 γον αὐτοῦ ἐβαπτίσθησαν, καὶ προσετέθησαν τῇ
 ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχὰι ὥσει τρισχίλια.

β'.

(Αὐτόθ. Β'. 43--47).

Β' 42 Ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀπο-

στόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου
καὶ ταῖς προσευχαῖς. Ἐγένετο δὲ πάση ψυχῇ φό- 43
βος, πολλά τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀποστό-
λων ἐγένετο· πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ 44
τὸ αὐτὸ καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά, καὶ τὰ κτή- 45
ματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον καὶ διεμέ-
ριζον αὐτὰ πᾶσι, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχε· καθ' 46
ἡμέραν τε προσκατεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ
ἱερῷ, κλῶντές τε κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον
τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας, αἰ-
νοῦντες τὸν Θεὸν καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον
τὸν λαόν. ὁ δὲ Κύριος προσετίθει τοὺς σφρζομένους
καθ' ἡμέραν τῇ ἐκκλησίᾳ.

(αὐτόθι Δ' 32—37). *ἀναστασι*

Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρ- Δ' 32(α)
δία καὶ ἡ ψυχὴ μία καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν ὑπαρχόν-
των αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα
κοινά. καὶ μεγάλη δυνάμει ἀπεδίδουν τὸ μαρτύ- 33
ριον οἱ ἀπόστολοι τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου
Ἰησοῦ, χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς.
οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς· ὅσοι γὰρ 34(β)
κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες
ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πειρασκομένων καὶ ἐτίθουν
παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· διεδίδοτο δὲ 35

- 36 ἐκάστω, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχε. Ἰωσῆς δὲ ὁ
ἐπικληθεὶς Βαρνάβας ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, ὃ ἐστὶ
μεθερμηνευόμενον υἱὸς παρὰ κλήσεως,
37 Δευῖτης, Κύπριος τῷ γένει, ὑπάρχοντος αὐτῷ
ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα καὶ ἔθηκε παρὰ
τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων.

Συνομι εἰς Διακονίαν
γ'.

(Αὐτόθι 5' 1—10)

- (α) 5' Ἐν (δὲ) ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν
μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν
πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παραθεωροῦντο ἐν τῇ δια-
2 κονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν. προσκαλεσά-
μενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶπον·
οὐκ ἄρεστόν ἐστιν ἡμᾶς καταλείψαντας τὸν λόγον
3 τοῦ Θεοῦ διακοινεῖν τραπέζαις. ἐπισκέψασθε οὖν,
ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἑπτά,
πλήρεις πνεύματος Ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς κατα-
4 στήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῇ
προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτεροῦ-
(β) 5 σομεν. καὶ ἤρεσε ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ
πλήθους· καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον, ἄνδρα πλήρη
πίστεως καὶ Πνεύματος Ἁγίου, καὶ Φίλιππον καὶ
Πρόχορον καὶ Νικάνορα καὶ Τίμωνα καὶ Παρ-
6 μενᾶν καὶ Νικόλαον προσήλυτον Ἀντιοχέα,
οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων καὶ προ-σ-

ευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας. καὶ ὁ λό- 7
 γος τοῦ Θεοῦ ἡύξανε καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς
 τῶν μαθητῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ σφόδρα, πολὺς τε
 ὄχλος τῶν Ἰουδαίων ὑπήκουον τῇ πίστει.

Στέφανος δὲ πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως 8 (γ)
 ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ. ἀνέ- 9
 στησαν δέ τινες τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγο-
 μένης Λιβερτίνων καὶ Κυρηναίων καὶ Ἀλεξανδρέ-
 ων καὶ τῶν ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας συζητοῦντες
 τῷ Στεφάνῳ, καὶ οὐκ ἴσχυον ἀντιστηναι τῇ σοφίᾳ 10
 καὶ τῷ πνεύματι ᾧ ἐλάλει. †

δ'.

(αὐτόντι 5' 11 — 15, Ζ' 55 — 60, Η' 1 — 8

καὶ Θ' 31)

Τότε ὑπέβαλον ἄνδρας λέγοντας ὅτι ἀκη- 5' 11 (α)
 κόμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάβσημα εἰς
 Μωϋσῆν· καὶ τὸν Θεόν. συνέκίνησάν τε τὸν λαόν 12
 καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς,
 καὶ ἐπιστάντες συνήρπασαν αὐτὸν καὶ ἤγαγον εἰς 13 (β)
 τὸ συνέδριον, ἔστησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς λέ-
 γοντας· ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται ῥήματα
 βλάβσημα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου καὶ
 τοῦ νόμου· ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἰη- 14
 σοὺς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦ-
 τον καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη, ἃ παρέδωκεν ὑμῖν Μωϋ-

15 σῆς, καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες οἱ καθεζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὥσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου. (1)

(Ζ') 55 Ὑπάρχων δὲ πλήρης Πνεύματος Ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶδε δόξαν Θεοῦ καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπεν·
56 ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεφγμένους καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ ἐστῶτα·

(Υ) 57 κρᾶξαντες δὲ φωνῇ μεγάλη συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν καὶ ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν, καὶ
58 ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως ἐλιθοβόλουν. καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς
59 πόδας νεανίου καλουμένου Σαύλου, καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα·
60 Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου. θεὶς δὲ τὰ γόνατα ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ.

(δ) Η' Ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις· πάντες δὲ διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ
2 Σαμαρείας, πλὴν τῶν ἀποστόλων. συνεχόμισαν δὲ

(1) Ἐν τοῖς παραλειπομένοις στίχοις 1—51 ὁ Στέφανος διὰ μακροῦ λόγου ἐλέγχει τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ ὅτι εἶναι σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ, ὡς καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν, οἵτινες πάντας τοὺς προφῆτας ἐδίωξαν· φέρει δὲ πρὸς τοῦτο παραδείγματα ἄφθονα ἐκ τῆς Παλ. Διαθήκης καὶ ἐν τέλει ἀποκαλεῖ αὐτοὺς προδότας καὶ φονεῖς Ἰησοῦ, ὅπερ ἀκούσαντες οὗτοι ἔτριζον ἐξ ἀγανακτήσεως τοὺς ὀδόντας·

τὸν Στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ ἐποίησαν κοπε-
τὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ. Σαῦλος δὲ ἐλυμαίνεται τὴν ἐκ- 3
κλησίαν κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε
ἄνδρας καὶ γυναῖκας παρεδίδου εἰς φυλακὴν.

Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες διήλθον εὐαγγελιζόμε- 4 (ε)
νοι τὸν λόγον. Φίλιππος δὲ κατελθὼν εἰς πόλιν τῆς 5
Σαμαρείας, ἐκήρυσσεν αὐτοῖς τὸν Χριστόν. προσ-
εἶχον δὲ οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Φιλίπ- 6
που ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοὺς καὶ βλέ-
πειν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει· πολλῶν γὰρ τῶν ἐχόντων 7
πνεύματα ἀκάθαρτα βοῶντα φωνῇ μεγάλῃ ἐξήρ-
χετο, πολλοὶ δὲ παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύ-
θησαν. καὶ ἐγένετο χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. 8

Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας Θ 31
καὶ Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας εἶχον εἰρήνην, οἰκο-
δομούμεναι καὶ πορευόμεναι τῷ φόβῳ τοῦ Κυ-
ρίου, καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος
ἐπληθύνοντο.

2. Τὰ κατὰ τὸν Παῦλον.

α'.

(Πράξ. Θ'. 1—30).

Ὁ (δὲ) Σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φό- Θ' (α)

- 2 νου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου, προσελθὼν τῷ
 ἀρχιερεῖ ἠτήσατο παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς Δαμα-
 σκὸν πρὸς τὰς συναγωγάς, ὅπως ἐάν τινας εὕρη
 τῆς ὁδοῦ ὄντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδε-
 (β) 3 μένους ἀγάγῃ εἰς Ἱερουσαλήμ. ἐν δὲ τῷ πορεύε-
 σθαι ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίξιν τῇ Δαμασκῷ, καὶ ἑξαί-
 φνης περιήστραψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ,
 4 καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν ἤκουσε φωνὴν λέγου-
 5 σαν αὐτῷ· Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις; εἶπε
 δέ· τίς εἶ, Κύριε; ὁ δὲ Κύριος εἶπεν· ἐγώ εἰμι
 6 Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις· ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ εἴσ-
 ελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ λαληθήσεταιί σοι τί σε
 7 δεῖ ποιεῖν. οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ εἰ-
 στήκεισαν ἐνδοί, ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μη-
 8 δένα δὲ θεωροῦντες· ἠγέρθη δὲ ὁ Σαῦλος ἀπὸ
 τῆς γῆς, ἀνεωγμένων τε τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ οὐ-
 δένα ἔβλεπε· χειραγωγοῦντες δὲ αὐτόν, εἰσήγαγον
 9 εἰς Δαμασκόν. καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων,
 καὶ οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιεν.
 (γ) 10 Ἦν δέ τις μαθητὴς ἐν Δαμασκῷ ὀνόματι
 Ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος ἐν ὁρά-
 11 ματι· Ἀνανία. ὁ δὲ εἶπεν· ἰδοὺ ἐγώ, Κύριε. ὁ δὲ
 Κύριος πρὸς αὐτόν· ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν
 12 οἰκίαν Ἰούδα Σαῦλον ὀνόματι Ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ
 προσεύχεται, καὶ εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα ὀνό-
 ματι Ἀνανίαν, εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ
 13 χεῖρα, ὅπως ἀνοβλέψῃ. ἀπεκρίθη δὲ Ἀνανίας·

Κύριε, ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησε τοῖς ἁγίοις σου ἐν Ἱερουσαλήμ. καὶ ὧδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος· πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστιν οὗτος τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων υἱῶν τε Ἰσραήλ. ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν. Ἀπῆλθε δὲ Ἀνανίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐπιθείς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπε· Σαούλ, ἀδελφέ, ὁ Κύριος ἀπέσταλκέ με, Ἰησοῦς ὁ ὀφθαλμοὶ σου ἐν τῇ ὁδῷ ἧ ἤρχου, ὅπως ἀναβλέψῃς καὶ πλησθῇς Πνεύματος Ἁγίου. καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὥσει λεπίδες, ἀνέβλεψέ τε, καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη, καὶ λαβὼν τροφήν ἐνίσχυσεν. Ἐγένετο δὲ ὁ Σαῦλος μετὰ τῶν ὄντων ἐν Δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινάς, καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσε τὸν Ἰησοῦν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας ἐν Ἱερουσαλήμ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ὧδε εἰς τοῦτο ἐλήλυθεν, ἵνα δεδεμένους αὐτοὺς ἀγάγῃ ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς; Σαῦλος δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο καὶ συνέχυνε τοὺς Ἰουδαίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Δαμασκῷ, συμβιβάζων ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός. ὥς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἱκαναί, συνεβουλεύσαντο οἱ Ἰου-

- 24 δαῖοι ἀνελεῖν αὐτόν· ἐγνώσθη δὲ τῷ Σαύλῳ ἡ ἐπι-
 βουλὴ αὐτῶν· παρετήρουν τε τὰς πύλας ἡμέρας τε
 25 καὶ νυκτός, ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσι· λαβόντες δὲ αὐ-
 τὸν οἱ μαθηταὶ νυκτὸς καθῆκαν διὰ τοῦ τείχους
 (ζ) 26 χαλάσαντες ἐν σπυρίδι· Παραγενόμενος δὲ Σαῦλος
 εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἐπειρᾶτο κολλᾶσθαι τοῖς μα-
 27 θηταῖς· καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτόν, μὴ πιστεύον-
 τες ὅτι ἐστὶ μαθητῆς· Βαρνάβας δὲ ἐπιλαβόμενος
 αὐτὸν ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διη-
 γήσατο αὐτοῖς πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν Κύριον
 28 καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ πῶς ἐν Δαμασκῷ ἐπαρ-
 ρησιασάτο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἦν μετ'
 αὐτῶν εἰσπορευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος ἐν Ἱε-
 29 ρουσαλὴμ καὶ παρρησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι
 τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἐλάλει τε καὶ συνεζήτει πρὸς
 τοὺς Ἑλληνιστάς· οἱ δὲ ἐπεχείρουν αὐτὸν ἀνελεῖν.
 (η) 30 ἐπιγινόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ κατήγαγον αὐτὸν εἰς
 Καισάρειαν καὶ ἐξαπέστειλαν αὐτὸν εἰς Ταρσόν.

β'.

(αὐτόθι IZ' 16—34)

- (α) IZ' 16 Ἐν (δὲ) ταῖς Ἀθήναις ἐκδεχομένου αὐτοῦς
 τοῦ Παύλου παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐ-
 17 τῷ θεωροῦντι κατείδωλον οὔσαν τὴν πόλιν· διελέ-
 γετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ
 τοῖς σεβομένοις καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέ-

ραν πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας. τινὲς δὲ τῶν Ἐπι-
 κουρείων καὶ τῶν Στοϊκῶν φιλοσόφων συνέβαλλον
 αὐτῷ, καὶ τινες ἔλεγον· τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολό-
 γος οὗτος λέγειν; οἱ δὲ ξένων δαιμονίων δο-
 κεῖ καταγγελεὺς εἶναι· ὅτι τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν
 ἀνάστασιν εὐηγγελίζετο αὐτοῖς· ἐπιλαβόμενοί τε 19(β)
 αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Ἄρειον πάγον ἤγαγον λέγοντες·
 δυνάμεθα γινῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σοῦ
 λαλουμένη διδασχῇ; ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις 20
 εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν· βουλόμεθα οὖν γινῶναι τί
 ἂν θέλοι ταῦτα εἶναι. Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ 21
 ἐπιδημοῦντες ξένοι εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν ἢ
 λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον. Σταθεῖς δὲ ὁ 22(γ)
 Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔφη ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους
 ὑμᾶς θεωρῶ· διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ 23
 σεβάσματα ὑμῶν εὗρον καὶ βωμόν, ἐν ᾧ ἐπεγέγρα-
 πτο· ἀ γ ν ὡ σ τ ω Θεῷ· ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσε-
 βεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν· ὁ Θεὸς ὁ 24
 ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗ-
 τος οὐρανοῦ καὶ γῆς κύριος ὑπάρχων οὐκ ἐν χει-
 ροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀν- 25
 θρώπων θεραπεύεται προσδεόμενός τις, αὐτὸς δι-
 δούς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν κατὰ πάντα· ἐποίησέ τε 26
 ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν
 ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὀρίσας προστεταγ-
 μένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοι-
 κίας αὐτῶν, ζητεῖν τὸν Κύριον, εἰ ἄρα γε ψη- 27
 Αἰριοκοπαὶ ἐκ τῶν Πράξ. καὶ Ἐπιστ. τῶν Ἀποστ. 2

- λαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὗροιεν, καί γε οὐ μακρὰν
 28 ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ὑμῶν ὑπάρχοντα. ἐν αὐτῷ γὰρ
 ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ὥς καὶ τινες τῶν
 29 καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασιν· « τ ο ὕ γ ἄ ρ κ α ἰ γ ἔ -
 ν ο ς ἐ σ μ ἔ ν ». γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ
 οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ,
 χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ
 30 θεῖον εἶναι ὅμοιον. τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀ-
 γνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεός, τανῦν παραγγέλλει τοῖς
 31 ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν, διότι ἔστη-
 σεν ἡμέραν ἐν ἣ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν
 δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν
 (δ)32 πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. ἀκούσαντες
 δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἴ-
 33 πον· ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου. καὶ οὕτως
 34 ὁ Παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν. τινὲς δὲ ἄν-
 δρες κολληθέντες αὐτῷ ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καὶ Διο-
 νύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις
 καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

γ'.

(αὐτόθι Κ' 17—38).

- (α)K17 Ἀπὸ(δὲ)τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἔφεσον μετ-
 18 εκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. ὥς δὲ
 (β) παρεγένοντο πρὸς αὐτόν, εἶπεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐπί-
 στασθε, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἀφ' ἧς ἐπέβην εἰς τὴν
 Ἀσίαν, πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα χρόνον ἔγε-

νόμην, δουλεύων τῷ Κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινο- 19
 φροσύνης καὶ πολλῶν δακρύων καὶ πειρασμῶν
 τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰου-
 δαίων, ὡς οὐδὲν ὑπεστείλαμην τῶν συμφερόντων 20
 τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ
 καὶ κατ' οἴκους, διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε 21
 καὶ Ἑλλήσι τὴν εἰς τὸν Θεὸν μετάνοιαν καὶ πί-
 στιν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.
 καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι πορεύο- 22
 μαι εἰς Ἱερουσαλήμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά
 μοι μὴ εἰδώς, πλὴν ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον 23
 κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται λέγον ὅτι δεσμά με καὶ
 θλίψεις μένουσιν. ἀλλ' οὐδενὸς λόγον ποιοῦμαι, οὐ- 24
 δὲ ἔχω τὴν ψυχὴν μου τιμίαν ἐμαυτῷ, ὡς τελειῶ-
 σαι τὸν δρόμον μετὰ χαρᾶς καὶ τὴν διακονίαν
 ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύρα-
 σθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. καὶ νῦν 25
 ἰδοὺ ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐκέτι ὄψεσθε τὸ πρόσω-
 πόν μου ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διῆλθον κηρύσσων
 τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. διὸ μαρτύρομαι ὑμῖν 26
 ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ
 αἵματος πάντων· οὐ γὰρ ὑπεστείλαμην τοῦ μὴ 27
 ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ.
 προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, 28
 ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔθετο ἐπισκό-
 πους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καὶ
 Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.
 ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν 29

- 30 ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς μὴ φειδόμενοι
 τοῦ ποιμνίου· καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται
 31 ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα τοῦ ἀποσπᾶν
 τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν. διὸ γρηγορεῖτε,
 μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν
 32 οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἑ-
 καστον. καὶ τανῦν παρατίθεμαι ὑμᾶς ἀδελφοί,
 τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ τῷ δυ-
 ναμένῳ ἐποικοδομῆσαι καὶ δοῦναι ὑμῖν κληρονο-
 33 μίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πασιν. ἀργυρίου ἢ χρυ-
 34 σίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα· αὐτοί γι-
 νώσκετε ὅτι ταῖς χρεαίαις μου καὶ τοῖς οὗσι μετ’
 35 ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί. πάντα ὑπέδει-
 ξα ὑμῖν ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι
 τῶν ἀσθενούντων, μνημονεύειν τε τὸν λόγον τοῦ
 (γ)36 Κυρίου Ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε· «μ α κ α ρ ι ὄ ν
 ἐ σ τ ι μ ᾱ λ λ ο ν δι δ ὀ ν α ι ἢ λ α μ β ᾱ ν ε ι ν».
 καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεῖς τὰ γόνατα αὐτοῦ σὺν
 37 πᾶσιν αὐτοῖς προσηύξατο. ἱκανὸς δὲ ἐγένετο κλαυ-
 θμὸς πάντων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ
 38 Παύλου κατεφίλουν αὐτόν, ὀδυνώμενοι μάλιστα ἐ-
 πὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἰρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλλουσι τὸ
 πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν· προέεμπον δὲ αὐτόν
 εἰς τὸ πλοῖον.

Β' ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

I. Ἡ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καταλλαγή
ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν.

(Ῥωμ. Ε' 1—11).

Δικαιωθέντες (οὖν) ἐκ πίστεως εἰρήνην ἔχομεν Ε'.(α)
 πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐστήκαμεν τῇ πί- 2
 στει εἰς τὴν χάριν ταύτην, ἐν ᾗ ἐστήκαμεν, καὶ καυ-
 χώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. οὐ μόνον 3
 δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες
 ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπο- 4
 μονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ 5
 καταισχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν
 ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος Ἁγίου τοῦ
 δοθέντος ἡμῖν. ἔτι γὰρ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν ἀσθε- 6 β)
 νῶν κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε. μόλις γὰρ 7
 ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται· ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγα-
 θοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν. συνίστησι δὲ 8

- 9 τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὅτι ἔτι ἀμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε· πολλῶ οὖν μᾶλλον, δικαιωθέντες νῦν ἐν τῷ αἵματι τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον
- 10 γῆς. εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον
- 11 καταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν.

2. Ἡ δύναμις τοῦ Χριστιανικοῦ κηρύγματος.

(*Α' Κορινθ. Α' 18—31 καὶ Β' 1—5*).

- (α)Α' 18. Ὁ λόγος (γὰρ) ὁ τοῦ στυροῦ τοῖς μὲν ἀπολυμένοις μωρία ἐστί, τοῖς δὲ σοφισμένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστί. γέγραπται γὰρ «ἀπολωτὴν τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω». ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεὺς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρηνεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου; ἐπεὶ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας. ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσι
- 19
- 20
- 21
- 22

καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, ἡμεῖς δὲ κηρύσ- 23
 σομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάν-
 δαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν, αὐτοῖς δὲ τοῖς κλη- 24
 τοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, Χριστὸν Θεοῦ
 δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ 25
 σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί. καὶ τὸ ἀσθενὲς
 τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί. Βλέ- 26 (β)
 πετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολ-
 λοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ
 πολλοὶ εὐγενεῖς, ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξε- 27
 λέξατο ὁ Θεὸς ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ καὶ
 τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα κατ-
 αισχύνῃ τὰ ἰσχυρά, καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ 28
 τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ τὰ μὴ ὄντα,
 ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ, ὅπως μὴ καυχύσῃται πᾶσα 29
 σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἐξ αὐτοῦ δὲ ἡμεῖς ἐστε 30
 ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐγεννήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ
 Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρω-
 σις, ἵνα καθὼς γέγραπται, «ὁ κ α υ χ ὡ μ ε ν ο ς ἐ ν 31
 Κ υ ρ ί ω κ α υ χ ᾶ σ θ ω».

Κἀγὼ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἦλθον οὐ Β'. (γ)
 καθ' ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας καταγγέλλων ὑμῖν
 τὸ μαρτύριον τοῦ Θεοῦ οὐ γὰρ ἔκρινά τοῦ εἰδέ- 2
 ναι τι ἐν ὑμῖν εἰμὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τοῦτον
 ἐσταυρωμένον· καὶ ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ 3
 καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὁ λό- 4
 γος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀν-
 θρωπίνης σοφίας λόγοις. ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύ- 5

ματος καὶ δυνάμεως, ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν-
σοφία ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ.

3. Τὸ κατὰ Χριστὸν ζῆν.

α'

(Ἐφεσ. Δ' 17—32 καὶ Ε' 1—2).

- (α) Δ'. 17 Τοῦτο (οὖν) λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ,
μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη
18 περιπατεῖ ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς αὐτῶν, ἐσκοτι-
σμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς
τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς διὰ
τὴν πῶρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, οἵτινες, ἀπηλγη-
19 κότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν
20 ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ. ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως
21 ἐμάθετε τὸν Χριστόν, εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε καὶ ἐν
αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθὼς ἐστὶν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰη-
22 σοῦ, ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν ἀναστρο-
φὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ
23 τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ
24 πνεύματι τοῦ νοῦς ὑμῶν καὶ ἐνδύσασθαι τὸν και-
νὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δι-
καιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.
- (β) 25 Διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος λαλεῖτε ἀλήθειαν ἑκα-
στος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ· ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων
26 μέλη. ὁ ὅ γιζεσθαι, καὶ ἵ μὴ ἀμαρτάνετε· ὁ

ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν, μηδὲ 27
 δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ· ὁ κλέπτων μηκέτι κλε- 28
 πτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν
 ταῖς χερσίν, ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι.
 πᾶς λόγος σαπερὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπο- 29
 ρευέσθω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς
 χρείας, ἵνα δῶ χάριν τῆς ἀκούουσι. καὶ μὴ λυ- 30
 πεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφρα-
 γίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως· πᾶσα πικρία 31
 καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία
 ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ· γίνεσθε δὲ εἰς 32
 ἀλλήλους χρηστοί, εὖσπλαγχνοί, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς
 καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ἡμῖν.

Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ ὡς τέκτα ἀγα-Ε'.1(γ)
 πητά, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ
 Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν
 ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς
 ὁσμὴν εὐωδίας.

(Κολοσ. Γ'. 8—17).

Νυνὶ(δὲ)ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργήν,(α)Γ'8
 θυμόν, κακίαν, βλασφημίαν, σιςχρολογίαν ἐκ τοῦ
 στόματος ὑμῶν· μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκ- 9
 δυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξε-
 σιν αὐτοῦ καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαι- 10
 νούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος
 αὐτόν, ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλληνα καὶ Ἰουδαῖον, περι- 11
 τομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος,
 ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός.

- (β)12 Ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ ἅγιοι καὶ
 ἡγαπημένοι, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα,
 13 ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν, ἀνε-
 χόμενοι ἀλλήλων καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἕαν-
 τις πρὸς τινὰ ἔχη μομφήν. καθὼς καὶ ὁ
 14 Χριστὸς ἔχαρίσατο ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς· ἐπὶ πᾶ-
 σι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἣτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς
 15 τελειότητος. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ βραβευέτω
 ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν
 16 ἐνὶ σώματι· καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε· ὁ λόγος τοῦ
 Χριστοῦ ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλουσίως, ἐν πάσῃ σο-
 φίᾳ· διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλ-
 μοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι
 17 ᾄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ. καὶ πᾶν
 ὅ,τι ἂν ποιῇτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόμα-
 τι Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ πα-
 τρὶ δι' αὐτοῦ.

β'.

(Ἰακώβου Γ'. 2—12).

- Γ'2(α) Εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἄνθρω-
 3 δυνατὸς χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα· ἴδε τῶν
 ἵππων τοὺς χαλινοὺς εἰς τὰ στόματα βάλλομεν
 πρὸς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἡμῖν, καὶ ὅλον τὸ σῶ-
 4 μα αὐτῶν μετάγομεν. ἰδοὺ καὶ τὰ πλοῖα, τηλικαῦ-
 τα ὄντα καὶ ὑπὸ σκληρῶν ἀνέμων ἐλαυνόμε-
 να, μέταγεται ὑπὸ ἐλαχίστου πηδαλίου, ὅπου ἂν

ἡ δὲ ὁρμὴ τοῦ εὐθύνοντος βούληται. οὕτω καὶ ἡ 5(β)
 γλῶσσα μικρὸν μέρος ἐστὶ καὶ μεγαλαυχεῖ. ἰδοὺ ὀλί- 6
 γον πῦρ ἡλίγκην ὕλην ἀνάπτει! καὶ ἡ γλῶσσα πῦρ,
 ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας. οὕτως ἡ γλῶσσα καθίστα-
 ται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἡ σπιλοῦσα ὅλον τὸ
 σῶμα καὶ φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως
 καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γεέννης. πᾶσα γὰρ φύσις
 θηρίων τε καὶ πετεινῶν, ἐρπετῶν τε καὶ ἐναλίων,
 δαμάζεται καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ,
 τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δύναται ἀνθρώπων δαμά- 8
 σαι· ἀκατάσχετον κακόν, μεστή ἰοῦ θανατηφόρου.
 ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν Θεὸν καὶ πατέρα, καὶ ἐν (γ)9
 αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους τοὺς καθ' ὁμοί-
 ωσιν τοῦ Θεοῦ γεγονότας· ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος 10
 ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα. οὐ χρή, ἀδελφοί
 μου, ταῦτα οὕτω γίνεσθαι· μήτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς 11
 αὐτῆς ὀπῆς βρῦει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν; μὴ δύ- 12
 νάται, ἀδελφοί μου, συκῇ ἐλαίας ποιῆσαι ἢ ἄμπε-
 λος σῦκα; οὕτως οὐδεμία πηγὴ ἀλυκὸν καὶ γλυκὺ
 ποιῆσαι ὕδωρ.

γ'.

(Α' Ἰωάννου Δ' 7—21).

Ἀγαπητοί, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ Δ'. 7(α)
 τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέν-
 νηται καὶ γινώσκει τὸν Θεόν. ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω 8
 τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, ἐν τούτῳ ἐφανε- 9

- ρώθη ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ
 τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα
 10 ζήσωμεν δι' αὐτοῦ. ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι
 ἡμεῖς ἠγαπήσαμεν τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἠγάπη-
 σεν ἡμᾶς καὶ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἰλασμὸν
 11 περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Ἀγαπητοί, εἰ οὕτως ὁ
 Θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀλλήλοις
 (β) 12 ἀγαπᾶν. Θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέαται· ἐὰν ἀγαπῶ-
 μεν ἀλλήλους, ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει καὶ ἡ ἀγάπη
 13 αὐτοῦ τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν. ἐν τούτῳ γινώ-
 σκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι
 14 ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν. Καὶ ἡμεῖς
 τεθεάμεθα καὶ μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ πατὴρ ἀπέσταλκε
 15 τὸν υἱὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου. ὃς ἂν ὁμολογήσῃ
 ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ
 16 μένει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Θεῷ. Καὶ ἡμεῖς ἐγνώκαμεν καὶ
 πεπιστεύκαμεν τὴν ἀγάπην ἣν ἔχει ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν.
 Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστὶ, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν
 (γ) 17 τῷ Θεῷ μένει καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ. Ἐν τούτῳ τε-
 τελειώται ἡ ἀγάπη μεθ' ἡμῶν, ἵνα παρρησίαν ἔχω-
 μεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅτι καθὼς ἐκεῖνός
 18 ἐστὶ καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· φόβος
 οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω-
 βάλλει τὸν φόβον, ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει ὁ δὲ
 19(δ) φοβούμενος οὐ τετελειώται ἐν τῇ ἀγάπῃ. Ἡμεῖς
 ἀγαπῶμεν αὐτόν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς·
 20 ἐὰν τις εἴπῃ ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελ-
 φὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν· ὁ γὰρ μὴ ἀγα-

πῶν τὸν ἀδελφὸν ὃν ἐώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακε πῶς δύναται ἀγαπᾶν; καὶ ταύτην τὴν ἐντολήν ἔχομεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. 21

(Α' Κοριν. ΙΓ' 1—7).

Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ ΙΓ'(α)
τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα
χαλκὸς ἤχων ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. καὶ ἐὰν ἔ- 2
χω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ
πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πί-
στιν, ὥστε ὅρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω,
οὐδὲν εἰμι. καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά 3
μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσω-
μαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. Ἡ ἀ- 4(β)
γάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ,
ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχη-
μονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λο- 5
γίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγ- 6
χαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ, πάντα στέγει, πάντα πι- 7
στεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. ἡ ἀγάπη
οὐδέποτε ἐκπίπτει.

4. Ὁ χριστιανικὸς οἶκος.

(Ἐφεσ. Ε' 22—33 καὶ ς' 1—9).

- 22Ε'(α) Αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε
 23 ὡς τῷ Κυρίῳ, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλὴ τῆς γυναι-
 κός, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας,
 24 καὶ αὐτός ἐστι σωτὴρ τοῦ σώματος. ἀλλ' ὥσπερ ἡ
 ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ αἱ γυ-
 25 ναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐπὶ παντί. οἱ ἄνδρες
 ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χρι-
 26 στὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδω-
 27 κεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καθαρίσας τῷ
 λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, ἵνα παραστήσῃ
 αὐτὴν ἑαυτῷ ἑνδοξον τὴν ἐκκλησίαν μὴ ἔχουσαν
 28 σπῖλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ
 ἀγία καὶ ἄμωμος οὕτως ὁφείλουσιν οἱ ἄνδρες
 ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώ-
 29 ματα. ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν
 ἀγαπᾷ· οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμί-
 30 σησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς
 καὶ ὁ Κύριος τὴν ἐκκλησίαν· ὅτι μέλη ἐσμέν τοῦ
 σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν
 31 ὀστέων αὐτοῦ· «ἀντὶ τοῦ τοῦ καταλείψει
 ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν
 μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς
 32 τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.». τὸ μυστήριον τοῦτο

μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν· πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθ' ἓνα, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν, ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῇται τὸν ἄνδρα. 33

Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυ- 5(β)
ρίῳ· τοῦτο γάρ ἐστι δίκαιον· «τίμα τὸν πατέρα 2
σοῦ καὶ τὴν μητέρα», ἣτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ «ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔσῃ 3
μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς». καὶ οἱ πατέρες 4
μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου. Οἱ δοῦλοι ὑπακούετε τοῖς κυρίοις κατὰ σάρκα, μετὰ φόβου καὶ τρόμου 5(γ)
ἐν ἀπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ Χριστῷ, μὴ 6
κατ' ὀφθαλμοδουλίαν ὡς ἄνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκ ψυχῆς, μετ' εὐνοίας δουλεύοντες ὡς τῷ Κυρίῳ 7
καὶ οὐκ ἄνθρώποις, εἰδότες ὅτι ὁ ἕαν τι ἕκαστος 8
ποιήσῃ ἀγαθόν, τοῦτο κομιεῖται παρὰ τοῦ Κυρίου, εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερος. Καὶ οἱ κύριοι τὰ αὐτὰ 9
ποιεῖτε πρὸς αὐτούς, ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν αὐτῶν ὁ Κύριος ἐστὶν ἐν οὐρα-
νοῖς, καὶ προσωποληψία οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ.

(Κολοσ. Β' 18—Γ' 1).

Αἱ γυναῖκες ὑποτάσσεσθε τοῖς ἀνδράσιν, ὡς Β' 18(α)
ἀνῆκεν ἐν Κυρίῳ. Οἱ ἄνδρες ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας 19
καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς. Τὰ τέκνα ὑπακού- 20(β)

- 21 ετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐστιν εὖ-
 (γ)22 ἀρεστον τῷ Κυρίῳ. Οἱ πατέρες μὴ ἐρεθίζετε τὰ
 τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν. Οἱ δοῦλοι ὑπα-
 23 κούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν
 24 ὀφθαλμοδουλίαις, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἀπλό-
 25 τητι καρδίας φοβούμενοι τὸν Θεόν· καὶ πᾶν ὃ, τι ἐὰν
 ποιῇτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ
 ἀνθρώποις, εἰδότες ὅτι ἀπὸ Κυρίου ἀπολήψεσθε
 τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ Κυρίῳ
 Χριστῷ δουλεύετε· ὁ δὲ ἀδικῶν κομιεῖται ὁ ἡδί-
 κησε, καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία.
 Δ' Οἱ κύριοι τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς
 δούλοις παρέχεσθε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε
 Κύριον ἐν οὐρανοῖς.



Β. Ὁ Χριστιανὸς ἀπέναντι τῆς κοινωνίας.

(Α' Πέτρου Β' 13—20).

- (α)13Β' Ὑποτάγητε οὖν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ
 14 τὸν Κύριον, εἴτε βασιλεῖ, ὡς ὑπερέχοντι, εἴτε ἡγεμό-
 σιν, ὡς δι' αὐτοῦ πεμπομένοις εἰς ἐκδίκησιν μὲν κα-
 15 κοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν· ὅτι οὕτως ἐστὶ τὸ

θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀγαθοποιοῦντας φιμοῦν τὴν τῶν
 ἀφρόνων ἀνθρώπων ἀγνωσίαν· ὡς ἐλεύθεροι, καὶ 16
 μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθε-
 ρίαν, ἀλλ' ὡς δοῦλοι Θεοῦ. πάντας τιμήσατε, τὴν 17(β)
 ἀδελφότητα ἀγαπᾶτε· τὸν Θεὸν φοβεῖσθε, τὸν βασι-
 λέα τιμᾶτε. Οἱ οἰκέται ὑποτασσόμενοι ἐν παντὶ φό- 18(γ)
 βῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιει-
 κέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς. τοῦτο γὰρ χάρις, εἰ 19
 διὰ συνείδησιν Θεοῦ ὑποφέρει τις λύπας, πάσχων
 ἀδίκως. ποῖον γὰρ κλέος, εἰ ἀμαρτάνοντες καὶ κο- 20
 λαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε; ἀλλ' εἰ ἀγαθοποιοῦντες καὶ
 πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ Θεῷ.

(Ῥωμ. ΙΓ'. 1—8)

Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέ- ΙΓ(α)
 σθω. οὐ γὰρ ἔστιν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ· αἱ
 δὲ οὗσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰ-
 σὶν ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ 2
 διαταγῇ ἀνθέστηκεν· οἱ δὲ ἀνθεστηκότες ἑαυτοῖς
 κρῖμα λήφονται. οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος 3
 τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν. θέλεις δὲ
 μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ, καὶ
 ἔξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς· Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστί σοι 4
 εἰς τὸ ἀγαθόν. ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ· οὐ
 γὰρ εἰκὴ τὴν μάχαιραν φορεῖ· Θεοῦ γὰρ διάκονός 5
 ἐστιν εἰς ὀργήν, ἐκδικὸς τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι.
 διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργήν, 5
 Περικοπαὶ ἐκ τῶν Πράξ. καὶ Ἐπιστ. τῶν Ἀποστ. 3

- (β) 6 ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ
 7 φόρους τελεῖτε λειτουργοὶ γὰρ Θεοῦ εἰσιν εἰς αὐτὸ
 8 τοῦτο προσκαρτεροῦντες. ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς
 ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τέλος τὸ
 τέλος, τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, τῷ τὴν τιμὴν τὴν
 τιμὴν. μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλ-
 λήλους.

6. Ἡ πρὸς Φιλήμονα Ἐπιστολή.

- (α) 1 Παῦλος, δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ Τιμόθεος
 2 ὁ ἀδελφός, Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ
 ἡμῶν καὶ Ἀπφία τῇ ἀγαπητῇ καὶ Ἀρχίππῳ τῷ
 3 συστρατιώτῃ ἡμῶν καὶ τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλη-
 σίᾳ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν
 καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.
- (β) 4 Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε μνησίαν σου
 5 ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, ἀκούων σου
 τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν Κύ-
 6 ριον Ἰησοῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, ὅπως ἡ
 κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπι-
 7 γνώσει παντὸς ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν εἰς Χριστὸν
 Ἰησοῦν. χάριν γὰρ ἔχομεν πολλὴν καὶ παράκλη-

σιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων
 ἀναπέπαιται διὰ σοῦ, ἀδελφέ. Διό, πολλὴν ἐν 8(γ)
 Χριστῷ παρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τῷ ἀνῆ-
 κον, διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ τοιοῦ-
 τος ὢν, ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ 9
 δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρακαλῶ σε περὶ τοῦ
 ἔμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, 10
 Ὀνήσιμον, τὸν ποτέ σοι ἄχρηστον νυνὶ δὲ σοὶ
 καὶ ἐμοὶ εὐχρηστον, ὃν ἀνέπεμψα· σὺ δὲ αὐτόν, 11
 τοῦτ' ἔστι τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ ὃν ἐγὼ 12
 ἐβουλόμην πρὸς ἑμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ 13
 διακονῇ μοι ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου·
 χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῇ-
 σαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου 14
 ᾦ, ἀλλὰ κατὰ ἐκούσιον. τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἔχω-
 ρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχης, 15
 οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν
 ἀγαπητόν· μάλιστα ἐμοί, πόσω δὲ μᾶλλον σοὶ καὶ 16
 ἐν σαρκὶ καὶ ἐν Κυρίῳ! εἰ οὖν με ἔχεις κοι- 17
 νωνόν, προσλαβοῦ αὐτόν ὡς ἐμέ. εἰ δέ τι ἡδί-
 κησέ σε ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει. ἐγὼ Παῦ- 18
 λος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω· ἵνα μὴ 19
 λέγω σοι ὅτι καὶ σεαυτὸν μοι προσοφείλεις. ναί,
 ἀδελφέ, ἐγὼ σου ὀναίμην ἐν Κυρίῳ· ἀνάπαυσόν
 μου τὰ σπλάγχνα ἐν Κυρίῳ. 20

Πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, εἰδὼς 21(γ)
 ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω ποιήσεις. ἅμα δὲ καὶ ἐτοί- 22

μαζέ μοι ξενίαν· ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευ-
χῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

(ε)23 Ἀσπάζεται σε Ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός,
24 μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, Μάρκος, Ἀρίσταρχος,
Δημᾶς, Λουκᾶς, οἱ συνεργοί μου.

25 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. ἀμήν.

Τέλος

καί

Τῷ Θεῷ Δόξα

1932-33.

Χαί τοι χρόνον

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

II. ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ

Α'. ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

ΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Συγγραφεύς.—Συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τῶν «*Πράξεων τῶν Ἀποστόλων*» εἶναι ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς. Ἐκτὸς τῆς περὶ τούτου μαρτυρίας τῆς Ἐκκλησίας, μικρά τις παρατήρησις καὶ παραλληλισμὸς τοῦ ὕφους, τῆς γλώσσης καὶ τῆς καθόλου πλοκῆς τοῦ λόγου τῶν «*Πράξεων τῶν Ἀποστόλων*» πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ δεικνύουσιν ὅτι καὶ τὰ δύο ταῦτα θεόπνευστα βιβλία ἔχουσι μεγίστας ὁμοιότητας, αἱ ὁποῖαι προδίδουσιν ὅτι κοινὸς εἶναι ὁ συγγραφεὺς ἀμφοτέρων.

Σκοπὸς — Ὁ ἱερὸς Λουκᾶς καὶ τὸ κατ' αὐτὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὰς «*Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*» ἀφιερῶν πρὸς τινὰ Θεόφιλον, διαπρεπῆ κατέχοντα θέσιν ἐν τῇ χριστιανικῇ κοινωνίᾳ, πιθανῶς δὲ διδαχθέντα τὸν χριστιανισμὸν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λουκᾶ.

Καὶ ἐν μὲν τῷ Εὐαγγελίῳ ἐξέθεσε πρὸς τὸν Θεό-

φιλον τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος μέχρι τῆς εἰς οὐρανούς ἀναλήψεως Αὐτοῦ (πρβλ. Πράξ. Α'. 1-3), ἤδη δὲ διὰ τῶν «*Πράξεων τῶν Ἀποστόλων*» θέλει νὰ κάμῃ γνωστοὺς εἰς αὐτὸν τοὺς σπουδαιοτέρους ἀγῶνας καὶ τὰ ἔργα τῶν ἐπισημοτέρων Ἀποστόλων, δι' ὧν ἐθεμελιώθη καὶ ἐξηπλώθη ἡ Ἐκκλησία.

Περιεχόμενον.—Πρὸς τοῦτο ἀρχίζει τὸ βιβλίον τοῦ με αὐτὴν τὴν ἵδρυσιν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐξαπλώσεως αὐτῆς ἐν Παλαιστίνῃ καὶ τῶν ἐκ ταύτης διωγμῶν, καὶ ἐνδιαντρῖβει κατόπιν κυρίως εἰς τὸ ἔργον τῶν δύο μεγάλων τοῦ χριστιανισμοῦ Ἀποστόλων, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου· σταματᾷ δὲ τὴν ἐξιστόρησίν του μέχρι τῆς πρώτης ἐν Ρώμῃ φυλακίσεως τοῦ Παύλου (63 μ. Χ.). Τοιουτοτρόπως μετὰ τὴν ἰδιάζουσαν εἰς τὸν θεόπνευστον τοῦτον συγγραφέα χάριν καὶ σαφήνειαν, ἐκτίθεται πῶς ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν ἡ Ἐκκλησία ἐξηπλώθη ἀπὸ τῆς Ἀσίας μέχρι τῆς Ῥώμης καὶ παρίσταται ζωντανώτατα ὅτι ὁ χριστιανισμός, διαδοθεὶς καὶ ἐπικρατήσας, παρ' ὅλας τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας συνήντησε, δὲν εἶναι ἔργον ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἔργον θεῖον.

Χρόνος καὶ γλῶσσα.—Τὸ ἱεζὸν βιβλίον συνεγράφη μετὰ τὸ 70 μ. Χ. εἰς γλῶσσαν Ἑλληνικὴν Ἀλεξανδρεωτικὴν, δηλαδὴ τὴν παρεφθαρμένως τότε λαλουμένην Ἑλληνικὴν, εἰς ἣν ἐγράφη καὶ ἅπασα ἡ Καινὴ Διαθήκη, πλὴν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου.

1. Ἰδουσις, ζωὴ καὶ δοᾶσις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.

α'.

(Πραξ. Β' 1—24 καὶ 32—41).

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Ἐν τῷ συμπληροῦσθαι· χρονικῶς=ἐνῶ συνεπληροῦτο ἡ....
—*δομοθυμαδὸν* (δόμο-θυμοσ),=δόμοψύχωσ, μέ μιὰ ψυχῇ.—*ἐπὶ τὸ αὐτό*, ἐννοεῖται: ο ἵ κ η μα=εἰς τὸ αὐτὸ οἶκημα· τοῦτο ἦτο τὸ ὑπερῶν χριστιανικοῦ τινος οἴκου ἐν Ἱεροσολύμοις.—*φέρομαι*· ἐνταῦθα=ἐπιπίπτω, ἐπέρχομαι.—*ἐκάθισε*· ἡ πυρίνη γλῶσσα.—*ἐπλήσθησαν*, ἄορ. παθ. τοῦ π ῖ μ π λ η μ ι=ἐπληρώθησαν, ἐγεμίσθησαν.—*ἀποφθέγγομαι*=ὀμιλῶ, ἐκφράζομαι (κυρίως ἐπὶ διδασκαλίας).—*τῶν ὑπὸ τῶν οὐρανῶν*· ἐννοεῖται: ὅ ν τ ω ν· τροπικῶς=τῆς ὑψηλίου.—*συνεχύθη*· παθ. ἄορ. τοῦ σ υ γ χ ῶ ν ω=χύνω ὁμοῦ, ἀνακατώνω, ταράττω, ἐ κ π λ ῆ τ τ ο μ α ι, ὡς ἐνταῦθα.—*ἐξίσταμαι*=ἐκπλήττομαι.—*τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι*; τ ο ὗ τ ο=τὸ συμβαῖνον, τὸ ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἐλάλουν ξέναις γλώσσαις, σὰν τὶ νὰ εἶναι αὐτό;—*γλεῦκος* (τὸ)=ὁ μοῦστος· με σ τ ο ὦ μ α ι γ λ ε ὕ κ ο υ ς=γεμίζομαι ἀπὸ μοῦστον, μεθύσκομαι.—*ἐπαίρω*=σηκώνω ἐπάνω, ὑψώνω=ἐνω-
τίζομαι (ἐν—οὗς, ὠτὸς)=ἀκούω, βάζω ὅς ταῦτά μου, ἀκούω προσεκτικά.—*ὑπολαμβάνω*=νομίζω.—*τοῦτο*=τὸ ὅτι οἱ Ἀπό-

στολοι ἐλάλουν ἑτέραις γλώσσαις—*πᾶσα σὰρξ*—πᾶς ἄνθρωπος.
 —*δράσεις*—αἱ ὀπτασίαι (ἐπὶ θεῶν καὶ ὑπερφυσικῶν ἀντικει-
 μένων).—*τέρας*—*σημεῖον* ἐν τῇ Κ. Δ. πάντοτε σχεδὸν αἱ
 λέξεις αὗται συναντῶνται ὁμοῦ—πράγματα παράδοξα, πᾶν τὸ
 παρὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους τελούμενον, τὸ θαῦμα.—*ἀτμὶς*—
ἶδος—ὁ ἀτμός, ἡ ἀναθυμίασις· ὁ τ μ ῖ ς κ α π ν ο Ὑ=στήλη κα-
 πνοῦ.—*ἀπὸ τοῦ Θεοῦ*=συχνάκις παρὰ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ
 ἀντί: ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.—*οἷς ἐποίησε*· καθ' ἑλξιν ἀντί: ὁ
 ἐποίησε.—*ἐκδοτος*=ὁ παραδεδομένος εἰς τὴν διάθεσιν τῶν
 ἐχθρῶν του.—*προσπῆξαντες*· ἐννοεῖται: ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.—
ὠδὴν—*ἴνος*=ὁ πόνος τοῦ τοκετοῦ, σφοδρὸς πόνος. ὠδῖνες
 θανάτου=οἱ πόνοι τοῦ θανάτου· λύειν τὰς ὠδῖνας τοῦ
 θανάτου=ἐλευθερῶναι ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀνιστάν τινα ἐκ
 νεκρῶν.—*μάργυς*=ὁ βεθαιῶν περὶ τινος, ὁ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως βε-
 θαιῶν τι.—*ὑψωθείς*=εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἀναληφθεὶς.—*τῇ δεξιᾷ*
τοῦ Θεοῦ ἐννοεῖται: χειρὶ—διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ Θεοῦ.
 ἐνταῦθα ἡ δεξιὰ εἶναι σύμβολον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, δ-
 θεῖν—διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.—*ἐπαγγελία* = ὑπόσχεσις.
 —*τοῦτο δ* κλπ.=ἐννοεῖ οὐχὶ αὐτὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ
 τὰς θαυμασίας Αὐτοῦ ἐνεργείας, δηλ. τὰς γλώσσας πυ-
 ρός, τὸ λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις.—*ὑποπόδιον* =
 τὸ ὑπὸ τοὺς πόδας σκαμνίον· τιθεῖν αὐτὸ ὑποπόδιον
 ποδῶν=παραδίδειν εἰς τὴν ἐξουσίαν τινός, ὑποτάσσειν τινὶ
 τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ.—*πᾶς οἶκος*· ἐνταῦθα=πᾶσα οἰκογένεια
 Ἰσραηλιτική, ἐπομένως = πᾶς Ἰσραηλίτης.—*κατενύγησαν*
 παθ. ᾠόρ. β', τοῦ κατανύσσομαι=κλίσθνομαι· συντριβὴν
 τῆς καρδίας, ἔρχομαι εἰς κατάνυξιν.—*εἰς ἄφεσιν*· δηλοῖ τὸν
 σκοπὸν=διὰ τὴν συγχωρηθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι.—*τοῖς εἰς μακρὰν*
 = τοῖς οὖσιν εἰς μακρινούς τόπους.—*διαμαρτύρομαι*= ἐξορ-
 κίζω τινά, ἱκετεύω.—*παρακαλῶ*· ἐνταῦθα= παροτρύνω, προ-

τρέπω.—*σκολιδός*=στραβός (ἄχι ἴσος), δόλιος, πανουργός, διεστραμμένος.—*προσετέθησαν* ἐννοεῖται: τῇ ἐκκλησίᾳ.

II. Πραγματικά.

Πεντηκοστή· ἦτο μία ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων Ἰουδαϊκῶν ἑορτῶν, αἵτινες ἦσαν ἡ τοῦ Πάσχα, ἡ τῆς Σκηνοπηγίας καὶ ἡ τῆς Πεντηκοστῆς· ἐωρτάζετο μετὰ πολλῆς λαμπρότητος τὴν 50ὴν ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἡμέραν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἐπὶ τοῦ Σινᾶ δοθέντος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Νόμου, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς εὐχαριστίαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ θερισμοῦ, καλουμένη καὶ ἐορτὴ τοῦ θερισμοῦ.

Ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς ἔθνους· οἱ ἀνὰ τὴν ὑψηλὸν διεσκορπισμένοι, ὥς καὶ σήμερον, χάριν τοῦ ἐμπορίου εὐλαβεῖς Ἰουδαῖοι, πλουτοῦντες ἐν τῇ ξένῃ, περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου των ἐγκαθίσταντο ἐν τῇ ἱερᾷ αὐτῶν πόλει Ἱερουσαλήμ, ἵνα ἐν αὐτῇ ἀποθάνωσι· τοιοῦτοι πάμπολλοι Ἰουδαῖοι ἦσαν ἐν Ἱερουσολύμοις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας (πρβλ. στίχ. 8—11).

Γαλιλαῖοι· οἱ κάτοικοι τῆς Γαλιλαίας διεκρίνοντο τῶν ἄλλων Ἰουδαίων ἐκ τῆς ἰδιαζούσης πῶς διαλέκτου τῆς Γαλιλαίας· εἶνε εἰρημένον μετὰ τινος περιφρονήσεως, διότι παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐπεκράτει ἡ πεποίθησις ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας καὶ δὴ ἐκ τῆς Ναζαρετ οὐδὲν ἀγαθὸν δύναται νὰ προέλθῃ (πρβλ. Ἰω. Α' 47).

Πάρθοι καὶ Μηδοὶ· εἶναι Ἰουδαῖοι γεννηθέντες ἐν Παρθίᾳ ἢ Μηδίᾳ ὑπὸ γονέων Ἰουδαίων, ἐγκατεστημένων ἐκεῖ χάριν τοῦ ἐμπορίου, λαλοῦντες συνεπῶς ἐκτὸς τῆς μητρικῆς Ἰουδαϊκῆς γλώσσης καὶ τὴν γλῶσσαν τὴν Παρθικὴν κλπ. δηλαδὴ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐγεννήθησαν.

Ἐλαμῖται = οἱ κάτοικοι τῆς Ἐλάμ (παρ' Ἑλλησιν «Ἐ λ υ - μ α ῖ δ ο ς»), χώρας πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀσσυρίας καὶ μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου ἐκτεινομένης· ταύτης ἐπιφανῆς πόλις ἦσαν τὰ Σοῦσα.

Πόντος· ἐπαρχία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρὰ τὸν Εὐξείνῳ Πόντον, ἐν τῇ ὁποίᾳ πάμπολλοι Ἰουδαῖοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι.

Καὶ τὴν Ἀσίαν· οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀ σ ί α» περιλαμβάνουσι μόνον τὴν ὑπὸ ἀνθυπάτους Ἀσίαν, περιέχουσαν κυρίως τὴν Ἰωνίαν, Αἰολίδα καὶ Λυδίαν, τῆς ὁποίας πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ἐφεσος· ταύτην τὴν χώραν καλεῖ Ἀ σ ί α ν καὶ ὁ Στράβων.

Τὰ μέρη τῆς Λιβύης = τὰς χώρας τῆς Λιβύης, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τῆς Καρχηδόνας.

Τῆς κατὰ Κυρήνην = τῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς Κυρηναϊκῆς, χώρας ἀντιστοιχοῦσης περίπου πρὸς τὴν σημερινὴν Τ ρ ι π ο λ ί τ ι δ α.

Προσῆλυτοι (προσέρχομαι) = οἱ προσελθόντες, οἱ ἐθνικοὶ οἱ ἀσπασθέντες τὸν Ἰουδαϊσμόν.

Ὥρα τρίτη· οἱ Ἰουδαῖοι, ὥς καὶ ἄλλοι ἀνατολικοὶ λαοί, ὑπελόγιζαν τὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς 6ης π. μ. μέχρι τῆς 6ης μ. μ. Οὕτω ἡ 7 π. μ. = α' ὥρα, ἡ 8 π. μ. = β' ὥρα καὶ ἐφεξῆς· τέσσαρες ὥραι ἦσαν ἐν κοινοτέρᾳ χρήσει, ἡ καθ' ἡμᾶς 9 π. μ. καλουμένη παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις τ ρ ί τ η ὥρα, ἡ 12η τῆς μεσημβρίας = ἔ κ τ η (ὥ ρ α ἦ ν ὥ σ ε ἰ ἔ κ τ η κ α ἰ σ κ ό τ ο ς ἐ γ έ ν ε τ ο... Λουκ. κγ' 44), ἡ 3η μ. μ. = ε' ν ά τ η, καὶ ἡ 6η μ. μ. = δ ω δ ε κ ά τ η.

Διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ (πρὸ λ. Ἰωήλ Β' 28). Ὁ Ἰωήλ, εἰς τῶν μικρῶν καλουμένων προφητῶν, ἔδρασε καὶ προεφήτευσεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ὁζίου τὸ 800δὸν περίπου ἔτος π. Χ.

Ἐσχάταις ἡμέραις· διὰ μὲν τοὺς ζήσαντας πρὸ Χριστοῦ

ἔσχαται ἡμέραι εἶναι αἱ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος, διὰ δὲ τοὺς μετέπειτα ζῶντας αἱ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας.

Ἐπὶ τοὺς δούλους μου κλπ.=δούλους Θεοῦ ἢ Ἀγία Γραφή ὀνομάζει τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ἐντελῶς ἀφωσιωμένους εἰς τὸν Θεὸν ἀνθρώπους.

Αἷμα καὶ πῦρ κλπ.=ἐπεξηγεῖ τὰ τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν λέξεων τούτων ἐκφράζονται διάφοροι θεομηνίαι μέλλουσαι νὰ ἐπέλθωσιν εἰς τοὺς κακοὺς καὶ ἀμετανοήτους ἀνθρώπους (αἷμα=θάνατοι καὶ φόνοι, πῦρ=καταστροφαὶ κλπ.)

Κύριος=ὁ ἐξουσιαστής, ὁ ἀπόλυτος ἄρχων.

Χριστὸς=ἐκ τοῦ χρίω=ὁ κεχρισμένος μύρῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐχρίοντο δὲ μύρῳ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται πρὸς δεβαίωσιν ὅτι εἶναι ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ὁ Ἰησοῦς διὰ τῆς ἐπ' αὐτὸν καθόδου τοῦ ἁγ. Πνεύματος κατὰ τὸ βάπτισμά Του, διὰ τοῦ σταυρικοῦ Του θανάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεώς Του ἀνεδείχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὄντως Χριστός, δηλαδὴ ὁ ἐπισήμως κεχρισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Σωτὴρ τοῦ κόσμου.

Δωρεὰ=τὸ δῶρον, τὸ χάρισμα· λέγεται οὕτως ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι μεταδίδεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους δωρεὰν καὶ ἐξ ἀπείρου ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ Πατρὸς.

Ὅσους ἂν προσκαλέσῃται· διότι ὁ Θεός, γνωρίζων τίνες ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἔχουσιν ἀγαθὴν πρόθεσιν, προσκαλεῖ τούτους διὰ διαφόρων μέσων, εἰς τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίαν.

Προσετέθησαν· προϋπάρχον ἤδη πλέον τῶν 500 χριστιανοὶ (Α' Κορ. ΙΕ' 6.), οἵτινες μετὰ τῶν 3 χιλιάδων, τῶν πιστευσάντων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν.

β'.

(αὐτόθι Β' 42—47)

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

^ο *Ἦσαν* οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν. — *Προσκαρτεροῶ* = ἐπιμένω καρτερῶς, διαρκῶς εἰς τι, ἀσχολοῦμαι διαρκῶς, ἀφοσιοῦμαι. — *κοινωνία*· ἐνταῦθα = ἡ συναναστροφή, ἡ στενὴ ἐπικοινωνία τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀλλήλα. — *κλάσις τοῦ ἄρτου* = τὸ κόψιμον τοῦ ἄρτου, συνεκδοχικῶς δὲ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, καθ' ὃ ἐκλάτο ὁ μετουσιωθεὶς ἄρτος καὶ μετεδίδετο εἰς τοὺς πιστοὺς. — *πολλά τε*· ἀντὶ αἰτιολογικοῦ: πολλὰ γὰρ. — *τέρατα καὶ σημεῖα* (πρβλ. Πράξ. Β' 19). — *ὑπάρξεις* = τὰ ὑπάρχοντα, ἡ περιουσία. — *καθότι ἄν τις...* = κατὰ τὴν ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ καθείς. — *ἀφελότης* = ἡ ἀφέλεια, ἡ ἀπλότης, τὸ ἄκακον. — *ἔχω χάριν πρὸς τινα* = ἀπολαύω ἐκτιμήσεως, ἀγάπης παρὰ τινος.

II. Πραγματικά.

Ἐγένετο φόβος· δὲν ἐτρομοκρατήθησαν ἐκ δεισιδαίμονος τινος φόβου οἱ πρῶτοι χριστιανοί, ἀλλ' ἐπληρώθη ἡ καρδιά αὐτῶν τοῦ ἡρέμου συναισθήματος τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τῆς συναισθήσεως τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ἣν καταφανῶς ἔβλεπον εἰς τὰ διὰ τῶν Ἀποστόλων τελούμενα θαύματα.

Πᾶσι· τοῖς χριστιανοῖς.

Ἱερὸν· ἱερὸν εἶναι ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις Ναὸς τῶν Ἰουδαίων,

καταστραφεῖς βραδύτερον κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τοῦ Τίτου (72 μ. Χ.).

Μετελάμβανον τροφῆς· μετὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας παρεκάθηντο οἱ χριστιανοὶ εἰς κοινὰ ἀδελφικά δεῖπνα, τὰς ἀγάπας, ἅτινα ἐπεσφράγιζεν ὕμνος πρὸς τὸν Θεὸν (αἰνοῦντες τὸν Θεόν· στίχ. 47).

(αὐτόθ. Δ'. 32—37)

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία

Ἰδιον=ἰδικόν του.— **ἔλεγε**=ἐθεώρει.— **ἀποδίδωμι**=πληρώνω τὸ ὀφειλόμενον.— **μαρτύριον**=ἡ μαρτυρία, ἡ βεβαίωσις· ἀπεδίδουν τὸ μαρτύριον=ἔδιδον τὴν βεβαίωσιν, διὰ τοῦ κηρύγματος ἐβεβαίουν...— **χάρις τε**=εὐλογία Θεοῦ καὶ ἡ ἐκ ταύτης πηγάζουσα ἀγάπη καὶ ὁμόνοια.— **χωρὶον**=θέσις, τόπος, ἀγρός, κ. τ. ἥ μ. α., ὡς ἐνταῦθα.— **παράκλησις**=παρηγορία.

II. Πραγματικά.

Ἀπεδίδουν κλπ.=οἱ Ἀπόστολοι κατεῖχον τὴν γνώσιν καὶ τὴν βεβαιότητα ὅτι ἀνέστη ὁ Κύριος, οἱονοὶ ὡς ὀφειλὴν ταύτην τὴν βεβαιότητα περὶ τῆς Ἀναστάσεως, ἧς αὐτόπται μάρτυρες ἦσαν, εἶχον τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ κρατήσωσι κρυφὴν, ἀλλὰ νὰ τὴν διαδώσωσιν εἰς τὸν κόσμον.

Τιθέναι παρὰ τοὺς πόδας τινός τι=θέτειν τι εἰς τοὺς πόδας τινός, θέτειν εἰς τὴν διάθεσίν τινος. Πράγματι, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, περιουσαίαι πολλῶν Χριστιανῶν ἐτίθεντο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ἀποστόλων, ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν εἰς θρησκευτικούς καὶ φιλανθρωπικούς σκοποὺς.

Ἰωσήφ· Δευτῆρης καταγόμενος ἐκ Κύπρου, ὁ γνωστός ὑπὸ τὸ ὄνομα Β α ρ ι ἄ θ α ς, μαθητῆς τοῦ Κυρίου καὶ συνεργάτης τοῦ Παύλου προσφιλέας, πολλὰ μοχθήσας ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου.

Λευῖται· οἱ ἀπόγονοι τοῦ Λευὶ· οὗτοι ὑπηρέτουν τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἐδοθήθουν τοὺς ἱερεῖς κατὰ τὰς θυσίας, καὶ ἐδίδασκον τὸν λαόν, ἀποτελοῦντες οἶονεῖ τὸν κατώτερον κληρὸν τῶν Ἰουδαίων.

γ'.

(αὐτόθ. ς' 1—10)

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Παραθεωροῦμαι=παραμελοῦμαι, παραβλέπομαι. — **διακο-
νία**=ἡ ὑπηρεσία, ἡ ὑπηρεσία τῆς ἐτοιμασίας καὶ παραθέσεως
τοῦ φαγητοῦ, τῆς περιθάψεως πτωχῶν καὶ ἀσθενῶν, ὡς ἐνταῦ-
θα. — **τὸ πλήθος τῶν μαθητῶν**=ὄλους τοὺς μαθητάς. — **οὐκ
ἀρεστόν ἐστιν**=τὸ κοινῶς λεγόμενον «δὲν πάει, δὲν στέκει». —
ἐπισκέψασθε ἀόρ. α' τοῦ ἐ π ι σ κ έ π τ ο μ α ι = παρατηρῶ,
ἐκλέγω=ἐκλέξατε. — **μαρτυροῦμαι**=ἔχω τὴν (καλὴν) μαρ-
τυρίαν τῶν ἄλλων, ἔχω ἀγαθὴν ὑπόληψιν, φημίζομαι. **μαρ-
τυρουμένους**=ἔχοντας ἀγαθὴν ὑπόληψιν, ἀγαθὴν φήμην. —
καθίστημι=στήνω, τοποθετῶ· **καθίστημι**· ἐ π ί τ ι ν ο ς =
διορίζω εἰς ὑπηρεσίαν τινά. — **χρεία**=ἡ ἀνάγκη, ἡ ὑπηρεσία
τῆς διανομῆς βοηθημάτων εἰς τὰς χήρας. — **προσκαρτερῶ**
προβλ. σελ. 46. — **ἐπέθηκαν** ὑποκειμ. οἱ ὁ Ἀ π ό σ τ ο λ ο ι .
— **ὑπακούω**=ἀκούω ἐκ τοῦ πλησίον (ἐπὶ τῶν θυρωρῶν), πεί-
θομαι, ὑποτάσσομαι. — **ὑπήκουον τῇ πίστει**=ἐπείθοντο εἰς τὴν
πίστιν, ἐγίνοντο χριστιανοί. — **ἐν τῷ λαῷ**=μεταξὺ τοῦ λαοῦ.
ἐνώπιον τοῦ λαοῦ. — **ἀνέστησαν**=ἐσηκώθησαν, ἡγέρθησαν (μετὰ

τινος ἐχθρικῆς διαθέσεως)..... συζητοῦντες.—*ισχύω* = εἶμαι ἰσχυρός, δύναμαι, ἡμπορῶ.

II. Πραγματικά.

Ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις· εἶναι αἱ πρῶται ἡμέραι ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἱεροσολύμοις.

Μαθηταί· ἐνταῦθα κατὰ παράλειψιν «τ ο υ Κ υ ρ ι ο υ» = οἱ χριστιανοί.

Ἑλληνισταί = Ἰουδαῖοι, Ἑλληνιστὶ ὁμιλοῦντες, ὡς καταγόμενοι ἐξ ἑλληνικῶν μερῶν, καὶ πιστεύσαντες εἰς Χριστόν.

Ἑβραῖοι = Ἰουδαῖοι Χριστιανοί, Ἀραμαῖστὶ ὁμιλοῦντες, γεννηθέντες ἐν Παλαιστίνῃ· οὗτοι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν Ἱεροσολύμων ἦσαν πολυαριθμότεροι τῶν Ἑλληνιστῶν.

Τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ = τὸ κήρυγμα, τὴν ἐργασίαν πρὸς διάδοσιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἦτο τὸ κύριον ἔργον τῶν Ἀποστόλων.—*σοφία* = σύνεσις.—*διακονία τοῦ λόγου* = ὑπηρεσία τοῦ κηρύγματος, τὸ θεῖον κήρυγμα.

Προσῆλυτος· προβλ. σελ. 44. (Πράξ. Β' 10).

Ἐν τοῖς στίχοις 5—7 δεικνύεται σαφῶς ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐγίνετο ἐν τῇ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ χειροτονία εἰς τὰ διάφορα ἐκκλ. ὑπουργήματα. Οὕτως· ἐν συνελεύσει πάντων τῶν ἀδελφῶν οἱ Ἀπόστολοι θέτουσι τὰ ὑπὸ κρίσιν ζητήματα, οἱ δὲ πιστοὶ ἐκλέγουσι τοὺς ἀρίστους· ἀκολουθεῖ παρουσίασις τῶν ἐκλεγέντων ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες, προσευχηθέντες καὶ ἐπιθέτοντες ἐπ' αὐτοὺς τὰς χεῖρας, χειροτονοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἄξιωμα, δι' ὃ ἐξελέγησαν.

Περικοπαὶ ἐκ τῶν Πράξ. κ κ Ἐπιστ. τῶν Ἀποστ.

Υπήκουον· παρατατ. δηλῶν τὴν ἐπανάληψιν=συχνάκις συνέβαινεν, ὥστε πολὺς λαὸς νὰ ὑπακούῃ.—Καὶ **δυνάμεως**· ἐνταῦθα σημαίνει τὴν δύναμιν τοῦ θαύματος τὰ ποιεῖν, τὴν δύναμιν τοῦ νὰ τελῇ θαύματα.

Συναγωγὴ=ἡ συνάθροισις τῶν Ἰουδαίων πρὸς θρησκευτικὴν διδασκαλίαν καὶ συμπροσευχὴν· ὁ τόπος (ναὸς ἢ οἰκοδόμημα), ἐν ᾧ ἐγίνοντο αἱ συναθροίσεις αὗται. Αἱ συναγωγαὶ ἰδρύθησαν κατὰ τὴν Βαβυλῶνιον αἰχμαλωσίαν (600 π. Χ.), ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων τοῦ Σωτῆρος πᾶσα σχεδὸν πόλις, ἐν τῇ ὁποίᾳ διέμενον Ἰουδαῖοι, εἶχε συναγωγὴν.

Λιβερτινοὶ (libertinus=ἀπελεύθερος)· οὗτοι ἦσαν Ἰουδαῖοι καταγόμενοι ἐκ Ῥώμης, τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι αἰχμαλωτισθέντες (πιθανῶς εἰς τὸν μετὰ Πομπηΐου πόλεμον) ἀπῆχθησαν εἰς Ῥώμην καὶ ἐγένοντο δοῦλοι· τούτων οἱ ἀπόγονοι, ἀπελεύθεροι γενόμενοι, ἐπέστρεψαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ συνεκρότησαν ἰδίαν συναγωγὴν, τὴν τῶν Λιβερτινῶν.

Κυρηναῖοι καὶ Ἀλεξανδρεῖς· Ἰουδαῖοι καταγόμενοι ἐκ Κυρήνης τῆς Αἰγύπτου (ἀρχαίως Πενταπόλεως, νῦν Τριπολίτιδος) καὶ ἐξ Ἀλεξανδρείας· οὗτοι εἶχον ἰδίαν συναγωγὰς ἐν Ἱεροσολύμοις.

Τῷ Πνεύματι· τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δι' οὗ φωτισζόμενος ἐλάλει· ἡ παρρησία καὶ ἡ σοφία, μεθ' ἧς ἐλάλει ὁ Στέφανος, ἦσαν δεβαίως ἀπόρροια τῆς ἐνισχύσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἀγ. Πνεύματος.

δ'.

(αὐτόθι *ς'* 11—15, *Ζ* 55—60, *Η'* 1—8
καὶ *Θ'* 31).

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Υποβάλλω = δάλλω ὑποκάτω, παρακινῶ κρυφίως — **βλάβη-
μος** = ὁ ἀσεβὴς (ιδίᾳ ἐπὶ τῶν θείων), ὕβριστικός. — **εἰς Μωϋσῆν** =
ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως. **συγκινῶ** = κινῶ ὁμοῦ, ἐρεθίζω, διεγείρω,
ἐξεγείρω εἰς στάσιν. — **ἐπιστάντες** ὁ λαὸς καὶ οἱ πρεσβύτεροι·
τὸ ῥῆμα ἐκφράζει ἐχθρικὴν διάθεσιν = ὀρμήσαντες. — **ἵστημι
μάρτυρας** = δάξω μάρτυρας, φέρω μάρτυρας. — **καταλύω** = κατα-
στρέφω, ἀφανίζω, ὡς ἐνταῦθα. — **ἀλλάξει** = θὰ μεταβάλῃ. —
ἀτενίζω = προσηλώνω τὸ δλέμια μου εἰς τι. — **θεωρῶ**
ἐνταῦθα = θεῶμαι, βλέπω. — **συνέχω** = συγκρατῶ, στερε-
ώνω, κλείω, ὡς ἐνταῦθα. — **ὁμοθυμαδὸν** = ὁμοψύχως, τὸ κοι-
νὸν «μὲ μιᾷ ψυχῇ» (πρὸλ. 41 καὶ Πραξ. Β' 2). — **ἀποτί-
θεμαι** = βγάζω ἀπ' ἐπάνω μου, ἐκδύομαι. — **ἱμάτιον** = τὸ ἐξω-
τερικὸν ἰδίᾳ φόρεμα· **ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια** παρὰ τοὺς πόδας
= ἐκδυθέντες τὰ ἱμάτια τὰ ἔθεσαν πλησίον κλπ. — **ἐπικαλούμενον**
ἐννοεῖται τὸν Ἰησοῦν = ζητοῦντα τὴν ἡθικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ
Ἰησοῦ, προσευχόμενον πρὸς τὸν Ἰησοῦν. — **τίθημι τὰ γόνατα**
= γονυπετῶ, γονατίζω. — **ἵστημι τινι τὴν ἁμαρτίαν** = λογα-
ριάζω, καταλογίζω εἰς τινά τὴν ἁμαρτίαν. — **συνευδοκῶ** =
ἐκφράζω μὲ ἄλλους τὴν εὐχαρίστησίν μου, ἐγκρίνω καὶ ἐγὼ τὴν
συνευδοκῶ τῇ ἀναιρέσει = μὲ εὐχαρίστησίν μου
ἐγκρίνω τὸν φόνον. — **ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν** = ἐναντίον τῆς Ἐκ-

κληροίας. — *χώρα* = οἱ ἄγροί, αἱ κ^ωμ^{αι}, ὡς ἐνταῦθα. — *συγκομίζω* = φέρω μαζί, κηδεύω, θάπτω. — *κοπετός* (κόπτομαι) = τὸ κτύπημα τοῦ στήθους ἀπὸ ὑπερβολικῆν λύπην, ὁ θρη-
νος· ποιεῖν κοπετόν ἐπὶ τινι = θρηνεῖν τινα. — *λυμαίνομαι* = θλάπτω. — *κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος* =
εἰσερχόμενος σὲ κάθε σπίτι· δεικνύει τὸν ἀπηνῆ διωγμόν, ὃν
ὁ Παῦλος ἔκαμιν εἰς τοὺς χριστιανοὺς. — *οἱ μὲν οὖν* πάντες
οἱ χριστιανοὶ καὶ δὴ οἱ διάκονοι (πρὸλ. κεφ. Η'. στίχ. 1). *διῆλθον* διαφόρους τόπους. — *εὐαγγελίζομαι* = φέρω χαροποιὸν
ἀγγελίαν· ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ = φέρω τὴν χαρμόσυνον ἀγ-
γελίαν τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρίας τοῦ κόσμου· ὅθεν εὐαγ-
γελίζομαι τὸν λόγον = κηρύττω τὸν λόγον τοῦ Χρι-
στοῦ, κηρύττω τὸν Χριστόν. — *προσέχω τινί* ἐννοεῖται τὸν νοῦν
= προσηλώνω τὸν νοῦν μου εἰς τι, δίδω προσοχήν, δίδω πίστιν,
ὡς ἐνταῦθα. — *ἐν τῷ ἀκούειν* δηλοῖ τὸν χρόνον — ἐνῷ ἤκουον, ἀ-
κούοντες (οἱ ὄχλοι) τὰ λεγόμενα. — *τὰ σημεῖα* = τὰ θαύματα.

II. Πραγματικά

Πρεσβύτεροι = οἱ προβεβηκότες τὴν ἡλικίαν, οἱ γέροντες, οἱ
σεβάσμιοι. Ἐτιμῶντο ἀνέκαθεν παρ' Ἑβραίοις, ἀποτελέσαντες
βραδύτερον μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων τὸ *Συνέδριον*,
ἦτοι τὸ μέγιστον συμβούλιον τῶν Ἰουδαίων, συσταθὲν πιθα-
νῶς 150 ἔτη π. Χ. καὶ διακρινόμενον εἰς τὰ Ἐπαρχιακά
καὶ εἰς τὸ Μέγα Συνέδριον, τὸ ἐδρεῖον ἐν Ἱεροσολύμοις.
Τοῦτο ἀπετελεῖτο ἐξ 71 συνέδρων, συνεδρίαζεν ἐν τῷ ναῷ καὶ
ἦτο οἶονεὶ ὁ Ἄρειος Πάγος τῶν Ἑβραίων, ἐποπτεῖον τὰ θρη-
σκευτικὰ καὶ ἐθνικὰ ζητήματα· ἦτο προσέτι τὸ ἀνώτατον δι-

καστήριον, δικάζον καὶ περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, ἀλλ' ἡ ἐξουσία αὕτη τοῦ ἀφηγρήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων τρία ἔτη πρὸ τῆς σταυρώσεως τοῦ Σωτῆρος.

Συνήρπασαν = διὰ τῆς βίας ἔσυραν εἰς τὸ συνέδριον.

Τόπος ὁ ἅγιος = ὁ Ναός, ἐν ᾧ συνεδρίαζον· διὰ τοῦτο κατωτέρω (στίχ. 14) λέγει: **τὸν τόπον τοῦτον. Καὶ τοῦ νόμου** = τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου· τὸ αὐτὸ λέγει κατωτέρω (στίχ. 14) διὰ τοῦ: τὰ ἔθνη.

Ναζωραῖος· ὁ καταγόμενος ἐκ Ναζαρέτ, πολίτης τῆς Γαλιλαίας. Ὁ Κύριος, ὡς κατοικήσας ἐν Ναζαρέτ, ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν λαὸν καὶ τὰς Ἰουδαϊκὰς καὶ Ῥωμαϊκὰς ἀρχὰς τῆς Παλαιστίνης ὡς **Ναζωραῖος**· οἱ δὲ ὁπαδοὶ τοῦ Κυρίου ἐκαλοῦντο Ναζωραῖοι μετὰ τινος περιφρονήσεως, διότι ἐκράτει ἡ πεποίθησις ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ Ναζαρέτ (πρὸβλ. Ἰω. α'. 47, Πράξ. κδ'. 5').

Οἱ καθεζόμενοι κλπ. = οἱ σύνεδροι.

ᾧσει πρόσωπον ἀγγέλου· κάποια γλυκύτης καὶ γαλήνης εἶχε διαχυθῇ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Στεφάνου, προσερχομένη ἐκ τῆς χαρᾶς, τὴν ὁποίαν ἠσθάνετο, διότι ἔμελλε καὶ ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου συνεδρίου τῶν Ἰουδαίων νὰ κηρύξῃ μετὰ παρρησίας τὸν Χριστόν. (Κεφ. Ζ' 55. Ἴδε ὑποσημείωσιν (1) ἐν σελ. 12).

Δόξαν Θεοῦ = ἡ λάμψις, ἡ λαμπρότης, τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ.

Ἐστῶτα· ἡ συνήθης φράσις εἶνε: ὁ Ἰησοῦς καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς· ἐπίτηδες ὅμως ἐνταῦθα ἔθεσεν ὁ ἱερός συγγραφεὺς τὴν λέξιν ἐστῶτα, ἵνα δείξῃ οἶονεῖ ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ἐγερθῇ ἐκ τοῦ θρόνου του, ἀφ' ἐνὸς μὲν, ἵνα ἐνισχύσῃ ἐν τῇ μαρτυρίᾳ τὸν Στέφανον, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἵνα δεχθῇ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ (Blasse).

Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· λέγεται περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὅστις, μολο-

νότι ἦτο υἱὸς τοῦ Θεοῦ (Θεός), κατεδέχθη διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου νὰ γίνῃ υἱὸς ἀνθρώπου (τῆς Θεοτόκου).

Κράξαντες συνέσχον· φανερώνουσι τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν προῦξένησαν εἰς τὸ συνέδριον οἱ λόγοι τοῦ Στεφάνου.— **ὤρμησαν...καὶ ἐκβαλόντες...ἐλιθοβόλουν**· δὲν ἀνέμενον νὰ ἐκδοθῇ ἡ ἀπόφασις τοῦ συνεδρίου, ἀλλὰ δι' ὀχλαγωγίας ἔσυρον τὸν Στέφανον ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἐλιθοβόλουν.

Ἐκοιμήθη· δεικνύει τὸν θάνατον τοῦ δικαίου, ὅστις εἶναι πράγματι γλυκὺς τις καὶ ἐλαφρὸς ὕπνος, μέλλων νὰ διακοπῇ κατὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν.

Ἐγένετο... διωγμός· ὁ ἐπακολούθησας κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διωγμὸς ἦτο φυσικὸν ἐπακολούθημα τῆς λύσεως καὶ τοῦ φανατισμοῦ τοῦ ἐκμανέντος κατὰ τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ Στεφάνου Ἰουδαϊκοῦ ὄχλου.

Κατὰ τὰς χώρας· διότι οἱ χριστιανοὶ ἦσαν ἀσφαλέστεροι μένοντες εἰς ἀσήμεους κώμας, ὅπου δὲν ὑπῆρχον πρεσβύτεροι καὶ γραμματαῖς.

Σύρων· ἐννοεῖται : ἐκ τῶν οἰκῶν των· φανερώνεται ἀρκετὰ διὰ τοῦ «σύρων» ἡ τραχύτης, μεθ' ἧς ὁ Σαῦλος ἐνήργει τὸν διωγμόν, παραδιάζων καὶ αὐτὸ τὸ ἄσυλον τοῦ οἴκου.

Κατελθὼν· ἐκ τῆς ὁρεινῆς Ἰουδαίας.

Πόλις Σαμαρείας· εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Σαμαρείας Σεβάστεια, ἥτις, καλουμένη πρὶν Σαμάρεια καὶ ἐπανειλημμένως κατὰ διαφόρους πολέμους καταστραφεῖσα, ἀνηφοδομήθη ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ μεγάλου (40 π. Χ.) καὶ ἐκλήθη πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου (=Σεβαστοῦ) Σεβάστεια.

Πνεύματα ἀκάθαρτα· =ἡθικῶς ἀκάθαρτα, πονηρά, κακὰ πνεύματα, ἐνοχλοῦντα, κατὰ θεῖαν παραχώρησιν, τοῖς ἀνθρώποις (πρὸλ. *θεραπεῖα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τῶν δαιμονιζομένων*).

Χαρὰ μεγάλη· καὶ πράγματι· ἡ νέα ἡθικὴ ζωὴ καὶ ἡ σωτηρία καὶ ἡ παρηγορία, τὴν ὁποίαν ἔφερε τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, προσέτι δὲ καὶ τὰ τελούμενα ὑπὸ τοῦ Φιλίππου θαύματα, ἐπλήρωσαν τοὺς πιστεύσαντας ὄχλους μεγάλης χαρᾶς.

2. Τὰ κατὰ τὸν Παῦλον.

α'.

(αὐτόθι Θ'. 1—30).

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Ἐμπνέω = εἰσπνέω· μεταφορικῶς = ἀποπνέω, ἐμφοροῦμαι.
 — τῆς ὁδοῦ· τῆς χριστιανικῆς· τῆς ὁδοῦ ὄντα. = ὄντας ὁπαδοὺς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὄντας χριστιανούς· τῆς ὁδοῦ γεν. κατηγορημ. προσδιορίζουσα τὸ «ὄντας».— ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι· ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, σημαίνει τὸν χρόνον = ἐνῷ ἐπορεύετο.
 — ἐγένετο· συχνάκις ἀπαντᾷ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ λέξις μόνη ἢ μετὰ τοῦ «καὶ» = συνέδη· τίθεται δ' ἵνα παραστήσῃ τὰ πράγματα ζωντανώτερα.— περιαστρέπτω = ἀστράπτω περί τινας, περικυκλώνω μὲ λάμπειν, μὲ ἀστραπήν.— λαληθήσεται· ἀπροσώπως· δεικνύει ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει προνοήσει περὶ ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐν τῇ Διαμασκή μετὰ ταῦτα ἔμελλον νὰ συμδῶσιν. = ἐνεὸς = ἐκπεπληγμένους, ἐκθαμβός.— ἀκούοντες, θεωροῦντες· αἰτιολογικαὶ μετοχαί.— ἀνεωργμένων· μετοχὴ ἐναντιωματικῆ. χειραγω-

γῶ = ὁδηγῶ τινα κρατῶν ἀπὸ τῆς χειρός. — **μαθητῆς** = χριστιανός. (πρὸβλ. Πράξ. Γ'. 1). — **δράματι** = δι' ὁράματος φανερωθείς. Ὁ ραμα (πρὸβλ. ὅρασις σελ. 42 καὶ Πράξ. Β' 17) = τὸ ὁραθέν, ἡ ὀπτασία, ἰδίᾳ ἐπὶ ὑπερφυσικῶν καὶ θαυμασίων ἀντικειμένων· ὅραμα βλέπει ὁ ἐν ἐγρηγόρσει διατελὼν ἄνθρωπος. — **ἰδοὺ ἐγώ**· ἰσοδύναμον τῷ παρ' ἡμῖν· εἰς τὰς διαταγὰς σου. — **ξύμη** = ἡ στενὴ ὁδός, ἡ στενωπός. — **ἰδοὺ προσεύχεται** τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἐμῖλει εἰς τὸν Ἀναγνάν ὁ Κύριος. — **δοα'** ἀντί· ὁ πόσα. — **τοῖς ἁγίοις σου** = τοῖς μαθηταῖς σου, τοῖς χριστιανοῖς σου· ἅγιοι λέγονται οἱ χριστιανοί, διότι ἅγιος, ἁμωμος εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς πίστεως των, ἅγιος πρέπει νὰ εἶναι ὁ θίος των, καὶ ἡ ἀγιότης, δηλαδὴ ἡ ἠθικὴ τελειότης, πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ θείου των. — **ῥῆσαι** = νὰ δέσῃ, νὰ συλλάβῃ καὶ ὁδηγήσῃ εἰς τὰς φυλακάς. — **ἐπικαλοῦμαι τὸ ὄνομά τινος** = καλῶ εἰς βοήθειαν τὸ ὄνομά τινος, ἐπικαλοῦμαι τινά, λατρεύω, σέβομαι τινα. — **σκεῦος** — τὸ πρὸς ἐργασίαν τινά χρειώδες, τὸ δοχεῖον τροπικῶς = τὸ σῶμα ἡμῶν, ὁ ἄνθρωπος· **σκεῦος ἐκλογῆς** = ὄργανον τῆς ἐκλογῆς μου, ἐκλεκτόν μου ὄργανον. — **τοῦ βαστάσαι** = τελικὸν ἀπαρέμφ. ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ· **σκεῦος ἐκλογῆς**· **βαστάζω** = σηκώνω, φορτώνομαι, φέρω· **βαστάζω τὸ ὄνομά τινος** = σηκώνω ἐπάνω μου, φέρω τὸ ὄνομά τινος, κηρύττω τινά. — **Ἰησοῦς**· ἐπεξηγεῖ τό· ὁ Κύριος. — **πλησθῆς**· παθ' ἁόρ. τοῦ πίπλημι = γεμισθῆς, λάβῃς ἀφθόνως. — **λεπίς** — **ἰδος** = ὁ φλοιός, τὸ λέπι. — **ἐνισχύω**· ἐνταῦθα ἀμεταδάτως = ἐνδυναμοῦμαι. — **ἐγένετο... μετὰ τῶν μαθητῶν** = συναναστρέφῃ, ἔμεινε μὲ τοὺς μαθητάς. — **ἐξίσταντο** (πρὸβλ. σελ. 41 καὶ Πράξ. Β' 12). — **πορθῶ** = κυριεύω, καταστρέφω, ἀφανίζω, καταδιώκω, τὸ **ὄνομα τοῦτο**· τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. — **εἰς τοῦτο**· σημαίνει τὸν σκοπὸν καὶ ἐπεξηγεῖ-

ται διὰ τῆς ἐπομένης προτάσεως: «*ἵνα δεδεμένους... ἀγάγῃ*». — *συνέχυνε* παρατατ. τοῦ συγχύνω (συγγέω) = ἐτάραττεν, ἐξέπληττεν, ἔβαλεν εἰς σύγχυσιν. — *συμβιβάζω* = συνάπτω, συναρμολογῶ (ἐνταῦθα: συναρμολογῶ τὰς ἀποδείξεις) ὁθεν: = ἀποδεικνύω, ὡς ἐνταῦθα. — *ἐπληροῦντο* (πρβλ. σελ. 41 καὶ Πράξ. Β' 1) — ἀφοῦπ ερνοῦσαν ἀρκεταὶ ἡμέραι. — *συμβουλευομαι* = συσκέπτομαι, ἀποφασίζω ἐν συμβουλίῳ. — *παρατηρῶ* = κυττῶ μὲ προσοχήν, παραμονεύω, παραφυλάττω, ὡς ἐνταῦθα. — *ἡμέρας· νυκτός*· γενικαὶ χρονικαί. — *καθῆκαν*· ἄορ. α' τοῦ καθίημι = κατεβίβασαν. — *χαλάω* — ὦ = χαλαρῶνω, κρεμῶ, καταβιδάζω, ὡς ἐνταῦθα. — *κολλῶμαι* τινι = συνάπτω σχέσεις μέτινα, προσκολλῶμαι εἰς τινα. — *ἐπιλαβόμενος*· ἄορ. β' τοῦ ἐπιλαμβάνομαι = πιάσας ἀπὸ τὸ χέρι, παραλαβών· — *εἶδε*· ὁ Παῦλος. — *ἐλάλησεν*· ὁ Κύριος. — *παρρησιάζομαι* = ὁμιλῶ μετὰ παρρησίας, μετὰ θάρρους. — *ἐπαρρησιάσατο ἐν τῷ ὀνόματι* = μετὰ θάρρους ἐκήρυξε τὸ ὄνομα. — *Ἑλληνιστάς*. (πρβλ. σελ. 49 καὶ Πράξ. - Γ' 1). — *ἐπιγινόντες* = ἐννοήσαντες, μαθόντες. — *κατήγαγον* = ὠδήγησαν πρὸς τὴν θάλασσαν (ἐκ τῆς ὁρείνης Ἰουδαίας εἰς τὴν παραθαλασσίαν Καισάρειαν).

II. Πραγματικά.

Περὶ τοῦ Σαύλου πρβλ. κατωτέρω, ἐνθα ὁ βίος αὐτοῦ.

Τὴν ὅλην περικοπὴν πρβλ. πρὸς: Πράξ. κεφ. ΚΓ' 10—19, ὅπου αὐτὸς ὁ Παῦλος διηγεῖται εἰς τὸν βασιλέα Ἀγρίππαν τὰ τῆς ἐπιστροφῆς του.

Τῷ ἀρχιερεῖ· ἀρχιερεὺς τοῦ ἔτους ἐκείνου (34 μ. Χ.) εἶναι ὁ Καϊάφας, ὁ γνωστὸς ἐκ τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου.

Ἐπιστολάς συστατικῶς πρὸς τοὺς προϋσταμένους τῶν συναγωγῶν, τοὺς ἀρχισυναγώγους, ἵνα βοηθήσωσι τὸν Σαῦλον ἐν τῷ διωγμῷ.

Συναγωγαί· πρὸ βλ. σελ. 50.

Δαμασκός· ἐπίσημος μητρόπολις τῆς Συρίας, κειμένη παρὰ τῷ ποταμῷ Βαρὰδῳ ὑποκύψασα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς τοὺς Βαβυλωνίους, Πέρσας, Μακεδόνas, Ῥωμαίους, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παύλου ἐτέλει ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Πετραίας Ἀραβίας Ἀρέταν, κατῳκεῖτο δ' ὑπὸ παμπόλλων Ἰουδαίων (διὰ τοῦτο ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ καὶ πολλαὶ συναγωγαί). Περιελθοῦσα δ' ἀπὸ τοῦ ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνος εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, καὶ μετὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον τελοῦσα ὑπὸ Γαλλ. ἐντολήν, εἶναι μία τῶν ἐπισημοτέρων καὶ ὡραιωτέρων ἀνατολ. πόλεων, ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τὰς 150 χιλ. κατοίκων· ἐν αὐτῇ σφίζεται ὁδὸς καλουμένη εὐθεΐα, ἐκ τῆς ἀνατολ. πύλης διασχίζουσα τὴν πόλιν· ἴσως εἶναι ἡ ἐν στίχ. 11 ἀναφερομένη.

Φῶς = θεία τις λάμψις, ἀστραπή τῆς θείας μεγαλειότητος περιέβαλε τὸν Παῦλον. — **πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν**· ἔπεσε χαμαὶ ὁ Παῦλος, διότι δὲν ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸ θεῖον φῶς. — **εἰς τὴν πόλιν**· τὴν Δαμασκὸν· δὲν τὴν ὀνομάζει, διότι τὸ ὄραμα ἔλαβε χῶραν πλησίον τῆς Δαμασκοῦ.

Οὐκ ἔφαγεν κλπ. εἰς ἐνδειξιν βαθυτάτης θλίψεως καὶ μετανοίας, δι' ὅσα κακὰ εἶχε διαπραχῆ, ἐκ τυφλοῦ ζήλου, κατὰ τῶν χριστιανῶν, ὁ Παῦλος νηστεύει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας.

Ἐν οἴκῳ Ἰούδα· ὁ Παῦλος κατέλυσεν εἰς τὸν οἶκον ἀγαθοῦ τινος συμπατριώτου του, τοῦ Ἰούδα.

Προσεύχεται· μετανοῶν καὶ ζητῶν συγγνώμην παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

Στίχ. 13.—Καὶ τὸ ὄνομα μόνον τοῦ Σαύλου ἐνέπνευσε τὸν τρόπον εἰς τοὺς χριστιανούς· διὰ τοῦτο φαίνεται, οἱ χριστιανοὶ τῆς Δα-

μασκοῦ εἶχον ἐγκαίρως πληροφορηθῇ ὅτι ἔρχεται εἰς τὴν πόλιν των ὁ διώκτης Σαῦλος (στίχ. 14).

Σκευὸς ἐκλογῆς· ὁ θερμὸς ζῆλος, ἡ μεγάλη διάνοια, τὸ ἀκαταπόνητον καὶ ἡ ἀφοσίωσις τοῦ Παύλου πρὸς τὸν Θεὸν ἥσαν θεδαίως ἀρκετὰ ἐφόδια, ὥστε ὁ Σωτὴρ αὐτὸν νὰ ἐκλέξῃ πρὸς διάδοσιν τοῦ κηρύγματος Του.

Ἐθνη· ἡ Α. Γ. ἀποκαλεῖ τοιοῦτοτρόπως τοὺς εἰδωλολατρικοὺς λαοὺς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, ὅστις, ὡς ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ, εἶχε τὴν ἀληθινὴν θεογνωσίαν.

Ἐνώπιον ἐθνῶν κλπ. = ὁ μετέπειτα θίος καὶ οἱ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ἀγῶνες τοῦ Παύλου ἀπέδειξαν ἀληθῆ ὅσα εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Ἀνανίαν.

Ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας· ἀνέκαθεν καὶ νῦν παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν (ἐν τοῖς μυστηρίοις) ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν σημεῖον τῆς μεταδόσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὅτι οὗτος· ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων σταυρωθεὶς.

Ὁ Χριστός· (πρβλ. σελ. 45 καὶ Πράξ. Β' 36).

Τὰς πύλας· διότι ἡ Δαμασκὸς περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους.

Σπυρὶς-ἰδος· = κοφίνι, ζεμπίλι.

Βαρνάβας· (ἰδὲ σελ. 48 καὶ Πράξ. Δ' 36) φαίνεται ὅτι ἦτο γνῶριμος τῷ Παύλῳ ὁ Βαρνάβας, ὥστε πρὸς τοῦτον ἔλαθε κατὰ πρῶτον τὸ θάρρος ὁ Ἀπόστολος νὰ πλησιάσῃ.

Ἐπαρρησιάσατο· ὅχι μόνον εἶδε καθ' ὁδὸν ὁ Παῦλος τὸν Κύριον, ὅστις ἐλάλησεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς μετὰ παρρησίας ἐκήρυξεν Αὐτόν ταῦτα, θεβαιούμενα καὶ παρὰ τοῦ Βαρνάβα, ἀφῆρεσαν ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους τοὺς δικαίους ἄλλως περὶ τοῦ Παύλου φέδους των.

Εἰσπορευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος· δεικνύει τὴν καθημερινὴν μετὰ τῶν Ἀποστόλων συναναστροφὴν τοῦ Παύλου εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ κοινῶς λεγόμενον παρ' ἡμῖν, πρόκει-

μένου περί στενῆς σχέσεως, «*μπαίνει καὶ βγαίνει ὡς τὸ σπῆτι μου*».

Οἱ ἀδελφοί—οἱ χριστιανοί· λέγονται δ' οὕτω ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρός.

*Καيسάρεια** ἐπίσημος κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους πόλις τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἀπέχουσα Β. Δ. τῶν Ἱεροσολύμων περὶ τὰ 47 μίλλια· ἐπὶ τῶν Σταυροφόρων ἀκμάζουσα, ἡρηνιώθη μετὰ ταῦτα καὶ σήμερον εἶναι μόνον ἐρείπια. Ἡ εἰς Καيسάρειαν ἀθροδος τοῦ Παύλου ἀσφαλῶς θὰ ἔγινεν ἐν καιρῷ νυκτός.

*Ταρσός** ἡ πατρίς τοῦ Παύλου· ἐν τῇ πατρίδι τοῦ ὁ Παῦλος θὰ ἦτο, ἐπίτινα τοῦλάχιστον χρόνον, ἀσφαλῆς ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς τῶν Ἰουδαίων.

β.

(αὐτόθ. ΙΖ'. 16—34)

Ι. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Ἐκδέχομαι*=ἀναμένω τινά.—*παροξύνομαι*—γίνομαι ὀξύς, ἐρεθίζομαι, παροργίζομαι. *παρωξύνετο τῷ πνεῦμα ἐν αὐτῷ*=ἡγανάνκει ἐνδομύχως.—*θεωρῶ*=παρατηρῶ.—*κατείδωλος*=ὁ πλήρης εἰδῶλων.—*παρατυγχάνοντες*=παρευρισκόμενοι κατὰ τύχην. *συμβάλλω*=ρίπτω ἑμοῦ, συνενώνω (τοὺς λόγους, τὰς σκέψεις), συνομιλῶ, συζητῶ, συγχερόομαι ἐν τῇ συζητήσεϊ, ὡς ἐνταῦθα.—*σπερμολόγος*=ὁ συλλέγων σπέρματα, δὲ εὐτελής, ὁ ἀργός, ὁ φλύαρος, ὡς ἐνταῦθα.—*δαιμόνιον ἐνταῦθα=ἡ θεότης.—*δοκεῖ* ἀντὶ τοῦ ἀττικοῦ ἕοικε.—*καταργε-*

λεύς·—ὁ φανερώων τι, ὁ κηρύττων τι, ὁ κ ἡ ρ υ ξ, ὡς ἐνταῦθα.—
 ὅτι αἰτιολογικόν. — εὐηγγελίζετο· πρβλ. σελ. 52 καὶ Πράξ. Η'.
 4. — ἐπιλαβόμενοι· πρβλ. σελ. 54 καὶ Πράξ. Θ' 24. — ξενι-
 ζοντα=νέα, πρωτάκουστα, ὅθεν π α ρ ά ξ ε ν α.— εἰσφέρεις εἰς
 τὰς ἀκοάς· ἐδραΐσμις=μᾶς βάζεις εἰς τὰ ὦτα, μᾶς διδάσκεις.—
 κατὰ πάντα=ἐντελῶς καθ' ὁλοκληρίαν.— δεισιδαλμων=ὁ φο-
 βούμενος τὸ θεῖον, ἄρα ὁ σεβόμενος τὸν Θεόν, ὁ ε ὑ λ α β ῆ ς.—
 ἀναθεωρῶ=παρατηρῶ τι μετὰ προσοχῆς, μετ' ἀκριβείας. — σέ-
 βασμα=τὸ ἀντικείμενον τοῦ σεδασμοῦ, τῆς θρησκευτικῆς λα-
 τρείας.— εὐσεβῶ (τινά)=εἶμαι εὐσεβής, λατρεύω τινά. — καταγ-
 γέλλω=φανερώνω, σαφῶς κηρύττω.— θεραπεύομαι=ὕπηρε-
 τοῦμαι.— πρεσδεόμενος=ὡς ἐὰν εἶχεν ἀνάγκη τινός.— αὐτός·
 ἔχει λεχθῆ μετ' ἐμφάσεως πρὸς ἀντίθεσιν, καὶ ἡ μετοχή διδοὺς
 εἶναι ἐναντιωμ.— ἐξ ἐνδὸς αἵματος· ἀντί· ἐ ξ ἐ ν δ ῶ ἄ ν θ ρ ῶ -
 π ο υ, διότι τὸ αἷμα εἶναι τὸ κύριον συστατικόν τοῦ ἀνθρώπου.—
 κατοικεῖν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ· ἐποίησε.— προσεταγμένους =
 προσδιωρισμένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.— ζητεῖν· τελ. ἀπαρέμψατον, ἐ-
 ξαρτῶμενον ἐκ τοῦ ὀρίσας· τὸ ὑποκείμενον· τ ο ὕ ς ἄ ν θ ρ ῶ -
 π ο υ ς=ὀρίσας οἱ ἄνθρωποι νὰ θέλωσι νὰ εὕρωσι τὸν Κύριον...
 πρόκειται περὶ τῆς ἐμφύτου τάσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς γινῶσιν
 τοῦ Θεοῦ. — εἰ ἄρα γε=μὴ τυχὸν ᾔθελον.— ἐν αὐτῷ — δι' αὐ-
 τοῦ, διὰ τῆς ζωοποιοῦ καὶ δημιουργικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. ἐσμεν
 =ὑπάρχομεν.— τῶν καθ' ὑμᾶς=τῶν ἰδικῶν σας.— τοῦ=δει-
 κτική ἀντων. παρὰ ποιηταῖς.— τούτου.— γὰρ=βεβαίως.— γένος
 =ἡ γενεά, ἡ γενιά, ὡς ἐνταῦθα=ἀπ' αὐτὸν (τὸν Θεόν) βεβαίως
 καταγόμεθα.— χαράγματι· παράθεσις τοῦ «χρυσῷ» κλπ. χ ά -
 ρ α γ μ α=τὸ χαραχθέν, καλλιτέχνημα ἐκ ξύλου ἢ μετάλλου,
 κεκοσμημένον δι' ἀναγλύφων, κατασκευάσμα. — ἐνθύμησις =
 ἡ ἐφεύρεσις.— εἶναι ὅμοιον =ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ νομίζειν. —
 ὑπερορῶ=ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ=βλέπω πέρα, κάνω ὅτι δὲν

βλέπω, παραβλέπω. — ἔστησεν ἡμέραν = ὥρισεν ἡμέραν. — ἐν δικαιοσύνῃ δηλοῖ τὸν τρόπον = δικαίως. — ἐν ἀνδρὶ ᾧ· σημ. τὸ ὄργανον = δι' ἀνδρός· τό· ᾧ καθ' ἑλξιν = ὃν ὥρισεν. — πλοῖσις· ἐνταῦθα = ἡ ἐμπιστοσύνη. — πλοῖτιν παρασχὼν πᾶσι = καταστήσας αὐτὸν ἀξιόπιστον, ἄξιον ἐμπιστοσύνης εἰς ὅλους· τὸ δὲ «ἀναστήσας», αἰτιολογεῖ τό· πίστιν παρασχών. — κολληθέντες. πρβλ. σελ. 57.

II. Πραγματικά.

Αὐτούς· τὸν Σίλαν καὶ τὸν Τιμόθεον, συνεργούς τοῦ Παύλου. Ὁ Παῦλος ἐν Βεροίᾳ διωχθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτου ἐλθόντων ἐκ Θεσσαλονίκης Ἰουδαίων, ἐφυγαδεύθη ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς Βεροίας διὰ θαλάσσης εἰς Ἀθήνας, ὅπου τὸν ἠκολούθησαν καὶ ἄρκετοὶ Βεροιαῖοι χριστιανοί· οὗτοι ἐπιστρέφοντες εἰς Βέροϊαν ἔφεραν παραγγελίαν τοῦ Παύλου πρὸς τοὺς ἐκεῖσε παραμείναντας συνεργούς του Σίλαν καὶ Τιμόθεον, ἵνα ἔλθωσιν εἰς Ἀθήνας ὡς τάχιστα.

Κατείδωλον· εἶναι γνωστὴ ἢ εὐσέβεια τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, οἵτινες ἐπίμων οὐ μόνον τοὺς ἐπιτοπίους θεούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ξένους· τὸ κατείδωλον τῆς πόλεως βεβαίοι καὶ ὁ Πausανίας (Ἀττικ. 1.—24).

Συναγωγῇ. (πρβλ. σελ. 50) κατὰ πρῶτον συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, κατὰ τὴν ἀρχὴν τὴν ὁποίαν εἶχε, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος (Ματθ. Ι' 6), νὰ κηρύττῃ τὸν Χριστὸν πρῶτον εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς Ἑθνικούς.

Σεβόμενοι δηλ. τὸν Θεόν· ἦσαν ἐθνικοί, προσηλυτισθέντες

εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν· προβλ. «π ρ ο σ ή λ υ τ ο ι» σελ. 44 καὶ Πράξ. Β' 10.

Ἀγορά· εἶναι ἡ ἀρχαία ὑπὸ τὸν Ἀρειὸν Πάγον κειμένη ἀγορά καὶ οὐχὶ ἡ νεωτέρα Ῥωμαϊκὴ.

Ἐπικούρειοι· φιλόσοφοι, ὁπαδοὶ τοῦ Ἐπικούρου (342—270 π. Χ.), οὔτινες, ἀπομακρυνθέντες τῆς ἀρχικῆς διδασκαλίας τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν, ἐδίδασκον ὅτι σκοπὸς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἶναι ἡ εὐδαιμονία, συνισταμένη ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ ἀπολαύσει τῶν ἡδονῶν.

Στοῖκοι (στοά)· οἱ ὁπαδοὶ τῆς Στοικῆς φιλοσοφίας, ἦτις ἐδίδασκεν ὅτι σκοπὸς τοῦ βίου εἶναι ἡ ἀρετή, τὸ κατ' ἀρετὴν ὄρξιν διὰ τῆς ἐλευθερίας χρήσεως τῆς βουλήσεως· πρὸς τοῦτο διὰ τῆς νεκρώσεως τῶν ἐπιθυμιῶν ἔτεινον πρὸς ἐντελῆ ἀπάθειαν. Τὸ εὐγενὲς τοῦτο φιλοσοφικὸν σύστημα ἐξέπεσε κατόπιν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς παροιμιώδη ἀπάθειαν, χωροῦσαν μέχρις ἀπανθρωπίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς ἐγωϊσμόν καὶ περιφρόνησιν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Εἶναι προφανές ὅτι καὶ τὰ δύο φιλοσοφικὰ συστήματα, τῶν τε Στοϊκῶν καὶ τῶν Ἐπικουρείων, διέκειντο δυσμενῶς πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Παύλου κηρυττόμενον χριστιανισμόν.

Καὶ τὴν ἀνάστασιν· μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἐνόμισαν τὴν Ἀνάστασιν ὡς θήλειάν τινα θεότητα, σύντροφον τοῦ Ἰησοῦ.

Ἐπὶ τὸν Ἀρειὸν Πάγον. Ὁδήγησαν τὸν Παῦλον εἰς τὸν Ἀρ. Πάγον, διότι ὁ ἱερὸς ἐκεῖνος τόπος καὶ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἡσυχίαν, ἦτο καταλληλότερος τῆς ἀγορᾶς, ἵνα ὁ Παῦλος διεξοδικῶς ἐκθέσῃ τὴν διδασκαλίαν του.

Ἀρειὸς Πάγος· ὁ γνωστὸς ἱερὸς λόφος ἐν Ἀθήναις πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀκροπόλεως, ἐνθα συνεδρίαζε τὸ ἀνώτατον δικαστήριον· βεβαίως δὲν ὠδήγησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐκεῖ τὸν Παῦλον, ἵνα δικασθῇ, ἀλλ' ἀπλῶς, ἵνα ἐν τῇ ἡσυχίᾳ καὶ ἱερότητι ἐκείνῃ

τοῦ περιφήμου λόφου ἐκθέσῃ αὐτοῖς τὴν ξενίζουσαν διδασχὴν του.

Ἡ λέγειν τι κλπ.=εἶναι γνωστὴ ἡ ἀργοσχολία τῶν Ἀθηναίων, περὶ ἧς ὁ Δημοσθένης λέγει: «β ο υ λ ε σ θ ε... π ε ρ ι - ὄ ν τ ε ς αὐτῶν π υ ν θ ἄ ν ε σ θ α: *«λέγεται τι καινόν;»*

Ἀγνώστω Θεῷ· ὑπῆρχον ἐν Ἀθήναις διὰ τοὺς ξένους ὧμοί, φέροντες διαφόρους ἐπιγραφάς, οἷον: θ ε ῶ ἄ γ ν ὴ σ τ ω κ α ἰ ξ ἔ ν ω. Παρὰ τὸν λιμένα τῆς Μουνυχίας ἦτο, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Παυσανίας, ὧμος «θεῶν ἀγνώστων καὶ ἡρώων», ὁ δὲ Φιλόστρατος βεβαίως ὅτι ἐν Ἀθήναις «καὶ ἄ γ ν ὴ σ τ ω ν δ α ι μ ὄ ν ω ν ὧ μ ο ἰ ἔ δ ρ υ ν τ α ι». Ὅπως δὲ ποτε ἡ Ἰδρυσις ὧμων εἰς θεόν, ὃν ἡγνόουν, δεικνύει τὴν παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις συναίσθησιν τῆς ἀτελείας τῆς θρησκείας των καὶ τὴν ἔμφυτον τάσιν πρὸς γνῶσιν Θεοῦ τινος τελείου, πληροῦντος πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ὁρίσας προστεταγμένους κλπ. Καὶ βεβαίως ἡ ἱστορία τῶν λαῶν καὶ τῆς κατοικίας αὐτῶν εἶναι προσδιορισμένα ὑπὸ τῆς πανσόφως κυβερνήσεως τὸν κόσμον Θείας Προνοίας.

Τῶν καθ' ἡμᾶς ποιητῶν· τὸ ἡμίστιχον εἶναι τοῦ ποιητοῦ Ἀράτου· ἀλλὰ καὶ ὁ Στοῖκός Κλεάνθης τὸ αὐτὸ ἔχει εἶπει· «ἐκ σ ο ὦ (τοῦ Διὸς) γ έ ν ο ς έ σ μ έ ν»· καὶ πρὸ αὐτοῦ ἡ ἰδίᾳ ἔννοια συναντᾶται (ἰδίᾳ ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς κλπ.).

Χρόνοι ἀγνοίας· λέγεται οὕτως ἡ ἐποχὴ τῆς εἰδωλολατρείας (οἱ πρὸ Χριστοῦ χρόνοι), διότι κατὰ ταύτην, ἄ γ ν ο ῡ ῶ σ α σ α ἡ ἀνθρωπότης τὸν Θεόν, ἐλάτρευεν ἀντὶ τούτου τὰ κτίσματα καὶ τὰ εἰδῶλα.

Ἐν ἀνδρί· τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ.

Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης· Ἀθηναῖος, κατέχων τὸ ὑψηλὸν τοῦ Ἀρεοπαγίτου ἀξίωμα. Πιστεύσας εἰς τὸν Χριστόν, ἐγένετο πρῶτος, ἢ κατὰ τινες δεύτερος, ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν, καταλιπὼν καὶ

χριστιανικά συγγράμματα· ἐμαρτύρησε, κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις, πιθανῶς ἐπὶ Τραϊανῷ. Ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην του τῇ 3ῃ Ὀκτωβρίου.

Δάμαρις· μόνον ἐνταῦθα ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦτο· φαίνεται ὅμως ὅτι θὰ ἦτο ἐπίσημός τις γυνή, ἀφ’ οὗ ὁ Λουκᾶς ὀνομαστὶ ἀναφέρει αὐτήν, παρατάσσων αὐτήν πρὸς τὴν ἐπίσημον προσωπικότητα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

γ .

(*Αὐτόθ. Κ' 17—38*).

Ι. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Πέμπας· ἀγγελιαφόρους.—**μετακαλοῦμαι**=προσκαλῶ τινα πρὸς ἑμαυτόν.—**ὅμεῖς·** μετ’ ἐμφάσεως=σεῖς αὐτοί, σεῖς οἱ ἴδιοι.—**μεθ’ ὑμῶν . . . ἐγενόμην**—μεθ’ ὑμῶν συνανεστράφην, ἐφέρθην μαζί σας, ποίαν συμπεριφορὰν ἔδειξα ἐν τῇ πρὸς ὑμᾶς ἀνστροφῇ.—**δουλεύων·** ἐπεξηγεῖ τό: **πῶς . . . ἐγενόμην**=ὑπηρετῶν εἰς τὸν Κύριον, εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου.—**ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων·** χρονικῶς=δυσάκεις οἱ Ἰουδαῖοι με ἐπεβουλεύοντο.—**ὥς**=εἰδικόν, ἐξαρτῶμενον ἐκ τοῦ **ἐπιστασθε·** **ὑποστέλλομαι**=ἀποσύρομαι ἐκ φόβου, δειλιῶ, ἐκ φόβου παρσιωπῶ, ὥς ἐνταῦθα.—**διαμαρτυρόμενος·** ἐνταῦθα=κηρύττων παρρησίᾳ (πρβλ. σελ. 42 καὶ Πράξ. Θ’ 27).—**κατὰ πόλιν**=εἰς ἐκάστην πόλιν, διὰ τῆς ὁποίας διέρχομαι.—**τὰ συναντήσοντά μοι**=τὰ ὅσα θὰ μοῦ συμβοῦν, ὅσα θὰ μ’ εὗρουν.—**διαμαρτύρεται·** ἐνταῦθα=μαρτυρεῖ σαφῶς καὶ ἐπισήμως.—**μένουσιν**=με ἀναμένουσιν.—**οὐδενὸς λόγον ποιοῦμαι**=

5

Περικοπαὶ ἐκ τῶν Πράξ. καὶ Ἐπιστ. τῶν Ἀποστ.

οὐδόλως λογαριάζω (τὰ δεσμὰ καὶ τὰς θλίψεις), οὐδόλως με-
 πτοῦσι ταῦτα.—**τίμιος**=ἐντιμος, εὐυπόληπτος, π ο λ ύ τ ι μ ο ς
 ὡς ἐνταῦθα.—**ἔχω τὴν ψυχὴν μου τιμίαν ἐμαντῶ**=θεωρῶ
 τὴν ζωὴν μου πολύτιμον.—**διακονία**=ἡ ὑπηρεσία, ἡ ἀπο-
 στολή (πρβλ. σελ. 48 καὶ Πράξ. 5' 2). — **διαμαρτύρασθαι**
 ἐπεξηγεῖ τό: **τὴν διακονίαν**=δηλ. νὰ κυρύξω σαφῶς καὶ μετὰ
 παρρησίας...—**ἐν οἷς διήλθον**=μεταξὺ τῶν ὁποίων διέ-
 μεινα.—**μαρτύρομαι**=ἐπικαλοῦμαι ὡς μάρτυρα, διαβεβαιῶ ἐν
 ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐνταῦθα.—**ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ**=κατὰ
 τὴν σημερινὴν ἡμέραν.— **ὑπεστειλάμην** πρβλ. αὐτ. στίχ. 20.
 =**ἔθετο**: ἀντί: ἐ π ο ί η σ ε , κ α τ έ σ τ η σ ε . — **ποιμαίνειν**.
 τελικὸν ἀπαρέμφ. ἐξαρτῶμενον ἐκ τοῦ **ἔθετο ἐπισκόπους**.—**πε-**
ριποιοῦμαι (μέσον)=ἀποκτῶ τι διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, προσπορί-
 ζομαι, ἀ π ο κ τ ῶ , ὡς ἐνταῦθα.— **ἐγὼ . . . οἶδα**=σαφῶς γνω-
 ρίζω· τὸ ἐ γ ὼ ἐτέθη ἐμφαντικῶς, ἵνα δείξῃ τὴν πεποίθησιν, ἣν
 ἔχει περὶ τοῦ λεγομένου.— **ἄφιξις**: ἐνταῦθα=ἀναχώρησις.—
βαρὺς=ὁ ἔχων βάρος, ὁ προξενῶν βάρος, ὁ ἐνοχλητικός, ὁ
 σκληρός.— **λύκος βαρὺς**=λύκος καταστρεπτικός. — **ἀναστῆ-**
σονται=θὰ σηκωθῶσι, θὰ φανερωθῶσι.— **τοῦ ἀποσπᾶν** γεν.
 τοῦ σκοποῦ=ἵνα, ἀποσπῶντες τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὴν ἁλη-
 θινήν πίστιν, σύρῳσιν αὐτοὺς ὀπισθεν των. — **μαθηταὶ**=οἱ
 χριστιανοὶ (πρβλ. Πράξ 5' 1). — **γρηγορῶ**=εἶμαι ξύπνιος,
 ἀγρυπνῶ, προσέχω. — **μνημονεύω**: ἐνταῦθα=ἐνθυμοῦμαι, ἔχω
 ἐν τῇ μνήμῃ μου.—**Παρατίθεμαι**=παρακαταθέτω, ἐμπι-
 στεύομαί τι εἰς τινα(πρβλ. τὸ τῆς Ὁκκλησίας: « Χ ρ ι σ τ ῶ π α -
 ρ α θ ὤ μ ε θ α »). — **ἐποικοδομῶ**=κτίζω ἐπὶ τινος: ἐνταῦθα
 ἐπὶ ἡθικῆς σημασίας=νὰ προαγάγῃ τὴν πνευματικὴν σας οἰ-
 κομήν, νὰ σᾶς τελειοποιήσῃ ἡθικῶς καὶ θρησκευτικῶς· ὁ ἡθι-
 κὸς καὶ θρησκευτικὸς βίος τοῦ χριστιανοῦ παρίσταται ἐν τῇ
 Καινῇ Διαθήκῃ ὡς οἰκοδομή τις, κτιζομένη καὶ δλονέν

τελειοποιουμένη. — ἐν τοῖς ἡγιασμένοις = μεταξὺ τῶν ἁγίων.
 — *ἱματισμός*: ἐνταῦθα γενικῶς = αἱ ἐνδυμασίαι, τὰ φορέματα.
 — *οὐδενός*: ἔχει λεχθῇ μετ' ἐμφάσεως. — *χρεῖται* = αἱ ἀνά-
 γκαι τοῦ θείου. — *ὑποδείκνυμι*: ἐνταῦθα = δεικνύω διὰ πα-
 ραδειγμάτων. *ὑπέδειξα* = ἐδίδαξα διὰ τοῦ παραδείγματός μου.
 = *ἀντιλαμβάνομαι* = ὑποστηρίζω, βοηθῶ. — *μακάριον* = ἐκεῖ-
 νο, τὸ ὅποιον καθιστᾷ τινα μακάριον, εὐδαίμονα. — *θεὸς τὰ*
γόνατα: πρὸς. σελ. 52. — *ὀδυνῶμαι* = πονῶ, πάσχω (ἡθι-
 κῶς). — *προπέμπω* = συνοδεύω τιμητικῶς, ξεπροοδῶ.

II. Πραγματικά.

Μίλητος: ἐπίσημος πόλις τῆς Ἰωνίας, ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πα-
 ραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάνδρου ἐ-
 σφίζετο μέχρι τοῦ Η' μ. Χ. αἰῶνος, ὑποκύψασα μετὰ ταῦτα εἰς
 ἐρήμωσιν καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλ' ἴσως καὶ ἕνεκα τῶν
 προσχώσεων τοῦ Μαιάνδρου. Ὁ Παῦλος, ἐπιστρέφων κατὰ τὴν
 τρίτην αὐτοῦ πορείαν (57 μ. Χ.) ἐκ Μακεδονίας εἰς Ἱεροσόλυ-
 μα, προσήγγισεν εἰς Μίλητον, ἐπεσκέφθη δ' αὐτὴν καὶ θραδύτε-
 ρον μετὰ τὴν πρώτην ἐν Ῥώμῃ φυλάκισίν του.

Ἐφεσός: ἡ γνωστὴ πρωτεύουσα τῆς Ἰωνίας, ἐπίσημος διὰ
 τὴν ἐν αὐτῇ λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος, κειμένη παρὰ τὰς ἐκβο-
 λὰς τοῦ Καῦστρου, ἐσφίζετο μέχρι τοῦ ἔκτου μ. Χ. αἰῶνος ἐρη-
 μωθείσα κατόπιν. Αἱ ἐν αὐτῇ ἀνασκαφαὶ πλεῖστα τῆς ἀρχαίας
 πόλεως ἔφεραν εἰς φῶς, καὶ δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ περιφήμου ναοῦ τῆς
 Ἀρτέμιδος. Ὁ Παῦλος ἐπισκεφθεὶς ταύτην (54 μ. Χ.) ἱδρυσεν
 ἐπίσημον Ἐκκλησίαν, πρὸς ἣν ἔγραψε καὶ τὴν «πρὸς Ἐφεσούς

ἐπιστολήν», διέμεινε δ' ἐν αὐτῇ ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἐν Ἐφέσῳ ἔμεινε καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, συγγράφας ἐκεῖ τὸ Εὐαγγέλιόν του καὶ τὰς Ἐπιστολάς.

Μετεκαλέσατο· ὁ Παῦλος δὲν μετέβη εἰς Ἐφεσον, διότι θὰ τὸν ἐκράτουν ἐκεῖ οἱ ἐν αὐτῇ πολυπληθεῖς χριστιανοί, αὐτὸς δ' ἔσπευδε τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς νὰ εἶνε εἰς Ἱεροσόλυμα (Πράξ. Κ' 16).

Τῶν συμφερόντων ἀποκαλεῖ οὕτω τὰς χριστιανικὰς διδασκαλίας, ἅτινες ἦσαν ὠφέλιμοι εἰς τὴν ἠθικὴν τῶν Χριστιανῶν προαγωγὴν καὶ τὴν ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν.

Καὶ κατ' οἴκου· δεικνύει τὸ διὰ τοὺς χριστιανοὺς ἐνδιαφέρον τοῦ Παύλου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου οὐ μόνον δημοσίᾳ ἐκήρυττε τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ κατ' οἶκον δὲν ἔπαυε ἀπὸ τοῦ νὰ διδάσκη τοὺς πιστοὺς.

Δεδεμένος τῷ πνεύματι = δεδεμένος κατὰ τὴν ψυχὴν· ἠσθάνετο ὁ Παῦλος μίαν ἐσωτερικὴν ὥθησιν νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἱεροσόλυμα, ὥστε ἦτο τρόπον τινὰ αἰχμάλωτος τῆς ὠθήσεως ταύτης.

Κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῶν ἀνὰ τὰς διαφόρους πόλεις, δι' ὧν διήρχετο ὁ Παῦλος, προφητῶν, ἐφανέρωσε σαφῶς... Τὸ προφητικὸν χάρισμα ἦτο ἐνεργὸν ἐν τῇ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Δεσμά... καὶ θλίψεις· ὄντως ταῦτα ἐπραγματοποιήθησαν, διότι ὁ Παῦλος συλληφθεὶς ἐν Ἱεροσολύμοις, μετὰ διετῆ φυλάκισιν, ἤχθη εἰς Ῥώμην, ἔνθα ἐπὶ μίαν ἀκόμη διετίαν παρέμεινε δέσμιος.

Καθαρὸς κλπ. οὐδεμίαν ἔφερεν ὁ Παῦλος εὐθύνην, ἂν αὐτοί, παρεκτρεπόμενοι τῆς πίστεως, ἀπέθνησκον ἠθικῶς (ἀπὸ τοῦ αἵματος), διότι αὐτὸς καὶ ὅλον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ

τοῖς ἐφάνερωσε καὶ ἑαυτὸν παρέσχεν ἀξιομίμητον παράδειγμα.

Ἐπίσκοπος· ἐπὶ τῆς κυρίας σημασίας=ἐπόπτης, ἔφορος.

Λύκοι βαρεῖς· πάνυ προσφυῶς ὁ θεὸς Ἀπόστολος ὀνομάζει οὕτω τοὺς κακοὺς καὶ ἀσυνειδήτους ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους, οἵτινες διὰ τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ῥαστώνης των λυμαίνονται καὶ καταστρέφουσι τὸ πνευματικόν των πλῆμνιον.

Λαλοῦντες διεστραμμένα· προλέγει τὴν ἐμφάνισιν αἵρετικῶν διαστρεφόντων τὴν χριστιανικὴν πίστιν.

Λόγος τῆς χάριτος=τὸ Εὐαγγέλιον, ὅτι διὰ τοῦτου ἔρχεται ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ.

Αἱ χεῖρες αὐταὶ· ἐπιδεικνύει τὰς χεῖράς του, αἵτινες εἶχον ἀποσκληρυνθῇ ἐκ τῆς σκηνοπλεκτικῆς.

Ἀσθενοῦντες· ἦσαν οἱ ἀδύνατοι κατὰ τὴν πίστιν χριστιανοί, οἵτινες ἐσκανδαλίζοντο βλέποντες τοὺς Ἀποστόλους συντηρουμένους, ὥς ἦτο καὶ δίκαιον. ὑπὸ τῶν χριστιανῶν διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσῃ τοὺς τοιοῦτους ὁ θεὸς Παῦλος, οὐδέποτε ἔλαβέ τι παρὰ χριστιανῶν, ἀλλ' ἐκέρδιζε τὰ πρὸς συντήρησιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν συνεργατῶν του ἐργαζόμενος τὴν σκηνοποιητικὴν.

Εἰς τὸ πλοῖον· τὸ ὅποσον ἀνέμενεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μιλήτου καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐμελλεν ὁ Παῦλος ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Ἱερσόλυμα.

Β'. ΠΕΡΙΚΟΠΟΝ ΕΚ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Αἰτία τῆς συγγραφῆς. -- Μέγα μέρος τοῦ Κανόνος τῆς Καινῆς Διαθήκης καταλαμβάνουσιν αἱ Ἑπιστολαὶ τῶν Ἀποστόλων, εἴκοσιν ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν.

Οἱ ἀπόστολοι πρὸς συμπλήρωσιν τῆς προφορικῆς των διδασκαλίας ἢ ὁσάκις ἡ προφορικὴ διδασκαλία, ἦν ἡθέλον νὰ κάμωσιν ἔν τινι πόλει, ἦτο ἀδύνατος διὰ τὴν ἀπόστασιν ἢ δι' ἄλλα κωλύματα, συνήθιζον νὰ γράψωσι διδακτικὰς Ἑπιστολάς, ἀπευθυνομένας πρὸς Ἑκκλησίας διαφόρους ἢ καὶ πρὸς ἄτομα.

Διαιρέσεις τῶν Ἑπιστολῶν. — Ἐκ τῶν Ἑπιστολῶν ἄλλαι μὲν ἀπευθύνονται πρὸς Ἑκκλησίας ὠρισμένης πόλεως ἢ πρὸς ὠρισμένον ἄτομον, ἄλλαι δὲ πρὸς πολλὰς ὁμοῦ Ἑκκλησίας ἢ πρὸς τοὺς καθόλου χριστιανούς τῆς ὑψηλίου· καὶ αἱ μὲν πρῶται ἐπιγράφονται διὰ τοῦ πρὸς ὃ ἀπευθύνονται προσώπου ἢ Ἑκκλησίας· οἷον : «Ἑπιστολὴ πρὸς Κορινθίους», «Ἑπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους»· τοιαῦται δ' εἶναι αἱ δέκα τέσσαρες Ἑπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους Ἑπιστολή.

αἱ δὲ λοιπαί, αἱ ἀπευθυνόμεναι πρὸς πολλὰς ὁμοῦ Ἐκκλησίας ἢ πρὸς τοὺς καθόλου χριστιανούς, ὠνομάσθησαν ἐκ τούτου *Καθολικαὶ Ἐπιστολαὶ* καὶ τοιαῦται εἶναι ἑπτὰ, οἷον ἡ τοῦ Ἰακώβου, αἱ δύο τοῦ Πέτρου κλπ.

Οἱ συγγραφεῖς.— Ἐκ τῶν Ἀποστόλων Ἐπιστολάς, περισωθείσας ἄχρις ἡμῶν, ἔγγραψαν οἱ ἑξῆς : Παῦλος, Πέτρος, Ἰωάννης, Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος καὶ ὁ Ἰούδας.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Βίος.—Ὁ Παῦλος, γεννηθεὶς ἐκ γονέων εὐσεβῶν Ἰουδαίων ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, ἐκαλεῖτο παιδιόθεν Σαούλ, ἢ, ἐπὶ τὸ ἐλληνικώτερον, Σαῦλος. Οἱ γονεῖς τοῦ Παύλου ἦσαν εὐπλοοὶ πῶς καὶ εἶχον ἀποκτήσῃ τὸν τίτλον τοῦ Ῥωμαίου πολίτου, ὃν καὶ ὁ Ἀπόστολος ἔφερε. Μολονότι ἡ Ταρσὸς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Παύλου ἤκμαζεν οὐ μόνον ἐν τῷ ἐμπορίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ὁ Παῦλος, λαβὼν ἐγκύκλιόν τινα μόρφωσιν ἐν τῇ γενεθλίῳ πόλει, ἐνωρὶς ἐγκατέλειπεν αὐτήν, ἵνα μεταβῇ εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ σοφοῦ νομοδιδασκάλου Γαμαλιήλ, διδαχθεὶς τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν θεολογίαν. Νεανίας ἀκόμη ἐπεράτωσε τὰς παρὰ τῷ Γαμαλιήλ σπουδὰς, μορφωθείς εἰς εὐσεβῆ καὶ ζηλωτὴν Φαρισαῖον καὶ ἐκμαθών, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν τότε Ἰουδαίων λογίων, καὶ τὴν τέχνην τοῦ σκηνοποιοῦ, τουτέστι τοῦ συρράπτου μαλλίνων ὑφασμάτων ἢ δερμάτων πρὸς κατασκευὴν σκηνῶν· ἡ τέχνη αὕτη ἐχρησίμευσεν αὐτῷ κατὰ τὸν ἀποστολικόν του βίον, ἵνα πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν. (Προβλ. Πράξ. Κ' στίχ. 35).

Ἄν καὶ ἐμορφώθη ὅμως ὁ Παῦλος ἐντελῶς ἰουδαϊκῶς, ἐν τούτοις ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτὸν ἀφ' ἑνὸς ἢ ἐν Ταρσῷ ἀκμάζουσα ἐλληνικὴ παιδεία καὶ ἡ

κατόπιν μεθ' Ἑλλήνων ἀναστροφή του, ὥστε δὲν ἦτο ἔντελως ἄμοιρος ἑλληνικῆς μορφώσεως καὶ παιδείας.

Πλήρης πίστεως καὶ ζήλου πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του, ἐθεώρει τὸν χριστιανισμόν ὡς διαστροφὴν τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐπολέμησε μὲ ὅλην τὴν θερμότητα τῆς καρδίας του. Ἐπεκτείνων δὲ τὸν διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἔξω τῷ Ἱεροσολύμων, μετέβαινεν εἰς τὴν Δαμασκόν, ὅτε εἶδεν ἐν τῇ ὁδῷ τὸ θεῖον ἐκεῖνο ὄραμα, τὸ ὁποῖον ἐσημείωσε τὴν θρησκευτικὴν του μεταβολὴν καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸν Χριστόν.

Ἡ ἀποστολική του δρασίς.—Πιστεύσας ὁ Παῦλος εἰς Χριστὸν (34 μ. Χ.) καὶ βαπτισθεὶς ἐν Δαμασκῷ ὑπὸ τοῦ Ἀνανίου, ἀπέβη ὁ μεγαλόστομος κῦρυξ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ ἀκαταπόνητος Ἀπόστολος τοῦ Εὐαγγελίου. Διάνοια μεγάλη καὶ καθαρά, καρδιά πλήρης ἀγάπης καὶ πίστεως, θέλησις ἰσχυρά, εἰς οὐδὲν λογιζομένη τὰ ἐμπόδια, ἐπὶ τριακονταετίαν καὶ πλέον περιήγαγε τὸ χριστιανικὸν φῶς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μέχρι Ῥώμης, ἐφώτισε τὰ Ἑθνη, ἵδρυσεν καὶ ὠργάνωσε χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, ὑπέστη διωγμοὺς καὶ ταλαιπωρίας, ὅσας οὐδεὶς τῶν Ἀποστόλων.

Μετὰ τὴν εἰς τὸν Χριστιανισμόν προσέλευσίν του, ἐπιστρέψας ἐκ Δαμασκοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ συστηθεὶς διὰ τοῦ Βαρνάβα εἰς τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους, ἀναλαμβάνει μετ' ὀλίγον τὸ ἀποστολικὸν ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε ἐκτὸς ἄλλων τέσσαρας μεγάλας ἀποστολ-

καὶ πορείας· ἰδοὺ αἱ κυριώτεραι πόλεις, δι' ὧν διήλθε κατὰ τὰς πορείας ταύτας.

Ἀποστολικὴ δρᾶσις τοῦ Παύλου ἐν Ἀραβία, Λαμασκῷ, Κιλικίᾳ, Συρίᾳ, Ἀντιοχείᾳ (37—45 μ. Χ.)

Α' πορεία (48—50 μ. Χ.). Ἐξ Ἀντιοχείας εἰς Κύπρον, Πισιδίαν, Λύστραν, Δέρβην δι' Ἀτταλείας ἐπιστροφὴ εἰς Ἀντιόχειαν.

Β' πορεία (52 μ. Χ.). Ἐξ Ἀντιοχείας εἰς Λύστραν, Τρωάδα, Σαμοθράκην, Μακεδονίαν, Ἀθήνας, Κόρινθον, Ἐφεσον, Ἱεροσόλυμα, Ἀντιόχειαν (54 μ. Χ.).

Γ' πορεία (54—57 μ. Χ.). Ἐξ Ἀντιοχείας διὰ Γαλατίας καὶ Φρυγίας εἰς Ἐφεσον, Μακεδονίαν, Κόρινθον, Τρωάδα, Μυτιλήνην, Σάμον, Ῥόδον, Τύρον, Καισάρειαν, Ἱεροσόλυμα, ἔνθα συλληφθεῖς (58) καὶ φυλακισθεῖς, ἄγεται εἰς Ῥώμην (ἀρχὰς 61 μ. Χ.). ὅπου διαμένει δέσμιος ἐπὶ διετίαν (ἀρχὰς 63 μ. Χ.).

Δ' πορεία (63—68). Ἐκ Ῥώμης εἰς Ἐφεσον, Μακεδονίαν, Κρήτην, Κόρινθον, Ῥώμην, ἔνθα συνελήφθη ὡς χριστιανὸς ἐπὶ Νέρωνος, ὧν δὲ Ῥωμαῖος πολίτης ὑπεστη τὸν διὰ ξίφους θάνατον (67 ἢ 68 μ. Χ.).

Καθ' ὅλον τὸ ἀποστολικόν του ἔργον ὁ μέγας Ἀπόστολος εἶχε συνεργοὺς πολλοὺς, ὧν κυριώτατοι εἶναι ὁ Βαρνάβας, ὁ Λουκᾶς, ὁ Μάρκος, ὁ Τιμόθεος, ὁ Τίτος κλπ.

Ἐπιστολαί.—Κατὰ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζομένας ἀνάγκας, ὁ Παῦλος ἔγραφεν Ἐπιστολάς πρὸς Ἐκκλησίας ἢ πρόσωπα, διὰ νὰ λύσῃ προβαλλομένας αὐτῷ ἀπορίας ἢ διὰ νὰ στηρίξῃ τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν

πίστιν. Σφύζονται δεκατέσσαρες Ἐπιστολαὶ τοῦ θεοῦ
Ἀποστόλου, αἱ ἑξῆς:

Αὔξ ἀριθμ.	Ἐκκλησίαι, πρὸς ἃς απευθύνεται.	Τόπος ἔνθα ἐγράφη.	Χρόνος συγγραφῆς
1)	Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς	Ἀπὸ Κορίνθου	τῷ 52 μ. Χ.
2)	Β' » »	» »	» 53 »
3)	Α' » Κορινθίους	» Ἐφέσου	» 57 »
4)	Β' » »	» Μακεδονίας	» 57 »
5)	» Γαλάτας	» Κορίνθου	» 57 »
6)	» Ῥωμαίους	» »	» 58 »
7)	» Ἐφεσίους	» Ῥώμης	» 62 »
8)	» Κολοσσαεῖς	» »	» 62 »
9)	» Φιλήμονα	» »	» 62 »
10)	» Φιλιππησίους	» »	» 62 »
11)	Α' » Τιμόθεον	» Μακεδονίας	» 67 »
12)	» Τίτον	» Ἐφέσου	» 67 »
13)	Β' » Τιμόθεον	» Ῥώμης	» 68 »
14)	» Ἐδραρίους	» » πιθανῶς	» 68 »

Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος.

Βίος.—Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, καλούμενος προηγούμενως Σίμων, μετωνομάσθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰς Πέτρον, διὰ τὴν ἀδιάσειστον πίστιν του· ἄλιεὺς τῆς Γαλιλαίας, ἠλίευν ἐν τῇ λίμνῃ ταύτῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀνδρέου, ὅτε ἐκλήθησαν ἀμφότεροι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἔργον. Ἠκολούθησε τὸν Σωτῆρα καθ' ὅλην τὴν Μεσσιακὴν του δρᾶσιν, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς αὐτός, ὡς ἐξ ὀνόματος τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, ὁμιλεῖ πρὸς τὰ πλήθη. (Πρβλ. Πράξ. Β'. 14).

Ἀποστολικὴ δρᾶσις.—Ἐκήρυσεν ἰδίᾳ ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ Παλαιστίνῃ, πιθανῶς δὲ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐλθὼν βραδύτερον εἰς Ῥώμην, ὅπου ἐπὶ Νέρωνος τῷ 67 μ. Χ. ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐθεωρεῖτο κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν εἰς ἓκ τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων καὶ ἡ γνώμη του ἐβάρυνεν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπιστολαί.—Περιεσώθησαν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου δύο **Καθολικαὶ Ἐπιστολαί**, ἀπευθυνόμεναι πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τοῦ Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Ἀσίας καὶ Βιθυνίας· ἐν ταύταις ὁ θεῖος Ἀπόστολος συνιστᾷ ὑπομονὴν κατὰ τὰς θλίψεις καὶ τοὺς διωγμούς, τοὺς ὁποίους, ὡς χρι-

στιανοί, ὑφίστανται, καὶ διδάσκει ἑμμονήν ἐν τῇ ἀρετῇ. Ἐγράφησαν δὲ ἡ μὲν πρώτη καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 64 μ. Χ., ἡ δὲ δευτέρα ὀλίγον μετὰ ταῦτα (Μάϊον 64 μ. Χ.).

Ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης.

Ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ἐκτὸς τοῦ κατ' αὐτὸν Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως, ἔγραψε καὶ τρεῖς καθολικὰς Ἐπιστολάς. Ἀπευθύνονται δ' ἡ μὲν α' καὶ β' πρὸς ἅπαντας γενικῶς τοὺς χριστιανούς, ἡ δὲ γ' πρὸς ἐπίσημόν τινα καὶ ἀγαπητὸν τῷ Ἰωάννῃ χριστιανόν, καλούμενον Γάϊον· ἔγράφησαν δὲ ἅπασαι πιθανώτατα ἐν Ἐφέσῳ μετὰ τὸ 8 μ. Χ.

Ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς ταύταις δίδει ὁ ὑψιπετής Ἀπόστολος τὸν ὀρθὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ἐνανθρωπήσαντος Λόγου τοῦ Θεοῦ· συνιστᾷ δὲ εἰς τοὺς χριστιανούς προσοχὴν ἀπὸ τῶν αἰρέσεων καὶ βίον ἀγνὸν καὶ θερμὴν ἀγάπην πρὸς ἀλλήλους, ὡς τὸ κυριώτατον γνῶρισμα τοῦ χριστιανικοῦ βίου.

Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος.

Βίος.—Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος ἦτο εἷς τῶν ἀδελ-

φῶν λεγομένων τοῦ Κυρίου, δηλ. τῶν τέκνων τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ, ἅτινα εἶχεν οὗτος ἀποκτήσῃ ἐκ προτέρας συζύγου ἀποθανούσης. Ὁ Ἰάκωβος πιστεύσας εἰς Χριστόν, πιθανῶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν Αὐτοῦ, ἐγένετο θερμὸς κῆρυξ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ ἀρετὰς καὶ τὴν θερμὴν πίστιν του, πρῶτος Ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων. Ἀπέλαυε μεγάλης ὑπολήψεως παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, θεωρούμενος μετὰ τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἰωάννου ὡς εἰς τῶν στύλων τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπέστη δὲ διὰ τὸν Χριστὸν τὸν διὰ λιθοβολισμοῦ θάνατον, ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 62 ἢ 63 μ. Χ.

Ἐπιστολή.—Ἐν τῷ κανόνι τῆς Καινῆς Διαθήκης μία μόνη Ἐπιστολὴ αὐτοῦ καθολικὴ ὑπάρχει, ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς ἐν διασπορᾷ ἔξ Ἰουδαίων χριστιανούς. Ὡρμήθη δὲ εἰς τὸ νὰ γράψῃ ταύτην, διότι τινές, χριστιανοὶ ἔξ Ἰουδαίων γενόμενοι, παρενόουν εἰς τινα σημεῖα τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, εἰς τοῦτο δ' εἰργάζοντο καὶ πολλοὶ ψευδοδιδάσκαλοι· ὁ Ἰάκωβος, μὲ ὅλον τὸ μέγα κῦρὸς του, καταπολεμεῖ διὰ τῆς Ἐπιστολῆς του τὰς παρανοήσεις τοῦ χριστιανισμοῦ, διδάσκων τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ δίδων ἀφθόνους συμβουλὰς πρὸς μόρφωσιν χριστιανικοῦ βίου

Ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη περὶ τὸ 61 μ. Χ.

Ἰούδας.

Βίος. — Ὁ Ἰούδας εἶνε ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, ἐπομένως καὶ οὗτος εἷς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου (πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 79).

Διεδέχθη, ὡς ἀναφέρει ἡ παράδοσις, τὸν ἀδελφόν του Ἰάκωβον εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων, ἵσως δ' ἐκήρυξε καὶ ἐν Ἀραβίᾳ, Συρίᾳ καὶ Περσίᾳ.

Ἐπιστολαί. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰούδα ἀπευθύνεται πρὸς ἅπαντας γενικῶς τοὺς χριστιανούς, γραφεῖσα πιθανῶς τῷ 66 μ. Χ. Ὁ σκοπός, δι' ὃν ἐγράφη καὶ ἡ παροῦσα Καθολικὴ Ἐπιστολή, εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν σκοπόν, δι' ὃν ἐγράφη καὶ ἡ τοῦ Ἰακώβου, δηλαδὴ νὰ προφυλάξῃ τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τοὺς εἰσχωρήσαντας μεταξὺ αὐτῶν ψευδοδιδασκάλοισι καὶ νὰ προτρέψῃ αὐτοὺς νὰ ἐμμείνωσιν ἀκλόνητοι ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει καὶ ἀρετῇ.

1. Ἡ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καταλλαγή ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν.

(Ῥωμ. Ε' 1—11).

Ι. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία

Δικαιοῦμαι=ἀναγνωρίζομαι δίκαιος, τυγχάνω παρὰ τοῦ Θεοῦ τῆς ἀφάρσεως τῶν ἁμαρτιῶν μου.—**ἐκ πίστεως**· δηλοῖ τὸ αἷτιον, ἐξ οὗ προέρχεται τι=ἐνεκα τῆς πίστεως.—**δι' οὗ κλπ.** ἡ φυσικὴ σειρὰ τῶν λέξεων ἔχει οὕτω: δι' οὗ ἐσχ ή κ α με ν τ ή π ί σ τ ε ι τ ή ν π ρ ο σ α γ γ ή ν ε ις τ ή ν χ ά ρ ι ν· **προσαγωγή**=τὸ προσάγειν τινά τινι, ἡ εἰσοδος.—**χάρις**=τὸ θέλγητρον, ἡ εὐνοια, ἡ εὐμένεια τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἡ παρεχομένη διὰ τοῦ σταυρωθέντος Σωτῆρος· ἐνταῦθα=ἡ νέα ἐν Χριστῷ ζωή, ἥτις εἶναι ἐνέργεια τῆς θείας χάριτος.—**ἵσταμαι**=στέκομαι, τοποθετοῦμαι· ἐν ταῦθα=μένω σταθερός, ἀκλόνητος.—**οὐ μόνον**· ἐννοεῖται: κ α υ χ ώ μ ε θ α ἐ π' ἐ λ π ί δ ι τ ῆς δ ό ξ ης τ ο ὗ Θε ο Ὑ.—**κατεργάζομαι**=φέρω τι εἰς πέρας, ἐκτελῶ, διαπράττω (ἐπὶ κακοῦ)· ἐνταῦθα=προξενῶ, φέρω ὡς συνέπειαν.—**δοκιμή**=δοκιμασία.—**καταισχύνω**=ἐντροπιάζω, ἀπατῶ, ὡς ἐνταῦθα.—**ὅτι** αἰτιολογεῖ τό: ἡ ἐλπίς οὐ καταισχύνει... Ἐχοντες ἐν τῇ καρδίᾳ μας τρανὰ δείγματα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, ἐλπίζομεν ἀκραδάντως πρὸς Αὐ·

Περικοπαὶ ἐκ τῶν Πράξ. καὶ Ἐπιστ. τῶν Ἀποστ.

τόν. — *ἐκχέω* = χύνω ἔξω, διανέμω, μοιράζω ἀφθόνως (Ζιγαβ). *ἐκκέχυνται* = ἀφθόνως ἔχει χυθῆ. — *τοῦ δοθέντος* ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. — ἔτι ἀναφέρεται εἰς τὸ : *ὁ ν τ ω ν ἁ σ θ ε ν ῶ ν* = ἐνῷ ἀκόμη ἤμεθα ἀσθενεῖς (ἡθικῶς). — *κατὰ καιρὸν* = εἰς τὸν ὠρισμένον καιρὸν. — *τάχα* = ταχέως, ἴσως, πιθανῶς. — *συνίστημι* = καθιστῶ τι γνωστόν, συνιστῶ, ἀποδεικνύω, καταδεικνύω, ὡς ἐνταῦθα. — *ἐν τῷ αἵματι* = διὰ τοῦ αἵματος. — *δι' αὐτοῦ* τοῦ Χριστοῦ. — *καταλλάττομαι* = συμφιλιούμαι. *ἐν τῇ ζωῇ* ἢ ἐν δηλοῖ τὸν χρόνον = ἐνῷ αὐτὸς (ὁ Χριστὸς) ζῇ· ἀντιτίθεται δὲ τῷ: *δ ι ἁ τ ο ῦ θ α ν ἁ τ ο υ*. — *οὐ μόνον δέ* ἐννοεῖται: σωθησόμεθα, ἀλλὰ καὶ *καυχώμενοι*· ἐννοεῖται: σωθησόμεθα = δὲν θὰ σωθῶμεν ἀπλῶς, ἀλλὰ θὰ σωθῶμεν καὶ καυχώμενοι διὰ τὸν σῶσαντα ἡμᾶς. — *ἐν τῷ Θεῷ* = ἐπὶ τῷ Θεῷ, ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ· δηλοῖ τὸ ἀντικείμεν. τῆς καυχήσεως. — *τὴν καταλλαγὴν* = τὴν συμφιλίωσιν πρὸς τὸν Θεόν.

II. Πραγματικά.

Ἡ περικοπὴ ἔχει ληφθῆ ἀπὸ μίαν τῶν σπουδαιοτέρων Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, *τὴν πρὸς Ῥωμαίους*. Ἐν Ῥώμῃ ὑπῆρχον πολλοὶ χριστιανοί, μὴ ὀργανωμένοι ὅμως εἰς ἐκκλησίαν, οὓς ὁ Παῦλος εἶχε σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ νὰ ὀργανώσῃ. Μὴ εὐκαιρήσας νὰ πραγματοποιήσῃ μέχρι τότε (58 μ. Χ.) τὸ ταξίδιον τοῦτο, ἀποστέλλει εἰς αὐτοὺς ἐκ Κορίνθου τὴν παροῦσαν ἐπιστολήν, ἵνα προπαρασκευάσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν προφορικὴν τοῦ διδασκαλίαν περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως· ἔγραψε δὲ τὴν ἐπιστολήν τῷ 58 μ. Χ.

Δίκαιος· ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ, καὶ δὴ ἐνταῦθα, σημαίνει τὸν

τηρήσαντα ὅλον τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἀρεστὸν τῷ Θεῷ. Ἡ ἀνθρωπότης, διὰ τῆς ἁμαρτίας παροργίσασα τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ἔπαυσε νὰ εἶναι ἀγαπητὴ εἰς Αὐτόν· τὴν ἀποκατέστησε δ' ἀγαπητὴν ὁ Χριστός, ὅστις διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ θανάτου ἱκανοποίησε τὴν θεῖαν δικαιοσύνην· πᾶς ὁ πιστεύων εἰς τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ ταύτην σωτηρίαν «δικαιοῦται» ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ κηρύσσεται δίκαιος, ἀρεστὸς εἰς τὸν Θεόν, λαμβάνει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν· ὅθεν ἡ ἄφεσις ἁμαρτιῶν μόνον διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐπιτυγχάνεται.

Δόξα τοῦ Θεοῦ· ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ὁ ἔπαινος, ἃ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ θὰ λάβωσι παρὰ τοῦ Θεοῦ οἱ εὐσεβεῖς.

Θλίψεις· αἱ ἐκ τῶν τότε διωγμῶν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ θλίψεις, αἱ πικραίνουσαι τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀσθενῶν ἐννοεῖ· κατὰ τὸ πνεῦμα, ἁμαρτωλῶν. Πράγματι, ὅτε ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ θανάτου Του ἔσωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος, τοῦτο ἦτο βυθισμένον εἰς τὸ ἀπαισιώτερον ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν σκότος.

Ἐν τῷ αἵματι τῷ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐκχυθέντι πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

Ἀπὸ τῆς ὀργῆς ἐννοεῖ τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἣτις κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν θέλει τιμωρῆσαι τοὺς ἀσεβεῖς.

Ἐχθροί· ἐνν. τοῦ Θεοῦ. Εἴμεθα ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ, διότι ἡ ἁμαρτία χωρίζει τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Δι' οὗ· Χριστοῦ· ἐπαναλαμβάνεται καὶ τονίζεται ὅτι ἡ συμφιλίωσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς σωτηρία εἶναι ἔργον τοῦ Χριστοῦ.

2. Ἡ δὴ δυνάμεις τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος.

(*Α' Κορινθ. Α' 18—31 καὶ Β' 1—5*).

1. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Λόγος = ὁ λόγος, ἡ διδασκαλία, τὸ κήρυγμα. — **ὁ τοῦ σταυροῦ** = τὸ περὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου καὶ τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας ἀνθρώπων. — **τῶν σοφῶν** = τῶν οἰομένων ἐῖναι σοφῶν (Ζιγαβ.). — **σύνεσις** = ἡ φρόνησις, ἡ νοημοσύνη, ἡ εὐφύα. — **συνετῶν** = τῶν οἰομένων ἐῖναι συνετῶν. — **ἀθετῶ** = ποιῶ τι ἄκυρον, κάμνω τι νὰ μὴ ἔχῃ ἀξίαν, ὥς ἐνταῦθα. — **συζητητῆς** = ὁ συζητῶν, ὁ ἀρεσκόμενος εἰς συζητήσεις, ὁ σοφιστής. — **ἐν τῇ σοφίᾳ** = ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐκφανομένης εἰς τὰ δημιουργήματα αὐτοῦ· παρατηρῶν τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἣτις καταφαίνεται εἰς τὸν κόσμον καὶ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ. — **οὐκ ἔγνω** = δὲν ἐγνώρισε· θεωρῶν τὴν δημιουργίαν δὲν ἀνέχθη εἰς ὀρθὴν περὶ τοῦ Δημιουργοῦ γνῶσιν. — **εὐδοκῶ** στέργω τι, μοῦ ἀρέσει τι, ἀποφασίζω. — **σημεῖον** = τὸ διακριτικὸν σημεῖον, τὸ θαῦμα, ὥς ἐνταῦθα. — **σκάνδαλον, μωρίαν, δύναμιν, σοφίαν**· παραθέσεις τοῦ : Χριστόν. — **κλητὸς** (ῥηματικὸν τοῦ : καλῶ) = ὁ προσκληθεὶς, ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προσκληθεὶς καὶ πιστεύσας εἰς Χριστόν, ὁ χριστιανός. — **μωρόν. . . ἀσθε-**

νὲς τοῦ Θεοῦ=τὸ διὰ τὸν Θεὸν νομιζόμενον ὑπὸ τῶν δοκησισόφων ἀνθρώπων μωρὸν καὶ ἀσθενές. — **σάρξ**=τὸ κρέας, τὸ σῶμα, ὁ ἄνθρωπος· **πᾶσα σάρξ**=πᾶς ἄνθρωπος, (στίχ. 29), τὸ καθαρῶς ἀνθρώπινον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ θεῖον, ὡς ἐνταῦθα.—**κατὰ σάρκα**· κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀνθρώπων.—**ἀγενῆς**=ὁ μὴ καταγόμενος ἐκ λαμπροῦ γένους. **ἐξουθενημένος** (ἐξουθενῶ) = ὁ περιφρονημένος. — **τὰ ὄντα** = τοὺς σημαίνοντας, τοὺς πολλοῦ λόγου ἀξίους. **τὰ μὴ ὄντα** = τοὺς διὰ τὴν εὐτέλειαν καὶ ἀσθένειαν μηδὲν νομιζομένους, τοὺς τιποτένιους. — **καταργῶ** = ἀφαιρῶ τὴν ἐνέργειάν τινος, ἐξασθενῶ, ἐκμηδενίζω, ὡς ἐνταῦθα. **ἐξ αὐτοῦ**· ἡ «ἐκ» σημαίνει τὴν καταγωγὴν=ἐκ τοῦ Θεοῦ. — **δικαιοσύνη** = τὸ εἶναι τινα δίκαιον, ἡ ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ θείου νόμου ἀρετὴ (πρὸβλ. καὶ λέξεις: δίκαιοις). — **ἀγιασμός** = ὁ ἀγιασμός, τὸ ἀγιάζειν, τὸ νὰ κάμῃ τίς τινα ἅγιον, ὡς ἐνταῦθα.—**ἀπολύτρωσις**—ἀπελευθέρωσις· ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ=ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης ποινῆς.—**ἵνα**· τὸ ῥῆμα: γένηται = ἵνα συμβῇ.—**καθ'** **ὑπεροχὴν**=ὑπερέχων. — **λόγου** = κατὰ τὸν λόγον, κατὰ τὴν ῥητορικὴν ἱκανότητα ὑπερέχων.—**καταγγέλλω**=γνωστοποιῶ, φανερώνω, κηρύττω. **μαρτύριον**=ἡ μαρτυρία, ἡ ἀπόδειξις, τὸ κήρυγμα, ὡς ἐνταῦθα.—**οὐκ ἔκρινα τοῦ εἰδέναι**=οὐκ ἐλογισάμην εἰδέναι (Ζιγαβ.)=δὲν ἐνόμισα ὅτι ἤξευρα. — **οὐκ ἐν πειθοῖς**· τὸ ῥῆμα: ἐγένετο· πειθός, ἡ, ὃν (πείθω) = ὁ εὐκόλως πείθων, πειστικός· ἐν πειθοῖς· σημ. τὸ ὄργανον = οὐχὶ διὰ πειστικῶν λόγων ἀνθρωπίνης σοφίας. — **μὴ ἤ**=μὴ ὑπάρξῃ, μὴ προέλθῃ—**ἐν σοφίᾳ**· σημ. τὸ ὄργανον.

II. Πραγματικά.

Ἡ Α΄ πρὸς Κορινθίους. Πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Κορίνθου, πρὸς οὓς τόσοι δεσμοὶ τὸν συνέδεον (*τρεῖς ἐπισκέψεις*, πρβλ. σελ. 75), ἔγραψεν ὁ θεὸς Ἀπόστολος δύο Ἐπιστολάς, ἕνακα διαφόρων ἀφορμῶν. Οὕτω τὴν Α΄ πρὸς Κορινθίους ἔγραψε πληροφορεῖς διενέξεις τινὰς καὶ μερικὰς ἡθικὰς ἀταξίας, αἵτινες εἰσεχώρησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κορίνθου· ὁμιλεῖ ἐν αὐτῇ περὶ τῆς ἐνότητος τῆς χριστιανικῆς πίστεως, περὶ σωφροσύνης, καὶ δίδει εἰς τοὺς Κορινθίους τὴν λύσιν μερικῶν ἀποριῶν, τὰς ὁποίας τῷ εἶχον ὑποβάλλῃ καὶ αἵτινες ἀνεφέροντο εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ τὸν θρησκευτικὸν αὐτῶν βίον. **Ἡ Α΄ πρὸς Κορινθίους** ἐγράφη ἐν Ἐφέσῳ περὶ τὸ 57 μ. Χρ. καὶ ἐστάλη εἰς Κόρινθον διὰ τῶν Στεφανῶ, Φορτουνάτου, Ἀχαΐκου καὶ Τιμοθέου, μαθητῶν καὶ συνεργῶν τοῦ Ἀποστόλου εἰς τὸ κήρυγμα.

Ἀπολλύμενοι—οἱ χανόμενοι, οἱ μὴ τυγχάνοντες τῆς αἰωνίου ζωῆς, ὡς ἀπιστοῦντες.

Δύναμις Θεοῦ· ὀνομάζει τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα **δύναμιν Θεοῦ**, διότι ἐν τούτῳ, ἐν τῇ ταχείᾳ δηλαδὴ διαδόσει τοῦ κηρύγματος καὶ τοῖς παρακολουθοῦσιν αὐτὸ θαύμασιν, ἀποδεικνύεται ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ.

Γέγραπται· ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου (ΚΘ΄ 14).

Ἀπολῶ· ὁ Θεός, φανερώσας εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀλήθειαν διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀποδεικνύει μωροὺς τοὺς σοφοὺς τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου, οἱ ὅποιοι ἐκαυχῶντο διὰ τὴν σοφίαν των καὶ τὴν συνέσιν των· διότι, μολονότι ἐπροικίσθησαν ὑπὸ πνευματικῆς δυνάμεως, ἵνα δι' αὐτῆς ἀναχθῶσιν εἰς τὴν δρθὴν περὶ τοῦ Θεοῦ γνῶσιν,

οἱ πλείστοι τούτων, κακὴν χρῆσιν τῆς σοφίας των ποιησάμενοι, ἐδίδαξαν ψεύδη καὶ πλάνας, αἵτινες, ἀντὶ νὰ πλησιάσωσι, τοῦναντίον ἀπεμάκρυναν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Γραμματεῖς—οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἐρμηνευταὶ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἐκτελοῦντες καὶ καθήκοντα δικηγόρων, διὸ καὶ ὠνομάζοντο νομικοί· ὡς τοιοῦτοι ἀπέλαυνον ὑπολήψεως παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, πολλοὶ δ' ἦσαν καὶ μέλη τοῦ Συνεδρίου. Οὗτοι μετὰ τῶν Φαρισαίων ἐμπαθέστατα ἐπολέμησαν τὸ ἔργον τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ αἰὼν οὗτος—ἡ παροῦσα χρονικὴ περίοδος, ἣτις ἔχει ὡς γνώρισμα τὴν ματαιότητά καὶ τὴν ἀσέδειαν· πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν· ὁ κόσμος αὐτός.

Διὰ τῆς σοφίας· εἶναι ἡ νοητικὴ ἱκανότης, μεθ' ἧς ὁ Θεὸς ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον· **σοφία τοῦ Θεοῦ** εἶναι ἡ πανσοφία τοῦ Θεοῦ, ἣτις ἀποτυπῶνται ἐν τῇ μεγαλοπρεπεστάτῃ καὶ πανσόφῳ ἔργῳ τῆς δημιουργίας.

Σῶσαι τοὺς πιστεύοντας· ἡ κοσμικὴ σοφία, ἀντὶ νὰ πλησιάσῃ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν, ἀπεμάκρυνε τοῦναντίον αὐτὸν· διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ αὐτὸν διὰ σοφίας, διὰ διδασκαλίας, προερχομένης ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, δηλ. διὰ τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος, τὸ ὅποιον οἱ σοφοὶ τοῦ τότε κόσμου ἐθεώρουν μωρίαν.

Κλήσεις—πρόσκλησις, ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρόσκλησις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀποδοχὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἡ ἐκδηλουμένη ὡς ἐνδόμυχος προδιάθεσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ν' ἀποδεχθῇ τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας.

Οὐ πολλοί· δὲν λέγει οὐδεῖς, διότι μεταξὺ τῶν πιστευσάντων ἦσαν καὶ λόγοι (Ἐπολλῶς, Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης) καὶ ἐπίσημοι (Ἰωσήφ, Φιλήμων).

Στίχ. 27 καὶ 28. ὄντως ἱστορία εἰκοσιν αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπεκύρωσε τὴν ἐν τοῖς στίχοις τούτοις ἀλήθειαν.

Ὅπως μὴ καυχῆσθαι... ἀλλ' ἵνα ἀποδειχθῇ, ὅτι τὸ κήρυγμα καὶ ἡ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἡ δι' αὐτοῦ ἐπιτελεσθεῖσα καὶ ἐπιτελουμένη ἀνάπλασις καὶ ὁ ἐκπολιτισμὸς τοῦ κόσμου εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ καὶ οὐχὶ ἀνθρώπων.

Ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ διὰ τοὺς πυκνοὺς διωγμοὺς τῶν τε ἐθνικῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων.

Ἀπόδειξις πνεύματος καὶ δυνάμεως· διότι αἱ ἐν τῷ κήρυγματι μεγάλαι καὶ ὑψηλαὶ ἀλήθειαι καὶ τὰ παρακολουθοῦντα τοῦτο θαύματα (δυνάμεις) ἀπεδείκνυσον τὴν θεῖαν καταγωγὴν αὐτοῦ (τοῦ κηρύγματος).

3. Τὸ κατὰ Χριστὸν ζῆν.

α'.

(Ἐφεσ. Δ' 17—32 καὶ Ε' 1—2).

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ = διαβεβαιῶ, ἐπικαλούμενος μάρτυρα τὸν Κύριον. — **περιπατῶ**· τροπικῶς = ζῶ, διάγω, συμπεριφέρομαι, περιπατῶ. — **ἐν ματαιότητι**· σύμφωνα πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νοῦ των, ὅστις σκέπτεται μάταια καὶ ἀπατηλά, = σύμφωνα μὲ τὰς ματαιὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νοῦ των. — **ἀπηλλοτριωμένοι** μετ. παθητ. παρακ. τοῦ ἀπαλλοτριῶ = ὄντες ἀποξενωμένοι. — **ζωῇ**

τοῦ Θεοῦ=τὸ ζῆν σύμφωνα μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.—
 διὰ τὴν πώρωσιν· αἰτιολογεῖ τὸ : διὰ τὴν ἄγνοιαν.—
 ἀπαλγῶ=δὲν αἰσθάνομαι πόνον, ἀναίσθητῶ ἐπὶ ἡθικῆς
 σημασίας, ὡς ἐνταῦθα.—εἰς ἐργασίαν· δηλοῖ τὸν σκοπὸν—
 εἰς τὸ νὰ ἐργάζωνται πᾶσαν ἀκαθαρσίαν.—ἐν πλεονεξίᾳ=ση-
 μαίνει τὸν τρόπον=πλεονεκτικῶς, ἀκορέστως.—εἶγε· βεβαιωτι-
 κὸν=ἐπειδὴ βεβαιῶς... ἐν αὐτῷ· σύμφωνα μετὰ τὸ πνεῦμα καὶ
 τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ.—ἀποθῆσθαι, ἀνανεοῦσθαι, κ. λ. π.
 ἐξακρῶνται ἐκ τοῦ ἐδιδάχθητε—ἀποτίθεται=δράζω
 ἀπ' ἐπάνω μου, παραιτῶ.—ἀναστροφῇ=ἡ διαγωγή, ἡ συμπε-
 ριφορά.—κατὰ τὰς ἐπιθυμίας—ἐνεκα τῶν ἐπιθυμιῶν.—
 πνεῦμα=αἰδεῖσθαι, τὰ φρονήματα· τῷ πνεύματι=διὰ τῶν
 ὀρθῶν ἰδεῶν τοῦ νοῦ.—κατὰ Θεὸν=σύμφωνα μετὰ τὸ θέλημα
 τοῦ Θεοῦ.—δοσιότης=ἡ εὐσέβεια, ἡ ἀγιότης· δοσιότης
 τῆς ἀληθείας=ἡ ἀγιότης, ἥτις πηγὴν ἔχει τὴν ἀλή-
 θειαν.—κτισθέντα· ἐννοεῖται περὶ πασέων=ὁ ὅποιος ἐπλά-
 σθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ζῆν ὁσίως καὶ...—ὅτι· αἰτιολογικόν.—
 ὀργίξεσθε καὶ μὴ· ἀντὶ ὀργιζόμενοι ὅταν συμδῇ νὰ
 ὀργίξεσθε, μὴ...—ἐπιδύει=δύει, βασιλεύει ὁ ἥλιος.—παροργι-
 σμός=ὁ ἐρεθισμός, ὁ θυμός. ἐπὶ τῷ παροργισμῷ=τὴν
 στυγμὴν, καθ' ἣν εἴσθε θυμωμένοι.—ταῖς χερσὶν ἀναφέρεται
 εἰς τό: ὀργιζόμενοι, ἐτέθη δὲ χάριν μερίζοντος ἐμφάσεως,
 μετὰ τὴν ἰδίαν του τὰ χέρια (τὰ ὅποια πρότερον ἔκλεπτον).—σαπρὸς
 =σάπιος, κακός, ἀνῆθικος, ὡς ἐνταῦθα.—ἀλλ' εἴ τις· ἐννοεῖται:
 ἐστὶν.. ὁ ὅτις ἐκπορεύσθω.—οἰκοδομῇ· τροπικῶς=ἡ
 προαγωγή, ἡ ὠφέλεια τῆς χριστιανικῆς ζωῆς.—χρεῖα=ἡ
 ἀνάγκη· πρὸς ὠφέλειαν τῆς τυχοῦσης ἀνάγκης τῆς συζητήσεως,
 ἵνα ὠφελήσῃ τὴν συζητήσιν.—χάρις· ἐνταῦθα=εὐχαρίστησις,
 ὠφέλεια.—ἐν ᾧ=δι' οὗ.—σφραγίζω=θέτω σφραγίδα, ἀσφα-
 λίζω, βέβαιῶς, σιμαδεύω ὡς ἐνταῦθα.—εἰς ἡμέραν=κατὰ τὴν

ἡμέραν.—**πικρία**=ἡ πικράδα, ἡ δυσαρέσκεια, ἡ ἀποστροφή.—**κραυγή**=αἱ ἐκ τοῦ θυμοῦ κραυγαί. **χρηστὸς**=ὁ εὐχρηστος, χρήσιμος, ὃ φέλιμος, ὥς ἐνταῦθα. **χαρίζομαι**. = δεικνύω τινὶ εὖνοιάν, συγχωρῶ, ὥς ἐνταῦθα.—**ἐαυτοῖς**=συγχωροῦντες ἀλλήλους.—**ἐν Χριστῷ**=διὰ μέσου τοῦ Χριστοῦ.—**προσφορά**=τὸ προσφερόμενον, τὸ δῶρον.—**θύσια**· ἐνταῦθα=τὸ πρὸς θυσίαν σφάγιον· **προσφορά** καὶ **θύσια**=κατηγορούμενα τοῦ: ἐαυτόν.—**ὁσμὴ**=μυρωδιὰ (καλὴ ἢ κακὴ).—**εὐωδίας**· γεν. τῆς ιδιότητος· **εὐωδία**=ἡ εὐώδης ὁσμὴ· **εἰς ὁσμὴν εὐωδίας**· μεταφορικῶς=εἰς εὐχαρίστησιν (τοῦ Θεοῦ).

II. Πραγματικά.

Ἡ πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολή.—Ὁ Ἀπόστ. Παῦλος γράφων τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἰωνικῆς μητροπόλεως Ἐφέσου, ἐν ᾗ διετίαν ὅλην διέμεινε, σκοπεῖ νὰ μεταδώσῃ εἰς αὐτοὺς χριστιανικὴν σοφίαν καὶ σύνεσιν, ὥστε προσδεύοντες ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ νὰ τείνωσι πρὸς τὴν χριστιανικὴν τελειότητα. Ἡ πρὸς Ἐφεσίους ἐγγράφη κατὰ τὴν α' φυλάκισιν τοῦ Παύλου ἐν Ῥώμῃ (61—62 μ. Χ.) καὶ ἐστάλη εἰς τοὺς Ἐφεσίους διὰ τοῦ Τυχικοῦ, συνεργάτου καὶ ἀκολουθούτου τοῦ Παύλου.

Τὰ λοιπὰ Ἐθνη.—οἱ εἰδωλολάτραι· διαστέλλονται οἱ χριστιανοὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους.

Ἐν ματαιότητι τοῦ νοῦς· ἐπειδὴ ὁ νοῦς τῶν ἐθνικῶν ἦτο προσηλωμένός εἰς φθαρτὰ καὶ ἀνωφελῆ πράγματα, οἷα αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ τέρψεις, διὰ τοῦτο καὶ ὁ βίος αὐτῶν ἐκανονίζετο συμπτῶνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν τέρψεων· ἄριστα καὶ ψυχολογικώτατα ἐπεξηγεῖται ἡ φράσις διὰ τῶν κατωτέρω στίχων 19—20.

Ἀπηλλοτριωμένοι κλπ. οἱ ἐθνικοὶ ἔπαυσαν νὰ ζῶσι κατὰ Θεόν, διότι ἠγνόησαν (διὰ τὴν ἄγνοιαν) τὸ θέλημα αὐτοῦ, τὸ ἠγνόησαν δέ, διότι ἀπεσκληρύνθη (διὰ τὴν πώρωσιν) ἡ καρδία των, ἀπεσκληρύνθη δέ, διότι ὑπεδουλώθησαν εἰς τὰ πάθη των.

Ἐαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ = παρέδωκαν ἑαυτοὺς κλπ. Ὅντως ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ τὸν ἠθικὸν βόρβορον, εἰς ὃν ἐκυλίσοντο οἱ λαοὶ τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀρχαιότητος.

Ἀκαθαρσία ἐπὶ ἠθικῆς ἐννοίας.

Τὸν Χριστὸν = τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ.

Προτέρα ἀναστροφῇ = ἡ διαγωγὴ τῶν χριστιανῶν, πρὶν πιστεύσωσιν εἰς Χριστόν.

Παλαιὸς ἄνθρωπος = ὁ διατηρῶν τὴν παλαιάν, τὴν πατρογονικὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῆς βροχῆς καὶ θελήσεως τοῦ κακοῦ, ἐνῷ τὸν ἀντίον ὁ πιστεύων εἰς Χριστόν, ἐλευθερούμενος τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἀναγεννᾶται ἠθικῶς, θέλων πάντοτε καὶ πράττων τὸ ἀγαθόν, καὶ οὗτος εἶναι ὁ καινὸς ἄνθρωπος (στ' α'. 24).

Ἐπιθυμία ἀπάτης = αἱ ἐπιθυμίαι τῆς ἁμαρτίας, ἥτις πάντοτε ὑπὸ γλυκὺ καὶ εὐάρεστον προσωπεῖον ἀπατᾷ τὸν ἄνθρωπον, ὁδηγοῦσα αὐτὸν εἰς τὴν καταστροφὴν.

Ὁργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε = ὀργιζόμενοι, μὴ ἁμαρτάνετε· διότι ὑπάρχει ὀργὴ ἠθικὴ, ὡς εἶναι, ὅταν ἐξεγείρεται τις ἀκούων ὑβριζόμενον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἢ βλέπων καταπατούμενον τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀρετὴν ἢ ὀργὴ ὅμως, ἢ προερχομένη ἐξ οἰασθήποτε προσωπικῆς ἀφορμῆς, εἶναι ἐφ' ἁμαρτος καὶ περὶ ταύτης ὁ Παῦλος συμβουλεύει: «μὴ ἐπιδύετω ὁ ἥλιος κλπ.», δηλαδὴ νὰ σπεύσωσι νὰ συμφιλιῶνται οἱ χριστιανοί, πρὶν βασιλεύσῃ ὁ ἥλιος (πρὸλ. «Ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ». Ματθ. Ε' 25).

Μηδὲ δίδετε τόπον. Πράγματι, μὴ συμφιλιοῦμενοι ἀμέσως με τοὺς ἐχθροὺς μας, ἀφήγομεν τὰ πάθη τοῦ μίσους καὶ τῆς ἐκδικήσεως νὰ τρέφονται καὶ νὰ αὐξάνωσι· πρβλ. τὸ κοινόν: «χ ο ρ ε ύ ε ι ὁ δ ι ά θ ο λ ο ς».

Ἀγαθόν· διότι ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἐργασία, καὶ ἀγαθοὶ οἱ καρποὶ τῆς.

Ἡμέρα ἀπολυτρώσεως.—ἡ ἡμέρα τοῦ βαπτίσματος, διότι κατ' αὐτὴν σφζόμεθα ἀπὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

Ἐσφραγισθῆτε διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ χρίσματος, δι' οὗ μεταδίδονται εἰς τὸν πιστεύσαντα καὶ βαπτισθέντα εἰς Χριστὸν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος (προβλ.:) «σ φ ρ α γ ῖ ς δ ω ρ ε ᾶ ς Π ν ε ύ μ α τ ο ς Ἀ γ ῖ ο υ »).

Στιχ. 2. ὑπενθυμίζει πάλιν τὴν ἀπολυτρωτικὴν θυσίαν τοῦ Ἰησοῦ, περὶ ἧς πρβλ. Ῥωμ. Ε' 1—12.

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

(Κολοσ. Γ. 8—17).

Ἀποτίθεται πρβλ. Ἐφεσ. Δ' 25.—**τὰ πάντα**—τὰ ἁμαρτήματα, δηλαδὴ ὀργὴν κλπ. — **ἀνακαινοῦμαι** τὸ κοινῶς λεγόμενον: «γ ῖ ν ο μ α ι κ α ι ν ο ὕ ρ γ ι ο ς ἄ ν θ ρ ω π ο ς» ἐπὶ ἡθικῆς σημασίας.—**ἐπίγνωσις**—ἡ ἀκριδής, ἡ σαφὴς γνώσις· εἰς ἐ π ῖ γ ν ω σ ι ν· ἐννοεῖται: τῆς ἀ λ η θ ε ί α ς = εἰς τὴν ἀκριδῇ γνώσιν τῆς ἀληθείας. — **κατ' εἰκόνα**· ἡ «κ α τ ᾶ» σημαίνει ὁμοιότητα—τείνων νὰ ἐξομοιωθῇ ἡθικῶς πρὸς τὸν κτίσαντα αὐτόν.—**ὅπου**· ἀντιἀναφορικῆς ἀντωνυμίας: παρ' ὧ ἐννοεῖται: ν ἐ φ ἄ ν θ ρ ῶ π ω. — **ἐν**· ἀντί: ἔ ν ε σ τ ι = ὑπάρχει.—**περιτομή**—ἡ κυκλωτερὴς ἀποκοπὴ τινος· παρ' Ἑβραίοις ἡ πε-

ριτομή ἦτο τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα ὅτι ἦσαν ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ· ὅθεν περιτομή = οἱ περιτετημένοι, οἱ Ἑβραῖοι. — **ἀκροβυστία**· μεταφορικῶς = οἱ ἀπερίτμητοι, οἱ ἐθνικοί. — **ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ** = ἐκλεγέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ νὰ πιστεύωσι. — **χρηστότης** = ἡ χρησιμότης, ἡ ἀγαθότης, ἡ ἐντιμότης. — **σπλάγχνα** = τὰ ἐντόσθια καὶ δὴ ἡ καρδία, οἱ πνεύμονες, τὸ ἡπαρ· μεταφορικῶς = ἡ καρδία, ἔδρα τῶν τρυφερωτέρων αἰσθημάτων τοῦ ἀνθρώπου· ὅθεν: **σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ** = καρδίαν πλήρη εὐσπλαγχνίας. — **μομφή** = κατηγορία, παράπονον. — **τὴν ἀγάπην**· ἐννοεῖται: ἐνδύσασθε. — **ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος** = συνδέει, συσφίγγει τὴν τελειότητα. — **βραβεύω** = διανέμω τὰ βραβεῖα, ἄρχω, τὸ κοινῶς λεγόμενον: βασιλεύω. — **ἐν ἐνὶ σώματι**· σῆμ. τρόπον = ὥς ἐν σώμα. — **εὐχάριστοι** = εὐγνώμονες (πρὸς τὸν Θεόν) — **ἐνοικεῖτω... πλουσίως** = ὡς κατοικῇ ἐν ἀφθονίᾳ, δηλαδὴ νὰ ἔχητε θαυσιπλήν καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ λόγου καὶ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. — **ἐν πάσῃ σοφίᾳ** = μὲ πᾶσαν σοφίαν, μὲ πᾶν φωτιστικὸν καὶ διδαχτικὸν μέσον, οἷα εἶναι οἱ ψαλμοί, οἱ ὕμνοι καὶ αἱ πνευματικαὶ ᾠδαί. — **ἐν χάριτι** = μετ' εὐγνωμοσύνης. — **ἄδω ἐν τῇ καρδίᾳ** = ψάλλω ἐκ καρδίας· τὰ ψαλλόμενα ὑφαίνουσιν ἀπὸ τὴν καρδίᾳ μου. — **πάντα**· ἐννοεῖται: ποιεῖτε.

II. Πραγματικά.

Ἡ πρὸς Κολοσσαεῖς Ἐπιστολή. — Κολοσσαεῖς εἶναι οἱ κάτοικοι τῶν Κολοσσῶν, πόλεως τῆς Φρυγίας «μεγάλης καὶ εὐδαίμονος» (Ξενοφ. Κύρου Ἀνάβ. 1,26) κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ χρόνους, ἐπὶ δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παύλου δευτερευούσης σημασίας. Πρὸς τὴν ἐν Κολοσσαῖς Ἐκκλησίαν

πέμπει ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ Ῥώμης (62) μ. Χ. διὰ τοῦ Τυχικοῦ τὴν ἐπιστολήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνιστᾷ προσοχὴν ἀπὸ τῶν ψευδοδιδασκάλων καὶ αἰρετικῶν, παρέχει δὲ καὶ πολυτίμους συμβουλὰς πρὸς μὀρφωσιν χριστιανικοῦ χαρακτήρος.

Ἡ περικοπὴ ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν προηγουμένην (Ἐφεσ. Δ' 17 — 32 καὶ Ε' 1 — 2), πρὸς ἣν καὶ προβλ. ἐρμηνεύειαν.

Νυνὶ = τῶρα, ὅτε ἐγίνατε χριστιανοί. — **στίχ. 11**. τὰ ἐν τῇ στίχῳ τούτῳ ἀναφερόμενα εἶναι τὸ μέγα καὶ χαριμόσυνον κήρυγμα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος τῶν λαῶν, τὴν ὁποίαν ἐνεκαίνισεν ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ.

Τὰ πάντα κλπ. = τὸ πνεῦμα τῆς ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος, τὸ ἐκπηγάζον ἀπὸ τὸν Χριστόν, ὃς πληροῖ τὰ πάντα καὶ ὃς διέπη ὅλας τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων.

Ἅγιοι. Καλεῖ τοὺς Ἐφεσίους χριστιανοὺς ἁγίους διότι, πιστεύσαντες εἰς Χριστόν, ἐνέκρωσαν τὸν παλαιὸν ἁμαρτωλὸν ἀνθρωπον καὶ τείνουσι πρὸς τὴν ἁγιότητα.

Τελειότης. = τὸ τέλειον· ἐνταῦθα ἔχει μεταφορικὴν σημασίαν, σημαίνουσα τὸ σύνολον τῶν ἀρετῶν, δι' ὧν τελειοποιεῖται, πνευματικῶς ὁ ἄνθρωπος· ἡ δὲ ἀγάπη συνδέει πάσας τὰς ἀρετάς, ἅψ' ἐνὸς μὲν διότι πᾶσα ἀρετὴ, ἂν δὲν προέρχεται ἐξ ἀγάπης, δὲν εἶναι ἀρετὴ, ἅψ' ἑτέρου δέ, διότι, περιέχουσα οὕτως ἡ ἀγάπη ἐν αὐτῇ πάσας τὰς ἀρετάς, παρουσιάζει αὐτάς ὡς ἐνιαῖόν τι.

Ψαλμὸς — τὸ ὄσμα τὸ παιζόμενον ἐπὶ μουσικοῦ ὄργάνου καὶ δὴ πρὸς δόξαν καὶ ὕμνον τοῦ Θεοῦ· τοιαῦτα ὄσματα, ἐμπνευσμένης θρησκευτικῆς ἐξάρσεως, εἶναι οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαῦδ.

ᾠδὴ = «αἶνος πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ μέλους ἡδίστου καὶ ἑναρμονίου προσφερόμενος» (Ζιγαβ.). **ᾠδὴ πνευματικὴ** = ᾠδὴ ἐξυμνοῦσα τὰ πνευματικὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἀπόστολος

διδάσκει ὅτι, ψάλλων τις ψαλμοὺς καὶ ὕμνους, ἅψ' ἐνὸς μὲν ὕμνεῖ τὸν Θεὸν καὶ πληροῖ τὴν ψυχὴν του χαρᾶς καὶ γαλήνης, ἀλλ' ἅψ' ἐτέρου καὶ διδάσκει πολλὰ τὸν ἑαυτὸν του, διότι οἱ ψαλμοὶ καὶ οἱ ὕμνοι πλεῖστα τὰ ὠφέλιμα περιέχουσιν.

β'.

(Ἰακώβου Γ' 2--12).

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Πταίνει ἐν λόγῳ = πταίνει εἰς τοὺς λόγους· τὸ νὰ ὑποπίπτῃ τις εἰς πταίσματα διὰ τοῦ λόγου, οἷα ἡ ὕβρις, ἡ κακολογία, ἡ ἀκαιρολογία κλπ. — **πρὸς τὸ πελθεσθαι**· δηλοῖ τὸν σκοπὸν· — **μετάγω** = μεταφέρω τι ἀπὸ ἐνὸς τόπου εἰς ἄλλον, διευθύνω. — **δρομή** = ἡ ἔφοδος, ἡ δύναμις, ἡ φορὰ· μεταφορικῶς = ἡ βούλησις, ὡς ἐνταῦθα. **μεγαλαυχῶ**· ἅπαξ ἀπαντῶν ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ = καυχῶμαι, κομπάζω, ἐργάζομαι μεγάλα, ὡς ἐνταῦθα = πολλὰ καὶ μεγάλα (καλὰ ἢ κακὰ) κατορθώνει. — **ὕλη** = τὸ δάσος. — **κόσμος**· ἐνταῦθα μεταφορικῶς = τὸ σύνολον, ἡ ὁλότης· **κόσμος τῆς ἀδικίας** = ὁλόκληρος ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας, μεγάλη πηγὴ τῆς ἀδικίας. — **Καθίσταται... ἡ σπιλοῦσα**· κατηγορηματικὴ μετοχή. **σπιλόω** — ὤ = λερώνω, μολύνω. — **φύσις** = ἡ φυσικὴ ιδιότης, δι' ἧς διακρίνονται τὰ διάφορα ὄντα ἀπ' ἀλλήλων. **φύσις θηρίων** = πᾶν γένος θηρίων. **ἐνάλιος** = ὁ εὐρισκόμενος ἐντὸς τῆς θαλάσσης, θαλάσσιος. — **τῇ φύσει τῇ ἀνθρώπινῃ** = διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ιδιοφυΐας. — **ἀκατάσχετον κακὸν** κλπ. ἐννοεῖται· ἡ γλῶσσά ἐστι. — **ἐν αὐτῇ**· δηλοῖ τὸ ὄργανον. — **εὐλογῶ** = λέγω καλὰ περὶ τινος, ἐγκωμιάζω, δο-

ξάζω, εὐχαριστῶ, ὡς ἐνταῦθα. — **ταῦτα**—τὸ ἐξέρχεσθαι ἐκ τοῦ στόματος εὐλογίαν, καὶ κατάραν.—**βρῶ**—ἀναθρύω ἀναβλύζω. —**οὕτως οὐδεμία πηγὴ** κλπ. τὸ ρῆμα: **δύναται**. —**άλυκός, ἡ, ὃν** (ἄλς)=ἄλμυρός.

II. Πραγματικά.

Περὶ τῆς Ἐπιστολῆς, ἐξ ἧς ἐλήφθη ἡ περικοπή, ἀναφέρομεν ἀνωτέρω.

Εὐθύνων=ὁ διευθύνων, ὁδηγῶν, ὁ πηδαλιούχος.

Ἐν τοῖς μέλεσι=μεταξὺ τῶν μελῶν, διότι εἶναι καὶ αὐτὴ μέλος τοῦ σώματός μας.

Τροχὸς τῆς γενέσεως=ὁ τροχὸς τῆς ζωῆς, ὁ κύκλος τῆς ζωῆς, ὁ ρέων βίος· **φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως**=διότι ἡ κακὴ γλῶσσα ἀνάπτει ἔριδας καὶ μίση καὶ πάθη εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις.

Γέεννα (λέξις ἐβραϊκὴ)=ἡ παρὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ «κοιλὰς τοῦ Ἐννὼμ», ἐν ἣ ἐρρίπτοντο αἱ ἀκαθαρσίαι, πρὸς ἀποτέφρωσιν τῶν ὁποίων ἐτρεῖτο ἐκεῖ ἄσβεστον πῦρ· ἐντεῦθεν κατὰ συνεκδοχὴν, σημαίνει τὸν τόπον, ἐνθα ὑπάρχει τὸ ἄσβεστον πῦρ τῆς θείας τιμωρίας, τὴν κόλασιν.

Φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γεέννης· δεικνύει ὅτι ἡ γλῶσσα (ὁ κακὴν γλῶσσαν ἔχων), ἡ ὁποία ἐγένετο πολλῶν κακῶν πρόξενος ἐν τῷ βίῳ, μέλλει νὰ τιμωρηθῇ ἐν τῇ μελλούσῃ κολάσει.

Οὐδεὶς... ἀνθρώπων· Οὐδεὶς τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων, οὔτινες δὲν εἶναι κύριοι τῆς γλώσσης των.

Μεστὴ τοῦ θανατηφόρου. Εἶναι ἡ κακὴ γλῶσσα γεμάτη ἀπὸ θανατηφόρον δηλητήριον, διότι ἀνάπτει ἔριδας καὶ πάθη καὶ ἐκτοξεύει συκοφαντίας καὶ ὕβρεις, αἵτινες προξενοῦσι τὸν ἠθικὸν καὶ τὸν σωματικὸν θάνατον πολλῶν ἀνθρώπων.

Καὶ πατέρα· ἀποκαλεῖται ὁ Θεὸς πατὴρ γενικῶς μὲν πάντων τῶν ἀνθρώπων· ἰδίᾳ δὲ τοῦ Χριστοῦ.

γ'.

(*Α' Ἰωάννου Δ' 7—21*)

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Ἐκ τοῦ Θεοῦ—ἡ ἐκ δηλοῦ τὴν καταγωγήν.—*ὅτι ἐστὶ αἰτιολογικόν*.—*ἐν τούτῳ*=διὰ τούτου, ἐπεξηγεῖται δὲ διὰ τοῦ «ὅτι τὸν υἱόν... ἀπέσταλκεν»· *ἐν τούτῳ ἐστὶν*=εἰς τοῦτο ὑπάρχει, ἐν τούτῳ ἔγκειται· τὸ «ἐν τούτῳ» ἐπεξηγεῖται διὰ τοῦ· «οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἠγαπήσαμεν».—*ἰλασμός*· (ἰλάσκομαι)=ἡ συνδιαλλαγή, τὸ μέσον τῆς συμφιλίωσης.—*περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν*.—διὰ τὰς ἁμαρτίας μας.—*οὕτως*=τόσον.—*πῶποτε*=ποτέ, οὐδέποτε.—*τετελειώμαι*=εἶμαι τέλειος, ἔχω φθάσῃ εἰς ἡθικὴν τελειότητα· *τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν*=εἶναι εἰς θαμνὸν τέλειον εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν.—*ἐν τούτῳ*=διὰ τούτου, διὰ τοῦ ἀγαπᾶν ἀλλήλους.—*μαρτυρῶ*=εἶμαι μάρτυς, δεσπῶ.—*ἐν ἡμῖν*=δι' ἡμᾶς, πρὸς ἡμᾶς.—*μένω ἐν τῇ ἀγάπῃ*=ἐμμένω διαρκῶς ἐν τῇ ἀγάπῃ, διαρκῶς ἀγαπῶ.—*μεθ' ἡμῶν*=ἔχει γίνῃ ἡ ἀγάπη τελεία μαζί μας, δηλαδή· τελειωθείσα· ἡ ἀγάπη, κατέστησε καὶ ἡμᾶς τελείους.—*παρρησία*=πάν· (ρησις)=ἡ ἐλευθεροστομία, ἡ εἰλικρίνεια, τὸ θάρρος, ἡ πεποίθησις, ὡς ἐνταῦθα.—*ἐν τῇ ἡμέρᾳ*=κατὰ τὴν ἡμέραν.—*ὅτι αὐτὸς πρῶτος*· τὸ ὅτι εἶναι αἰτιολογικόν. *αὐτὸς*=ὁ Θεός. *ἵνα ὁ ἀγαπῶν κλπ.* ἐπεξηγεῖ τό· «ταύτην τὴν ἐντολήν»
 Περικοπαὶ ἐκ τῶν Πράξ. καὶ Ἐπιστ. τῶν Ἀποστ.

II. Πραγματικά

Περὶ τῆς Ἐπιστολῆς, ἐξ ἧς ἐλήφθη ἡ περικοπή, ἰδὲ σελ. 79.
Ἐν τοῦ Θεοῦ γεγέννηται—ὁ ἔχων τὴν καρδίαν του πλήρη ἀγάπης κατάγεται πνευματικῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ τούτου συνέπεια εἶναι ὅτι γινώσκει τὸν Θεόν.

Ἴνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ. διότι ὁ Χριστός, διὰ τοῦ σταυρικοῦ Του θανάτου ἐλευθερώσας ἡμᾶς ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, διήνοιξεν εἰς ἡμᾶς λαμπροὺς ὁρίζοντας νέας πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς καὶ πέραν τοῦ τάφου ἀτελευτήτως ἐκτεινομένης (πρόβλ. Ῥωμ. Ε' 1—12).

Ὅτι ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν συναισθανόμεθα ὅτι εἴμεθα τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαπώμεθα ὑπ' Αὐτοῦ· ἔχομεν τὴν ἐσωτερικὴν πληροφορίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὅτι ὁ Θεὸς μένει ἐν ἡμῖν.

Ἡμεῖς τεθεάμεθα κλπ. διότι ὄντως οἱ Ἀπόστολοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ γράφων Ἰωάννης, ἰδίως ὀφθαλμοῖς εἶδον τὸν Σωτῆρα.

Ἴνα παρρησίαν ἔχωμεν. διότι, γνωρίζοντες τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαπήσαντες καὶ ἡμεῖς ἀλλήλους, δὲν θὰ φοβοῦμεθα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως τὴν τιμωρίαν.

Καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ—ἀγαπήσαντες τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον, κατὰ τὸν ἐπὶ γῆς βίον μας κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Χριστοῦ, εἴμεθα ὅμοιοι πρὸς αὐτόν, ὅστις ἐν τῷ κόσμῳ ὦν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἠγάπησεν· ὡς τοιοῦτοι δέ, δηλ. μιμηταὶ τοῦ Χριστοῦ, θὰ ἔχωμεν καὶ παρρησίαν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, διότι μιμούμενοι τὸν Χριστὸν ἐφηρμόσαμεν τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης κατὰ τὸν ἐπὶ γῆς βίον μας.

Κόλασιν ἔχει ἐμπεριέχει τιμωρίαν· τὸ συναίσθημα δηλαδὴ τοῦ φόβου ἐμπεριέχει τὴν ἔννοιαν τῆς τιμωρίας, ἥτις εἶναι ἄγνωστος εἰς τὴν ἀγάπην· διὰ τοῦτο, ὅπου ἀγάπη, ἐκεῖ συναίσθημα φόβου δὲν ὑπάρχει.

Πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς· «ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε». (Ῥωμ. Ε' 8).

(Α'. Κορινθ. ΙΓ'. 1—7).

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Ἀλαλάζω=φωνάζω «ἀλαλὰ» (ἐπιφώνημα τῶν στρατιωτῶν ὁρμώντων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ), ἡχῶ, βοῶ ἀνάρθρως καὶ θορυβωδῶς.—**προφητεία**=τὸ χάρισμα τοῦ προφητεῦειν.—**μυστήριον** (μύω) = τὸ μυστικόν, αἰ θεῖαι διδασκαλίαι. — **γνώσις**=ἡ σοφία, ἡ σαφὴς καὶ τελεῖα γνώσις τῶν τ' ἐγκοσμίων πραγμάτων καὶ τῶν θεῶν. — **ψομίζω** = τρέφω τινά, μοιράζω, διανέμω, ὡς ἐνταῦθα. — **ἡ ἀγάπη**· ἀντί: ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην, ὁ ἀγαπῶν· χάριν μερίζονος ἐμφάσεως ὁ θεὸς Ἀπόστολος προσωποποιεῖ τὴν ἀγάπην. — **χρηστεύομαι**=φέρομαι χρηστῶς, φιλανθρώπως, συμπεριφέρομαι με ἀγαθωσύνην.—**ζηλω**=ζηλεύω, φθονῶ.—**περπερεύομαι** (πέ ρ πε ρ ο ς=φλύαρος, ἀλαζών)=ἀλαζονεύομαι, κομπάζω.—**φυσιοῦμαι**=ὑπερηφανεύομαι, ἐπαίρομαι.—**ἀσχημονῶ**=φέρομαι ἀπρεπῶς, ἀσέμνως.—**ζητῶ τὰ ἑμαυτοῦ**=ζητῶ τὰ ἰδικά μου, ζητῶ τὸ συμφέρον μου παραβλέπων τὸ τοῦ ἑτέρου, εἶμαι ἐγωῦστής. — **πάροξυνομαι**=ἐρεθίζομαι. — **λογίζομαι**=καταλογίζω τινί τι· οὐ λογίζεται τὸ κακὸν=δὲν λο-

γαριάζει τὸ κακόν, τὸ ὅποιον τυχὸν ἔκαμέ τις πρὸς αὐτὸν (πρὸβλ. : «*χ ρ η σ τ ε υ ε τ α ι*»)· τὸ κοινόν : «δὲν τὸ φυλάει τὸ κακό», διὰ τὴν ἐκδικηθῆναι.—*οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ*—δὲν εὐχαριστεῖται διαπράττουσα ἀδικίαν· διὰ τῆς φράσεως ταύτης ἐκφράζεται τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης ἀρνητικῶς.—*συγχαίρει.... τῇ ἀληθείᾳ*· ἐκφράζεται τὸ ἀντικείμενον τῆς χαρᾶς τῆς ἀγάπης θετικῶς, δηλαδή : ἡ ἀγάπη αἰσθάνεται ἱκανοποίησιν βλέπουσα τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἰσχύει μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀρετὴν τὴν διαλάμπει, τὴν ἀμοιβαίαν ἐμπιστοσύνην τὴν στερεοῦται καὶ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀληθῆ θρησκείαν ν' ἀνθῇ.—*στέγω*—στεγάζω, κρύπτω, ἀνέχομαι, ὑπομένω, ὡς ἐνταῦθα.—*πιστεύω*—ἐμπιστεύομαι, ἔχω ἐμπιστοσύνην.—*πάντα*· ὁ ἀγαπῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ἀπτάς ἀφορμὰς ὑποψίας, ἐμπιστεύεται τὰ πάντα.—*πάντα ἐλπίζει*—πάντα τὰ χρηστὰ ἐλπίζει παρὰ τοῦ πλησίον· πάντοτε ἐλπίζει ὅτι ὁ πλησίον, καὶ φαῦλος ὢν, δύναται νὰ διορθωθῇ.—*ἐκπίπτει*—πίπτει ἔξω, χάνει τὴν ἀξίαν, παύεται, ὡς ἐνταῦθα—ἡ ἀγάπη οὐδέποτε παύει ν' ἀγαπᾷ.

II. Πραγματικά.

Περὶ τῆς Ἐπιστολῆς, ἐξ ἧς ἐλήφθη ἡ περικοπή, ὅρα σελ. 86.

Χαλκός—τὸ γνωστὸν μέταλλον, ἐξ οὗ πρὸς τοῖς ἄλλοις κατεσκευάζοντο παρ' ἀρχαίοις, ὡς καὶ νῦν, καὶ πλεῖστα μουσικὰ ὄργανα.

Κύμβαλον—μουσικὸν ὄργανον κρουστόν, παράγον ἤχους δξεις καὶ λιγυρούς. Ἐπιτυχῶς δ' Ἀπόστολος τὸν πολλὰ μὲν γνωρίζοντα καὶ διδάσκοντα, μὴ ἐμπορούμενον ὅμως ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀγάπης, ἐξομοιοῖ πρὸς τὰ ἄψυχα καὶ ἀναίσθητα μουσικὰ ὄργανα (χαλκός, κύμβαλον), ἅτινα, μὴ ἔχοντα ἰδίαν ζωὴν, μόνον ὅταν κρουσθῶσιν ἔξωθεν, παράγουσιν ἤχον.

“Ἰνα καυθήσωμαι” ἵνα ὑποστῶ τὸν διὰ πυρᾶς μαρτυρικὸν θάνατον ἐξ αὐταπαρνήσεως καὶ πίστεως πρὸς τὸν Θεόν. Καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἄθλος τοῦ μαρτυρίου, κατὰ τὸν Παῦλον, οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει, ἂν μὴ προσέρχεται ἐξ ἀδόλου πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης. **Οὐδὲν ὠφελοῦμαι** ἐννοεῖται πνευματικῶς=οὐδεμίαν ἀμοιβὴν προσδοκῶ παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ χριστιανικὸς οἶκος.

(Ἐφεσ. Ε' 22—33 καὶ ζ' 1—9)

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Ὡς τῷ Κυρίῳ τὸ ῥῆμα εἶναι: ὑποτάσσεσθαι.—**ὅτι ὁ ἀνὴρ**=αἰτιολογικόν.—**τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν** τὸ ῥῆμα εἶναι ὑποτάσσεσθαι.—**ἀγιάζω**=καθαρίζω τι ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἐνοχῆς, καθιστῶ τι ἅγιον.—**ἐν ῥήματι**=διὰ λόγου, διὰ τοῦ λόγου, διὰ τοῦ κηρύγματος (τοῦ Εὐαγγελίου).—**παρίστημι**=στήνω τι πλησίον τινός, παρουσιάζω ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ=ἵνα παρουσιάσῃ αὐτὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν του.—**τὴν ἐκκλησίαν** ἐπεξηγεῖ τό: αὐτήν.—**σπίλος**=τὸ στίγμα, ἡ κηλὶς, ὁ ῥύπος· τροπικῶς ἐπὶ ἠθικῆς σημασίας=αἷσχος, ὡς ἐνταῦθα.—**ῥυτίς**=ἡ ζαρωματιὰ τοῦ δέρματος τοῦ προσώπου· τροπικῶς ἐπὶ ἠθικῆς σημασίας==τὸ σφάλμα, ὡς ἐνταῦθα.—

οὕτως· εἰσάγει τὸ συμπέρασμα τῶν ἀνωτέρω. — **ἐκτρέφω** = τρέφω, ἐπιμελοῦμαι. — **θάλλω** = ζεσταίνω τι, περιθάλλω, περιποιουμαι τι μετα τρυφερότητος. — **καθὼς καὶ ὁ Κύριος τὴν ἐκκλησίαν** τὰ ῥήματα εἶναι: ἐκτρέφει καὶ θάλλει, τὸ δὲ ἐπόμενον «ὅτι» εἶναι αἰτιολογικόν. — **ἐσμέν** τὸ ὑποκείμενον: ὁμεῖς· οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἐκκλησίαν. — **ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ** κλπ. = προσδιορίζει σαφέστερον τὸ: μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος· ἐκ τῆς φράσεως ταύτης ἐξυπακούεται ἡ συγγενὴς φράσις: ὡς ἡ Εὐα εἶναι ἐκ τῆς σαρκὸς καὶ τῶν ὁστέων τοῦ ἀνδρός (Γεν. β' 22), καὶ ἔπεται τὸ: **ἀντὶ τοῦτου** = διὰ τοῦτο, ἕνεκα τοῦ ὅτι ἡ Εὐα εἶναι σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τοῦ Ἀδάμ. — **λέγω εἰς Χριστὸν** = ἀναφέρω τοῦτο εἰς τὴν ἑνωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις εἶναι εἰκὼν καὶ πρότυπον τῆς ἐν τῇ γάμῳ ἐνώσεως ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς. — **οἱ καθ'** **ἕνα** = οἱ κατὰ μέρος, τὰ μεμονωμένα ἄτομα, ἅτινα μεθ' ἑνὸς προσώπου ἐν τῇ γάμῳ ἐνοῦνται: ὁ καθ' ἕνα σὰς. — **ἵνα φοβῆται** ἐννοεῖται τὸ: λέγω. — **ἐν Κυρίῳ** = κατὰ θέλημα τοῦ Κυρίου, ὡς ὁ Κύριος διατάσσει. — **τοῦτο** τὸ: ὑπακούειν... — **ἐπαγγελία** = ὑπόσχεσις (τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους)· **ἐν ἐπαγγελίᾳ** = περιέχουσα ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποῖαν ὑπόσχεσιν ὁ Παῦλος εὐθὺς παραθέτει· «ἵνα εὐ σοι κλπ.». — **ἵνα εὖ σοι γένηται** = ἵνα ἀγαθὰ σοι γένηται, ἵνα εὐτυχήσῃς. — **παροργίζω** = κινῶ εἰς ὀργήν, ἐρεθίζω τινά. — **ἐκτρέφετε** = ἀνατρέφετε. — **ἐν παιδείᾳ** δηλοῖ τὸ ὄργανον = διὰ τῆς παιδείας καίνουθεσίας. — **Κυρίου** = τῆς γενομένης ὅπως θέλει ὁ Κύριος, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. — **κατὰ σάρκα** = κατὰ τὸ σῶμα, οἱ ἐξουσιάζοντες μόνον τὸ σῶμα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Θεόν, τὴν κύριον τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος ἡμῶν. — **ἀπλότης** (καρδίας) = τὸ ἄδολον, ἡ ἀγνότης, ἡ εἰλικρίνεια. — **ὡς τῷ Χριστῷ** τὸ ῥήμα εἶναι: ὑπακούετε. — **ὀφθαλμοδουλία** (ὀφθαλμὸς — δοῦλος) = τὸ νὰ ὑπηρετῇ τις μὲ ψευδῆ ζῆλον, ὅταν τὸν βλέπωσιν οἱ κύριοί του· πρὸλ.: «γινὰ τὰ μάτια». — **κατ' ὀφθαλμοδουλίαν** = μὴ

δουλεύετε, διὰ τὸ νὰ σᾶς ἴδουν οἱ κύριοι.—*ἀνθρωπάρεσκος*==ὁ ζη-
τῶν ν' ἀρέσκη εἰς τοὺς ἀνθρώπους.—*ἐκ ψυχῆς*=μὲ τὴν καρδιά-
σας (καὶ ὅχι γιὰ τὸ νὰ σᾶς ἴδουν μόνον).—*εὐνοία*=ἡ εὐμένεια, ἡ συμ-
πάθεια.—Ἡ σύνταξις τοῦ *στίχ. 7* ἔχει οὕτω: *δοουλεύοντες*
τοῖς κυρίοις ὑμῶν μετ' εὐνοίας, ὡς δουλεύ-
ετε τῷ Κυρίῳ.—*κομιοῦμαι*. μελ. τοῦ *κομίζω*=φέρω τι,
ἀποκτῶ, λαμβάνω ἀμοιβήν, ὡς ἐνταῦθα.—*ἀνιέντες τὴν*
ἀπειλὴν (ἀνίημι)=μετριάζοντες τὴν ἀπειλὴν.—*προσωποληψία*
=τὸ νὰ λαμβάνη τις ἐν τῇ κρίσει ὑπ' ὄψει τὴν θέσιν ἢ τὴν
ἀξίαν τῶν προσώπων, ἢ μεροληψία.

II. Πραγματικά.

Περὶ τῆς Ἐπιστολῆς, ἐξ ἧς ἐλήφθη ἡ περικοπή, ἴδε σελ. 90.

Κεφαλὴ τῆς γυναικός: ὁ ἀνὴρ ὀνομάζεται κεφαλὴ τῆς γυ-
ναικός, διότι, ὅπως ἐν τῷ σώματι ἡ κεφαλὴ διευθύνει τὰ λοιπὰ
μέλη, ἅτινα ὑποτάσσονται εἰς αὐτήν, οὕτω καὶ ἐν τῷ γάμῳ ὁ
ἀνὴρ πρέπει νὰ διευθύνῃ καὶ ὁδηγῇ εἰς τὸ ἀγαθὸν τὴν γυναῖκα,
ἥτις δέον νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτόν.

Αὐτός... σωτὴρ τοῦ σώματος: καθὼς ὁ Χριστὸς ἔσωσε τὸ
σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τοὺς χριστιανούς, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ
εἶνε προστάτης καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς γυναικός.

Ἐν παντί: κατὰ πάντα μὲν πρέπει νὰ ὑποτάσσηται εἰς τὸν
ἄνδρα ἡ σύζυγος, πλὴν βεβαίως τοῦ κακοῦ, τῆς ἁμαρτίας.

Ἐκκλησία: εἰς τὴν χριστιανικὴν γλῶσσαν «Ἐκκλησία»
εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ὡς Θεὸν
καὶ Σωτῆρα.

Ἐαυτὸν παρέδωκεν κλπ. Πρόκειται περὶ τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ καταλλαγῆς ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, (πρὸλ. σελ. 82· καὶ Ῥωμ. Ε' 1 - 11). Παραστατικώτατα δὲ ὁ θεῖος Παῦλος, εἰκονίζει τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν ὡς νύμφην τοῦ Χριστοῦ λουθεῖσαν καὶ καλλωπισθεῖσαν ἡθικῶς ἐν τῇ λουτρῇ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος.

Λουτρὸν τοῦ ὕδατος—τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, διότι διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς διὰ λουτροῦ, ὁ βαπτιζόμενος ἀποπλύνεται τῆς ἁμαρτίας του.

Εἰς σάρκα μίαν· δηλοῖ τὴν στενὴν ἔνωσιν, τὴν ὁμοφωνίαν ἥτις πρέπει νὰ βασιλεύῃ ἐν τῇ δεσμῇ τοῦ γάμου.

Τὸ μυστήριον τοῦτο—ἡ ἐν τῇ γάμῳ ἔνωσις καὶ ἀφροσίωσις τῶν συζύγων.

Ἵνα φοβῆται κλπ.—δὲν νοεῖ βεβαίως ἵνα ἡ γυνή, ὡς δούλη τις, τρέμῃ τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἵνα τιμᾷ καὶ σέβηται αὐτόν, ὑπακούουσα εἰς τὰς ὁρθὰς αὐτοῦ συμβουλὰς.

Πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ—ἡ ἐντολή, ἡ περιέχουσα τὰ καθήκοντα ἡμῶν πρὸς τοὺς γονεῖς, εἶναι κατὰ σειρὰν π έ μ π τ η ἐν τῇ Δεκαλόγῳ· εἶναι ὅμως ἡ π ρ ώ τ η ἐντολή, διὰ τὴν τήρησιν τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ὑπόσχεται ἀμοιβήν· διὰ τοῦτο καὶ λέγεται πρώτη «έ ν έ π α γ γ ε λ ί α».

Μακροχρόνιος—ὡς ἀμοιβὴν τῆς εἰς τοὺς γονεῖς ὑπακοῆς ὁ Θεὸς ὑπόσχεται μακροβιότητα, διότι αὕτη ἐθεωρεῖτο παρ' Ἑβραίοις, ὡς καὶ νῦν παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς ἰδίᾳ λαοῖς, ὡς εὐλογία Θεοῦ.

Μὴ παροργίζετε· οἱ γονεῖς πολλάκις διὰ τῶν ἀκαίρων καὶ υπερβολικῶν τιμωριῶν, ἐρεθίζουν τοὺς τέκνα των, τὰ ὅποια οὕτω οὐδόλως μὲν ὠφελοῦνται ἐκ τῶν τιμωριῶν, ἀποστρέφονται δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς γονεῖς.

Μετὰ φόβου καὶ τρόμου· θέλει νὰ δείξῃ διὰ ζωνηρῶν χρω-

μάτων τὴν τελείαν ὑπακοὴν καὶ τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τῶν κυρίων.

Ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· διότι θέλημα Θεοῦ εἶναι τὸ ὑπηρετεῖν πιστῶς καὶ ἀφωσιωμένως.

Τὰ αὐτὰ—τὰ ἴδια· ὅπως δηλαδὴ οἱ δοῦλοι ἐξ ἀγάπης καὶ εὐλικρινῶς ὀφείλουσι νὰ δουλεύωσι τοὺς κυρίους των, πρέπει καὶ οὗτοι καθ' ὅμοιον τρόπον μετ' ἀγάπης καὶ εὐλικρινείας νὰ φέρονται πρὸς τοὺς δούλους των.

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

(Κολοσ. Γ' 18—Δ' 1).

Ἡ περικοπὴ ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἀνωτέρω (Ἐφεσ. Ε' 22, κλπ.), πρὸς ἣν καὶ πρὸλ. ἐρμηνεύειαν.—ὡς **ἀνῆκεν**· ἀντὶ ἐνεστῶτος = ὡς ἀρμόζει.—**πικραίνομαι**=γίνομαι πικρός, σκληρός· **μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς**=μὴ φέρεσθε βαναύσως καὶ πικρῶς πρὸς αὐτάς, μὴ λυπῆτε αὐτάς.—**ἐργάζεσθε**· τὸ ἀντικείμενον : πᾶν ὃ, τι ἐὰν ποιῇτε = καὶ οἵανδήποτε ὑπηρεσίαν κάμνετε, μετὴν καρδίᾳ σας κλπ. **ἀπολήψεσθε** (ἀπολαμβάνω)=θὰ λάβητε ὡς ἀμοιβήν.—**οὐκ ἔστι**· ἐννοεῖται : παρὰ τῷ Θεῷ.—**παρέχομαι**· ἐνταῦθα = χορηγῶ τι τινί.

II. Πραγματικά.

Ἐρεθίζετε· σημαίνει ὅ,τι καὶ τό : παροργίσετε (ἰδὲ ἀνωτέρω Ἐφεσ. Γ' 4).

“Ἴνα μὴ ἀθυμῶσιν· ἡ ἀθυμία εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν τέκνων, ἅτινα, ἀπογοητευόμενα ἐκ τῶν ἀλόγων καὶ πολλῶν τιμωριῶν, ἀδιαφοροῦσι πλέον πρὸς τὰς διαταγὰς τῶν γονέων των, τὸ πρὸς τοὺς ὁποίους σέβας χαλαροῦται.

Ἀνταπόδοσιν κληρονομίας· εἰς ἀμοιβὴν τῆς πιστῆς καὶ εὐκρινούς ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος αὐτῶν ὁ Θεὸς θ’ ἀνταπόδῳσῃ τοῖς δούλοις τὴν κληρονομίαν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν τῆς μελλούσης ζωῆς.

Τῷ γὰρ Κυρίῳ.... δουλεύετε· διότι, ἅπαν κατὰ συνείδησιν καὶ ἐκ φόβου Θεοῦ ἐκτελεῖ τις τὴν ὑπηρεσίαν του, εἶναι ὡς νὰ ὑπηρετῇ αὐτὸν τὸν Θεόν.

Ἔχετε Κύριον· λίαν ἐπικαίρως ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὑπενθυμίζει εἰς τοὺς κυρίους ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔχουσιν ἐν οὐρανοῖς Κύριον, ὅστις θὰ κρίνῃ αὐτοὺς δικαίως καὶ ἀπροσωπολήπτως καὶ θὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς δι’ ὅσα τυχὸν ἤθελον ἀδικήσῃ τοὺς δούλους των.

Β. Ὁ χριστιανὸς ἀπέναντι τῆς κοινωνίας.

(*Α’ Πέτρου Β’ 13—20*).

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Ἀνθρωπίνῃ κτίσει· ἐνταῦθα σημαίνει τὰς ἀρχὰς τὰς πολιτικάς, αἵτινες ἐγκαθίστανται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἐξυπηρέ-

τησιν τοῦ διὰ τῆς πολιτείας ἐπιδιωχομένου ἀγαθοῦ ὅθεν: *πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει*—εἰς πάσας τὰς πολιτικὰς ἐξουσίας.

—*διὰ τὸν Κύριον* διότι τὸ θέλει ὁ Κύριος, πρὸλ.: «ἀπὸδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ Θεῷ» (Μάρκου 16' 17).—*ἐκδίκησις*—ἡ τιμωρία. *φιμοῦν* ἐπεξηγεῖ τὸ: οὕτως ἐστὶ ἡ φυσικὴ σειρὰ τῶν λέξεων ἔχει οὕτως: (ἡμᾶς) ἀγαθοποιούοντας φιμοῦν τὴν ἀγνώσιν τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων *φιμόω-ω*=κλείω τινὸς τὸ στόμα, κáμνω τινὰ νά σιωπήσῃ. — *ἀγνοσία*—ἡ ἐλλειψίς γνώσεως, ἡ ἀγνοία. — *σκολιὸς* = ὅχι ἴσος, δόλιος, δύστροπος, γρινιάρης, ὡς ἐνταῦθα.—*χάρις* ἐνταῦθα = τὸ ἄξιον μισθοῦ· δηλαδὴ ἐὰν ὑποφέρῃ τις κλπ.—*διὰ συνειδήσιν Θεοῦ* = ἕνεκα τῆς συμμορφώσεως τῆς συνειδήσεώς του μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (ὅστις διατάσσει ὑποταγῇν καὶ εἰς τοὺς σκολιοὺς κυρίους).—*ποῖον* κλπ. (*ἔσται ὑμῖν*), *εἰ...* *ὑπομενεῖτε* = ποῖα τιμὴ θὰ εἶνε εἰς σᾶς, ἐὰν...—*κλέος* = ἡ καλὴ φήμη, ἡ δόξα.

II. Πραγματικά.

Περὶ τῆς Ἐπιστολῆς, ἐξ ἧς ἡ περικοπή, ἰδὲ σελ. 79.

Ἠγεμόσιν ἐνταῦθα εἶναι οἱ ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος διοικοῦντες τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, οἱ τοπάρχαι.

Ἀγαθοποιούοντας=πράττοντας τὸ ἀγαθόν, δηλ. ὑπακούοντας εἰς τοὺς ἄρχοντας.

Τὴν τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων ἀγνοσίαν διότι οἱ εἰδωλολάτραι ἐφρόνουν ἀνοήτως καὶ ἐκατηγόρουν ἀδίκως τοὺς χριστιανοὺς ὅτι οὗτοι δῆθεν ἦσαν ἀνατροπεῖς τοῦ καθεστώτος, μὴ ὑπακούοντες εἰς τὰς ἐξουσίας τοῦ αὐτοκράτορος· ἀκριβῶς

λοιπὸν διὰ τῆς πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ κράτους ὑποταγῆς των οἱ χριστιανοὶ ἐκαλοῦντο νὰ κλείσωσι τὸ στόμα τῶν ἀνοήτων καὶ ἀγνοούντων τὴν ἀλήθειαν ἀνθρώπων.

Καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα κλπ.—οἱ χριστιανοὶ ὤφειλον νὰ μὴ περιφρονῶσι τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς ἐν ὀνόματι δῆθεν τῆς ἐλευθερίας, ἣν ἔφεραν εἰς τὸν κόσμον ὁ Χριστός, ἀλλ' ἀκριβῶς, ὡς ἡθικῶς ἐλεύθεροι, νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ κράτους.

Πάντας—πάντα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείας.

Τὴν ἀδελφότητα εἰδικεύει τὴν ἔννοιαν, ἣν ἐξέφεραν ἀνωτέρω διὰ τοῦ: **πά ν τ α ς**, ἐννοῶν εἰδικώτερον τοὺς χριστιανούς, τοὺς ἀδελφοὺς ἐν Κυρίῳ.

Ἐν παντὶ φόβῳ πρὸς: «μ ε τ ἄ φ ὅ θ ο υ καὶ τ ρ ό μ ο υ» (Ἐφεσ. Γ' 5).

Ἀμαρτάνοντες κλπ. Ὁ ὑπηρέτης, παραβαίνων τὸ θέλημα τοῦ κυρίου του καὶ τιμωρούμενος διὰ τοῦτο, δὲν εἶναι ἄξιος ἡθικῆς τιμῆς ἀμοιβῆς, διότι ὑπομένει τὴν τιμωρίαν ὅταν ὅμως τιμωρῆται ἀδίκως, ἐν ὑπομονῇ δ' ἀνέχεται καὶ ἀγαπᾷ τὸν ἀδικούντα κύριόν του, τότε βεβαίως μεγάλην ἡθικὴν ἀξίαν ἔχει.

(Ρωμ. ΙΓ' 1—8)

1. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία.

Πᾶσα ψυχὴ—πᾶς ἄνθρωπος. —**εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ** ἐννοεῖται: **τ ε τ α γ μ é ν η'** πᾶσα πολιτικὴ ἐξουσία ἔχει ταχθῆ ὑπὸ τοῦ

Θεοῦ.—**ἀντιτάσσομαι**=ἵσταμαι ἐναντίον τινός, ἀνθίσταμαι εἰς τινα, δὲν ὑπακούω.—**κρίμα**=ἡ ἀπόφασις, ἡ κρίσις, ἡ καταδίκη· **ἐαυτοῖς κρίμα λήγνουνται**=θα λάβωσι διὰ τῶν ἐαυτὸν των τιμωρίαν, θα τιμωρηθῶσιν.—**οἱ ἄρχοντες**· συνώνυμον τῷ : ἐξουσία.—**φόβος** = τὸ συναίσθημα τοῦ φόβου, τὸ ἐμπνέον φόβον, ὡς ἐνταῦθα· εἶναι κατηγορούμενον τοῦ : εἰσι=αἱ ἀρχαὶ δὲν ἔχουσιν ὀρισθῆ πρὸς ἐκφοδισμόν, διὰ τὰ ἐμπνέωσι φόβον.—**τῶν ἀγαθῶν ἔργων**=τοῖς ποιοῦσιν ἀγαθὰ ἔργα.—**διάκονος** ὁ θεράπων, ὁ ὑπηρέτης.—**διάκονός ἐστὶ σοι εἰς τὸ ἀγαθὸν**=διότι ἡ ἐξουσία σου εἶναι ὑπηρέτης τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν σου (ἐξασφαλίζουσα τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας σου καὶ τὴν ἐκ ταύτης εὐδαιμονίαν σου).—**εἰκῇ**=χωρὶς λόγον, ματαίως.—**ὀργή** = ὁ θυμός, ἡ ὀργή, ἡ τιμωρία.—**εἰς ὀργὴν** = εἰς τιμωρίαν, διὰ τὰ τιμωρῆ.—**ἐκδικος** = ἐκδικητής, τιμωρός.—**διὸ**=διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἡ ἐξουσία εἶναι ὄργανον τοῦ θεοῦ θελήματος.—**ὑποτάσσεσθαι** τῇ ἐξουσίᾳ.—**διὰ τὴν ὀργὴν** ὡς ἀνωτέρω = διὰ τὴν τιμωρίαν, διὰ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας.—**διὰ τὴν συνελθῆσιν** = διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ συνελθῆσις ἡμῶν.—**λειτουργός**=ὁ ὑπάλληλος τῆς πολιτείας, ὁ ὑπηρέτης.—**προσκαρτερῶ**=ἐπιμένω, διαρκῶς ἀσχολοῦμαι, εἶμαι ἀφωσιωμένος εἰς τι· **προσκαρτεροῦντες εἰς αὐτὸ τοῦτο** = «εἰς τὸ φροντίζειν τῶν ἀρχομένων καὶ πᾶσαν ἐπινοεῖν αὐτοῖς τὴν ἀσφάλειαν (Ζιγαβ).—**τῷ τὸν φόρον**=τῷ αἰτοῦντι τὸν φόρον, ὡς καὶ τὰ ἐφεξῆς : τῷ τὸ τέλος=τῷ αἰτοῦντι τὸ τέλος κτλ.

II. Πραγματικά.

Περὶ τῆς Ἐπιστολῆς, ἐξ ἧς ἐλήφθη ἡ περικοπή, ἰδὲ σελ. 82.

Τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ· τὸ ἔργον τῆς ἐξουσίας εἶναι ἠθικὸν καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὅπερ εἶναι ἡ τιμωρία τοῦ κακοῦ καὶ ὁ ἔπαινος τοῦ ἀγαθοῦ· ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης ἡ ἐξουσία εἶναι ὄργανον τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ μὴ ὑπακούων εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτείας ἀντιτάσσεται εἰς τὸ θέλημα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 3. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν συνηγήσαμεν καὶ εἰς τὴν προηγούμενην περικοπὴν πρὸς. Α'. Πέτρ. Β'. 14.

Ἡ μάχαιρα = τὸ ξίφος· **τὴν μάχαιραν φορεῖν** = ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ ζωῆς καὶ θανάτου· ὅντως τὸ σημεῖον τῆς ἐξουσίας, ἣν ἔχουσι τὰ ὄργανα τοῦ κράτους, εἶναι τὸ ξίφος.

Φόρος = ὁ δασμὸς, κυρίως ὁ ἐγγειος φόρος ἐπὶ τῶν κτημάτων κλπ.

Τέλος = ὁ ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου φόρος.

Φόβος = τὸ συναίσθημα τοῦ φόβου, τὸ ὅποιον ἔχει ὡς ἐπακόλουθον τὴν ὑπακοὴν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ἐξουσίας, ἄρα ἡ ὑπακοὴ εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας.

Τιμὴ = ὁ σεβασμὸς, ἡ ἔκφρασις τῆς πρὸς τὰς ἀρχὰς εὐλαβείας καὶ ἐκτιμήσεως.

6. Ἡ πρὸς Ἐπιλήμονα Ἐπιστολή.

I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία

Χριστοῦ Ἰησοῦ (γεν. ἠθικῇ) = χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. — **συνεργός** = συνεργάτης, βοηθός· ἐννοεῖται: «ἐν τῷ κηρύγματι». — **κατ' οἶκον** = ἐν τῷ οἴκῳ — **χάρις** = εὐνοια, εὐμένεια,

εὐλογία (τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους) ἐννοεῖται: ἔστω.—**ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου**=κατὰ τὰς προσευχάς μου.—**ἀκούων** μετοχ. αἰτιολογική.—**ἀγίους**=τοὺς Χριστιανούς, (ἰδὲ καὶ Πράξ. Θ' 13).—**ἡ κοινωνία**=ἡ συμμετοχή· **ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου**=ἡ συμμετοχή σου εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν=ἡ πίστις σου.—**ἐνεργῆς**=ὁ ἐνεργῶν, ὁ δι' ἔργων ἐκδηλούμενος, ὡς ἐνταῦθα: ἐνεργήσας γένηται=ἐκδηλωθῇ δι' ἔργων (δείξης μὲ τὰ καλὰ σου ἔργα ὅτι εἶσαι χριστιανός).—**ἐπίγνωσις**· πρὸλ. Κολοσ. Γ' 10. **ἐν ἐπίγνωσει παντὸς ἀγαθοῦ**=ἐν τῇ κατανοήσει καὶ ἐκτελέσει πάσης ἀρετῆς, κατανόων καὶ ἐκτελὼν πᾶσαν ἀρετήν.—**τοῦ ἐν ὑμῖν** ἐννοεῖται: ἐκτελοῦ μένου ἁγαθοῦ=τοῦ ὅφ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν πραττομένου ἀγαθοῦ.—**εἰς Χριστὸν**=εἰς δόξαν Χριστοῦ.—**χαρῶν**=εὐνοϊαν, εὐχαρίστησιν· ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ: χαράν.—**παράκλησιν**· σημαίνει κυρίως πρόσκλησιν πρὸς βοήθειαν, προτροπήν, παρηγορίαν, ὡς ἐνταῦθα.—**ὅτι**=αἰτιολογικόν.—**σπλάγχνα** (πρὸλ. σελ. 93 καὶ Κολοσ. γ' 12)=αἱ καρδίαι.—**διὰ σοῦ**=διὰ τῆς σῆς βοηθείας καὶ συνδρομῆς.—**παρηρησία** (πρὸλ. Α' Ἰωάν. Δ' 17), =ἡ ἐλευθεροστομία, τὸ θάρρος.—**ἔχων** μετοχὴ ἐναντιωματική.—**τὸ ἀνῆκον**=τὸ πρέπον, ὅτι ἔχεις νὰ κάμῃς.—**εὐχρηστος**=χρήσιμος, ὠφέλιμος.—**ἀναπέμπω**=στέλλω ὀπίσω τινά.—**προσλαμβάνομαι**· ἐνταῦθα=ὁποδέχομαι τινα φιλικῶς.—**πρὸς ἐμαυτὸν**=πλησίον μου, παρ' ἐμοί.—**κατέχω** ἐνταῦθα=κρατῶ, βαστῶ τινα. ὡς **κατὰ ἀνάγκην** ἐννοεῖται: **πραχθὲν κατὰ ἀνάγκην**=ἀναγκαστικῶς.—**κατὰ ἐκουσίον**=ἐκουσίως.—**τάχα**· ἴσως, πιθανῶς, ταχέως.—**πρὸς ὥραν**=προσωρινῶς.—**ἀπέχω**=ἔχω τι ἐντελῶς, ἀπολαύω ἐντελῶς, ἐξοφλῶ.—**κοινωνός**=ὁ ἔχων τι κοινὸν μετ' ἄλλου, ὁ μέτοχος, ὁ σύντροφος· ἐνταῦθα: **κοινωνός** ἐννοεῖται τῆς πίστεως=σύντροφος εἰς τὴν χριστ. πίστιν, ἀδελφός ἐν Χριστῷ.—**ἐλλογῶ**=

λογαριάζω τι.—*ὀναλμην*· εὐκτική τοῦ ὀ ν ί ν α μ α ι=ἔχω ὄφε-
λος, ὠφελοῦμαι = εἴθε νὰ ὠφεληθῶ ἀπὸ σέ. — *ἀναπαύω τὰ*
σπλάγχχνα=παρηγορῶ, εὐχαριστῶ τὴν καρδίαν τινός, τὸ κοινῶς
λεγόμενον: κ ά μ ε μ ο υ τ ῆ ν κ α ρ δ ι ά. — *χαρισθῆσομαι* =
θα σὰς χαρισθῶ, ἐλευθερούμενος ἀπὸ τὰ δεσμά μου· θα μὲ ἔχετε
πάλιν μαζί σας.

II. Πραγματικά.

Ἡ ἐπιστολή. Ὁ Ὀνήσιμος, δούλος τοῦ ἐπισκόπου χριστιανοῦ
τῶν Κολοσσῶν Φιλήμονος, δραπετεύσας ἀπὸ τοῦ κυρίου του, πι-
θανῶς διὰ κλοπὴν τινα (Φιλ. 18), κατήντησεν εἰς Ῥώμην, ἔνθα
διέμενε τότε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δέσμιος χάριν τοῦ Εὐαγ-
γελίου, τὸν ὅποιον ἐγνώριζεν ἀπὸ τὴν παρὰ τῷ Φιλήμονι
διαμονήν του. Ὁ Ὀνήσιμος ἐπισκέπτεται τὸν Παῦλον ἐν τῇ φυ-
λακῇ, ὁ ὅποιος κατηχεῖ αὐτὸν εἰς τὸν χριστιανισμόν, ὁπόσῃν
δὲ ἡθικὴν μεταβολὴν ἔδειξεν οὗτος, γενόμενος χριστιανός, δει-
κνύει τὸ περιεχόμενον τῆς παρούσης Ἐπιστολῆς. Τοῦτον τὸν
Ὀνήσιμον τὸν ποτὲ δούλον δραπέτην, νῦν δὲ ἀδελφὸν ἐν Χρι-
στῷ ἀγαπητόν, μέλλοντα νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὸν κύριόν του
Φιλήμονα, ἐφοδιάζει ὁ Παῦλος διὰ τῆς παρούσης συντόμου μέν,
ἀλλὰ θερμοτάτης συστατικῆς «Ἐπιστολῆς πρὸς Φιλήμονα». Τὴν
Ἐπιστολὴν ταύτην ἔγραψεν ὁ Παῦλος ἰδιοχείρως ἀπὸ τῆς ἐν
Ῥώμῃ φυλακῆς του περὶ τὸ 62 μ. X.

Δέσμιος· ὀνομάζει ἑαυτὸν ὁ Παῦλος δέσμιον, διότι ἔγραψε
τὴν ἐπιστολὴν κατὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ φυλάκισίν του.

Τιμόθεος· ὁ γνωστὸς ἀκόλουθος καὶ συνεργάτης τοῦ Παύλου
ἐν τῷ κηρύγματι.

Φιλήμων· ἐπίσημος χριστιανὸς τῶν Κολοσσῶν, πλήρης πίστεως

καὶ ἀγάπης, καταστήσας τὸν οἶκον αὐτοῦ τόπον τῶν ἱερῶν συνάξεων τῶν χριστιανῶν.

Ἀφρία· (φρυγικὸν ὄνομα) πιθανῶς ἡ σύζυγος τοῦ Φιλήμονος.

Ἀρχιππος· ὁ ἱερεὺς τῆς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Φιλήμονος ἐκκλησίας· τοῦτον καλεῖ ὁ Παῦλος συστρατιώτην, «πολύαθλος αὐτὸς καὶ τροπαιοφόρος ἀγωνιστῆς κατὰ τοῦ κακοῦ, θριαμβευτῆς τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης».

Οὗτοι τὰ σπλάγχνα κλπ. = πράγματι ὁ Φιλήμων διὰ τῆς ἀγάπης καὶ φιλαδελφίας του ἀνεκούφιζε τοὺς ἐν Κολοσσαῖς χριστιανούς.

Παρρησίαν ἔχων· ἡδύνατο πράγματι ὁ θεῖος Παῦλος μετὰ παρρησίας νὰ γράφῃ καὶ νὰ ζητῇ τὰ δίκαια παρὰ τοῦ Φιλήμονος, διότι ἦτο Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ, διδάξας αὐτὸν τὴν χριστιανικὴν πίστιν.

Πρεσβύτες· ἦτο ἤδη ὁ θεῖος Ἀπόστολος γεγονὼς ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα ἔτη, ὅτε ἔγραψε τὴν ἐπιστολήν.

Ὁν ἐγέννησα· τροπικῶς = ἐγέννησα πνευματικῶς, ἕκαμα κατὰ πνεῦμα υἱὸν (διδάξας αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ τὴν χριστιανικὴν πίστιν).

Τὸν ποτέ σοι ἄχρηστον· πρὸ τῆς δραπετεύσεως, ὅτε ὁ Ὀνήσιμος ἦτο ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Φιλήμονος εἰδωλολάτρης δοῦλος, δύστροπος καὶ κακός.

Ἰνα... διακονῇ μοι κλπ. = ὁ Παῦλος ἐν τῇ φυλακῇ ὧν θὰ εἶχεν ἀνάγκην πιστοῦ καὶ ἀφωσιωμένου ὑπηρέτου, ὡς ὁ Ὀνήσιμος.

Ἐχωρίσθη πρὸς ὧραν· ἐννοεῖ τὴν προσωρινὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ὀνησίμου ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ Φιλήμονος, διὰ τῆς ἀποδράσεως τοῦ πρώτου εἰς Ῥώμην.

Εγὼ Παῦλος κλπ. «ἔχε τὴν ἐπιστολήν ὡς ἰδιόχειρον γραμματεῖον χρέους» (Ζιγαβ.) Ὁ Παῦλος ἀναλαμβάνει τὸ χρέος τοῦ Ὀνησίμου, θεωρῶν τὴν ἰδιόχειρον ταύτην ἐπιστολήν του ὡς γραμμάτιον εἰς χεῖρας τοῦ Φιλήμονος, **Περικοπαὶ ἐκ τῶν Πράξ. καὶ Ἐπιστ. τῶν Ἀποστ.**

ἀντιπροσωπεύαν τὸ ποσόν, ὅπερ οὗτος ἐζημιώθη, διὰ κλοπῆς ἢ ἄλλως πως, ἀπὸ τὸν Ὀνήσιμον.

Καὶ σεαυτὸν μοι προσοφείλεις μετ' περισσὴν χάριν ὁ Παῦλος ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Φιλήμονα ὅτι ἐχρεώσται καὶ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν Παῦλον, ὡς ὑπ' αὐτοῦ διδαχθεὶς τὸν χριστιανισμόν καὶ τυχὼν τῆς διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ αἰωνίας σωτηρίας. Ἐπομένως ὁ Παῦλος εἶναι ἀξιόχρεως ἐγγυητῆς διὰ τὸ τυχὼν χρέος τοῦ Ὀνησίμου.

Ἐπαφρᾶς ἐπίσκοπος ἐν Κολοσσαῖς, τότε δὲ συναιχμάλωτος τοῦ Παύλου ἐν Ῥώμῃ.

Μάρκος Λουκᾶς οἱ γνωστοὶ Εὐαγγελισταί.

Ἀρίσταρχος Θεσσαλονικεὺς, ἀκόλουθος καὶ συνεργάτης τοῦ Παύλου, ὅτε δ' ἔγραφε τὴν πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολὴν καὶ συναιχμάλωτος αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ.

Δημᾶς ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ οὗτος συνεργὸς τοῦ Ἀποστόλου ἐν τῷ κηρύγματι, ἐγκαταλιπὼν ἑμῶς τοῦτον βραδύτερον ἐκ βαθυμίας πρὸς τὰς κακοπαθείας τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΥΝΤΕΤΜΗΜΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Ἐνν.=ἐννοεῖται

πρβλ.=παράβαλε

γεν.=γενική

γεν. κατηγορημ.=γενική κατηγορηματική

ἀπαρέμφ.=ἀπαρέμφατον

παθ. παρακ.=παθητικὸς παρακείμενος

κλπ.=καὶ λοιπὰ

Ζιγαδ.=Ζιγαβηνὸς

Α. Γ.=Ἑγία Γραφή

Κ. Δ.=Καινὴ Διαθήκη

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΙΜΕΝΟΝ

Α'. ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

1.	Ἰδρυσις, ζωὴ καὶ δρᾶσις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας	σελ.	5
2.	Τὰ κατὰ τὸν Παῦλον.	»	13

Β'. ΠΕΡΙΚΟΠΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

1.	Ἡ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καταλλαγὴ ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν	σελ.	21
2.	Ἡ δύναμις τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος	»	22
3.	Τὸ κατὰ Χριστὸν ζῆν	»	24
4.	Ὁ χριστιανικὸς οἶκος	»	30
5.	Ὁ χριστιανὸς ἀπέναντι τῆς κοινωνίας	»	32
6.	Ἡ πρὸς Φιλίμονα Ἐπιστολή	»	34

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Α'. ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

	Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων».	σελ.	39
	I. Ἰδρυσις, ζωὴ καὶ δρᾶσις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.		
α'	I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία	»	41
	II. Πραγματικά.	»	43
β'	I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία	»	46
	II. Πραγματικά	»	46
	I. Γλωσσικὴ ἐπεξεργασία	»	47

	II. Πραγματικά	σελ.	47
γ'	I. Γλωσσική ἐπεξεργασία	»	48
	II. Πραγματικά	»	49
δ'	I. Γλωσσική ἐπεξεργασία	»	51
	II. Πραγματικά	»	52

2. Τὰ κατὰ τὸν Παῦλον.

α'	I. Γλωσσική ἐπεξεργασία	»	55
	II. Πραγματικά	»	57
β'	I. Γλωσσική ἐπεξεργασία	»	60
	II. Πραγματικά	»	62
γ'	I. Γλωσσική ἐπεξεργασία	»	65
	II. Πραγματικά	»	67

B'. ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

	Περὶ τῶν Ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων	σελ.	70
	Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος	»	72
	Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος	»	77
	Ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης	»	78
	Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος	»	78
	Ἰούδας	»	80
I.	Ἡ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καταλλαγή ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν.		
	I. Γλωσσική ἐπεξεργασία	»	81
	II. Πραγματικά	»	82

2. Ἡ δύναμις τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος.

	I. Γλωσσική ἐπεξεργασία	»	84
	II. Πραγματικά	»	86

3. Τὸ κατὰ Χριστὸν ζῆν.

α'	I. Γλωσσική ἐπεξεργασία	»	88
	II. Πραγματικά	»	90
	I. Γλωσσική ἐπεξεργασία	»	92
	II. Πραγματικά	»	93

β'	I. Γλωσσική επεξεργασία	σελ.	95
	II. Πραγματικά	»	96
γ'	I. Γλωσσική επεξεργασία	»	97
	II. Πραγματικά	»	98
	I. Γλωσσική επεξεργασία	»	99
	II. Πραγματικά	»	100

4. Ὁ χριστιανικὸς οἶκος.

I. Γλωσσική επεξεργασία	»	101
II. Πραγματικά	»	103
I. Γλωσσική επεξεργασία	»	105
II. Πραγματικά	»	105

5. Ὁ χριστιανὸς ἀπέναντι τῆς κοινωνίας.

I. Γλωσσική επεξεργασία	»	106
II. Πραγματικά	»	107
I. Γλωσσική επεξεργασία	»	108
II. Πραγματικά	»	109

6. Ἡ πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολή.

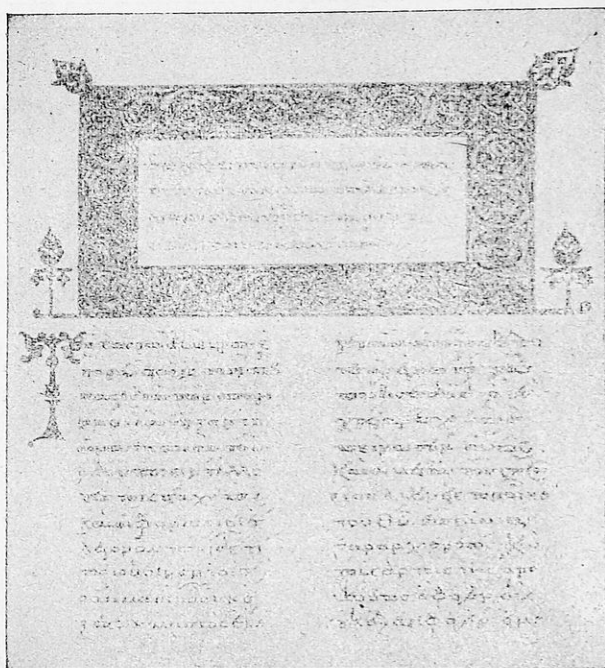
I. Γλωσσική επεξεργασία	»	110
II. Πραγματικά	»	112
Ἑρμηνεῖα συντετμημένων λέξεων	»	115
Εἰκόνες	119—127	

ΕΙΚΟΝΕΣ



Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΛΟΥΚΑΣ

(Φωτοτυπία εκ Βυζαντινού κώδικος)



2. ΠΕΡΙΚΟΠΗ ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ

(Φωτοτυπία ἐκ Βυζαντινοῦ κώδικος)



3. Ο ΛΙΘΒΟΛΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

(Πρώτ. Ζ', 58—60)



Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ

(Σχεδίασμα Θειοδώρου)



5. Ο ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ
(Πρόξ. ΙΖ', 22-34)



6. Ο ΠΑΓΝΟΣ ΠΡΟ ΤΟΥ ΦΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΑΛΦΕΙΑ
(Πρόξ. ΚΣΤ.)



7. C ΠΑΥΛΟΣ ΕΝ ΕΩΜΗ
(Πλάτ., πη. 16.)

ΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Β' ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

(Κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας)

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Σ' ἐν Ἀθήναις Γυμνασίῳ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΚΤΗ



ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
53 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 52—ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ

1930

Ἀριθ. { Πρωτ. 27966
Διεπ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Ὀκτωβρίου 1917

ΤΜΗΜΑ Γ'

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

πρὸς τὸν κ. Γ. Α. Σωτηρίου.

Γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι κατ' ἀπόφασιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου ἐνεκρίθη ἡ χρῆσις τοῦ ὑφ' ἡμῶν ὑποβληθέντος ἐντύπου βιβλίου «*Λειτουργικὰ ἔσομα*» διὰ τὴν β' τάξιν τῶν γυμνασίων καὶ τὴν ἀντίστοιχον τάξιν καὶ τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1917 — 1918 καὶ ἐφεξῆς κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 113 προᾶξιν αὐτοῦ.

Ἐντελλόμενοι ὅπως ἐκτυπώσῃτε τὴν παροῦσαν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ περικαλύμματος τοῦ βιβλίου, τὸν δὲ ἀριθμὸν ταύτης, τὴν τιμὴν τοῦ βιβλίου, καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλιοσήμου καταφανῶς ἐπὶ τε τῆς προμετωπίδος καὶ τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου, ὑπομιμνήσκομεν τὰς συνεπείας πάσης παραβάσεως τῶν σχετικῶν πρὸς τὰς ὑμετέρας υποχρεώσεις διατάξεων τοῦ νόμου.

Ἐν περιπτώσει ἀνατυπώσεως τοῦ βιβλίου τούτου θέλετε συμμορφωθῆναι πρὸς τὰς ἐν τῇ ἀνωτέρῳ πράξει τοῦ συμβουλίου περιλαμβανομένας ὑποδείξεις.

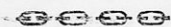
Ὁ Ὑπουργὸς
Δ Η Μ. Δ Ι Γ Κ Α Σ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐν τῇ Β' τάξει τοῦ Γυμνασίου ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ
Σεβ. Ὑπουργείου, ἵνα διδάσκηται καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν
λειτουργικῶν ᾠσμάτων· σκοπὸς προφανὴς τῆς τοιαύτης
διδασκαλίας εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἀρχαιολογικὴ καὶ
τελετουργικὴ γνῶσις τῆς θείας λειτουργίας· καὶ οὐχὶ ἡ
ξηρὰ ἐκμάθησις τῶν ἐλαχίστων λειτουργικῶν ᾠσμάτων,
ἧς ἄλλως τε εἶναι ἀδύνατος ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν
κατὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς προσεπαθήσαμεν ἐνταῦθα, πρὸ
τῆς παραθέσεως τῶν λειτουργικῶν ᾠσμάτων καὶ τῆς
ἐρμηνείας αὐτῶν, νὰ δώσωμεν συντόμως τὴν ἱστορίαν
τῆς ἐξελίξεως τῆς κυριωτέρας τελετῆς τῆς Χριστιανικῆς
Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χριστιανικῶν χρόνων
μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, παραθέτοντες ἐν τέλει τῆς
ἱστορικῆς ταύτης μελέτης τὰ ἐξαγόμενα συμπεράσματα.

Οἱ διδάσκοντες δύνανται εἰς δύο μαθήματα τὰς
προϋποθέσεις ταύτας τῆς ἐρμηνείας τῶν λειτουργικῶν
ᾠσμάτων νὰ προσφέρωσι τοῖς μαθηταῖς, δημιουργοῦντες
μόνοι τὰς ἀναγκαίας μεθωδικὰς ἐνότητας, δι' ἃς τὰ
παρατιθέμενα ἐνταῦθα δύνανται ὡς βοήθημα διὰ τοὺς
μαθητὰς νὰ χρησιμοποιῶνται.



ΜΕΡΟΣ Α'.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

§ 1. Έννοια καὶ ἱστορία τῆς Θείας Λειτουργίας.

Προτοῦ μάθωμεν τὰ Λειτουργικὰ ἄσματα πρέπει νὰ γνωρίζωμεν τι σημαίνει καὶ πῶς διεμορφώθη ἡ Θεία Λειτουργία.

Θεία Λειτουργία καλεῖται ἡ ἱερωτέρα καὶ ἑξοχωτέρα τελετὴ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἢ ὁ εὐχαριστήριος ὕμνος πρὸς τὸν Θεόν, ὁμοιος τῇ εὐχαριστίᾳ, ἣν ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν Μυστικὸν αὐτοῦ Δείπνον προσέφερε πρὸς τὸν Οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα, ἐτελεῖτο κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους (τὸν Α'. μ. X. αἰῶνα), μετὰ συμποσίου καλουμένου ἀγάπη, ὡς συντελοῦντος εἰς ἀγάπην καὶ ἔνωσιν τῶν συνσυνθιόντων μελῶν τῆς Χριστιανικῆς κοινότητος ¹.

1) Ἐκ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων (δ' 32—35) γνωρίζομεν ὅποια ἦσαν τὰ ἥθη τῶν πρώτων Χριστιανῶν «τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά» ἢ τοιαύτῃ κοινοκτημοσύνῃ ἐπέτρεπεν ἵνα «καθ' ἡμέραν προσκαρτερῶσιν ὁμοθυμαδόν· καὶ κλῶντές τε κατ' οἶκον ἄρτον, μεταλαμβάνωσι τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρ-

Ἀπὸ τοῦ Β' ὁμως αἰῶνος ἡ ἀγάπη ἢ τὸ συμπόσιον διεχωρίσθη τῆς τελετῆς τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἕνεκα τοῦ ὁσημέραι αὐξανομένου πλήθους τῶν πιστευόντων εἰς Χριστόν, οὕτω δὲ ἡ ἀγάπη δὲν ἐτελεῖτο καθ' ἐκάστην, ἀλλὰ σπανιώτερον, ἕως ὅτου ἐξέλειπεν ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Γ' αἰῶνος, διατηρηθεῖσα ἐνιαχοῦ μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος ὑπὸ τύπον ἀπλοῦ συμποσίου παρατιθεμένου ὑπὸ πλουσίων Χριστιανῶν πρὸς τοὺς πτωχοὺς τῆς Κοινότητος εἰς τὰ προαύλια ἢ τοὺς Νάρθηκας τῶν Ἐκκλησιῶν κυρίως ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν μαρτύρων.

Ἡ τελετὴ τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας, διαχωριθεῖσα τῶν ἀγαπῶν δὲν ἐγένετο καὶ αὕτη καθ' ἐκάστην ἀλλὰ καθ' ὥρισμένας ἡμέρας καὶ ἰδίως κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς ἐντὸς εὐκκλησιῶν οἰκῶν ἢ Ἐκκλησιῶν ¹.

Ὁ τύπος τῆς τελετῆς ταύτης ἦτο διάφορος κατ' ἀρχὰς ἐγένετο ἀπλῇ τις ἱεροτελεστία κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ὡς περιγράφεται ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου († 165).

Κατὰ τὸν Ἰουστίνον οἱ Χριστιανοὶ συνερχόμενοι εἰς τοὺς εὐκκλησίους οἴκους κατὰ τὰς Κυριακὰς «ἐποιοῦντο κοινὰς εὐχὰς», ἥτοι ἤρχιζον τὴν τελετὴν τοῦ μυστηρίου δι' εὐχῆς τινος ὑπὸ πάντων τῶν παρόν-

δίας, αἰνοῦντες τὸν Θεόν» (Πράξ. β' 46—47). Τὰ δεῖπνα ταῦτα, τὰ συνδεόμενα μὲ αἶνους καὶ εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκάλουν ἀγάπας οἱ πρῶτοι Χριστιανοί.

1) Οἱ εὐκλήριοι οἴκοι ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, ἔπειτα δὲ ἐκτίσθησαν ἴδιοι Ναοὶ ἢ Ἐκκλησίαι, αἵτινες βαθμηδὸν ἀπέβησαν μεγαλοπρεπῇ κτίρια, ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ Μ. Κωνσταντίνου.

των λεγομένης· ἔπειτα ἐγίνετο ὁ κοινὸς ἀσπασμός: «ἀλλήλοις φιλήματι ἀσπάζομεθα, παυσάμενοι τῶν εὐχῶν»· (τοῦ κοινοῦ τούτου ἀσπασμοῦ λείψανον δι-
σώθη μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἢ κατὰ τὸ
ἐσπέρας τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα τελουμένη ἀγάπη).

Μετὰ τὸ προσοίμιον τοῦτο οἱ Χριστιανοὶ προσέ-
φερον ἄρτον, οἶνον καὶ ὕδωρ εἰς τὸν προσ-
σιῶτα τῶν ἀδελφῶν, ἥτοι τὸν ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτε-
ρον, ὅστις ἡνυχάριται τὸν Θεὸν καὶ καθηγάξε τὰ δῶρα
ταῦτα, διὸ καὶ εὐχαριστία ἢ ὅλη τελετὴ ἐκαλεῖτο·
«ἔπειτα προσφέρεται τῷ προσσιῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος
καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κραμάτος καὶ οὗτος λαβὼν,
αἶνον καὶ δόξαν τῷ Πατρὶ τῶν ὅλων διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ
τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἀναπέμπει καὶ εὐχαριστίαν
ὕπὲρ τοῦ καταξιωθῆναι τούτων παρ' αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ
ποιεῖται»¹· ὁ λαὸς ἐσφώνει μετὰ τὸ τέλος τῆς δεήσεως
τοῦ προσσιῶτος τὸ «Ἀμήν» καὶ ἐπηκολούθει ἀμέσως ἢ
μετάληψις, μεθ' ἣν ἐγίνετο ἡ ἀπόλυσις· «εὐχαριστήσαν-
τος δὲ τοῦ προσσιῶτος καὶ εὐφημήσαντος παντὸς τοῦ

1) Διὰ τῆς δεήσεως ἢ εὐχαριστίας ταύτης τοῦ προσσιῶτος καὶ
τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν προσφερομένων δώρων (ἄρτου καὶ οἴνου
μεθ' ὕδατος συγκεκρασμένου εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπιστεύετο ὅτι ἐγί-
νετο μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου εἰς πῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χρι-
στοῦ «καὶ ἡ τροφή αὕτη (ὁ ἄρτος δηλ. καὶ ὁ οἶνος), λέγει ὁ Ἰου-
στίνος, καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριστία.. οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον,
οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὃν τρόπον ὁ διὰ λόγου
Θεοῦ σαρκοποιηθεὶς, Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καὶ
σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν, οὕτω καὶ τὴν δι'
εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν... ἐκείνου
τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ εἰς σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθη-
μεν εἶναι».

λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόσιν ἐκάστω τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσιν».

Ὑπὸ τοιοῦτον ἀπλοῦν τύπον ἐτελεῖτο ἡ Θ. Εὐχαριστία μέχρι τῶν ἀρχῶν Ἰσως τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος· ἔκτοτε ἡ τελετὴ αὕτη ἤρχισε νὰ γίνηται μεγαλοπρεπεστέρα καὶ διεργουθμισθῇ βαθμηδὸν κατὰ τὰ πρότυπα τῶν τελουμένων κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν δραμάτων ἐν τῷ ἄρχαίῳ ἑλληνικῷ Θεάτρῳ.

Εἰς τὸν Ναὸν δηλ. εἰς δύο μέρη ἀρχικῶς διαιρούμενον, εἰς ἱερὸν ἢ βῆμα διὰ τοὺς κληρικοὺς καὶ εἰς κυρίως Ναὸν διὰ τὸν λαόν, ὡς ὁ Ναὸς τοῦ Σολομῶντος, ἐτέθη καταπέτασμα ἀποκρύπτον τοὺς πρώτους ἀπὸ τοῦ λαοῦ, γινομένης τῆς ἄρσεως τοῦ καταπετάσματος εἰς ὠρισμένας ὥρας τῆς τελετῆς· τὸ καταπέτασμα τοῦτο ἀποκρύπτει κατ' ἀρχὰς μόνον τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν, τὴν κειμένην ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἱεροῦ καὶ ἀπέναντι τοῦ μέσου κλίτους τοῦ Ναοῦ¹, φαίνεται ὅτι ἐπεξετάθη βραδύτερον καὶ εἰς τὰς ἄλλας δύο πλευρὰς καὶ οὕτω προῆλθε τὸ Εἰκονοστάσιον ἢ Τέμπλον τοῦ Ναοῦ, διαμορφωθὲν κατὰ τὰ πρότυπα τῶν προσόψεων τῆς Σκηνῆς τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ διακοσμηθὲν μὲν τὰς εἰκόνας τῶν κυριωτέρων ἱερῶν προσώπων, ἄνωθεν τῶν ὀλοίων ἐν τῷ μέσῳ ὑψώθη ὁ Ἐσταυρωμένος.

1) Μέσον κλίτος τοῦ Ναοῦ εἶνε ὁ μεσαῖος χώρος τοῦ διὰ διπλῆς σειρᾶς κιόνων εἰς τρεῖς συνήθως στοὰς διαιρουμένου Ναοῦ· ὁ μεσαῖος χώρος ἢ μέσον κλίτος εἶνε πάντοτε εὐρυχωρότερος καὶ ὑψηλότερος τῶν δύο πλαγίων.

Ἡ τελετὴ τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας λαβοῦσα τὴν μορφήν τῆς ποραστάσεως δράματος ἐγίνετο τῇ συμπράξει τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, τοῦ μὲν κλήρου ἀναπέμποντος εὐχὰς ἐπὶ τῇ μυστικῇ τελέσει τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, ἣν παρίστα ἡ εὐλογία τῶν δώρων (τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου) καὶ ἡ δι' αὐτῆς συντελουμένη μεταβολὴ εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἢ προσφωνοῦντος τὸν λαόν, τοῦ δὲ λαοῦ ἀπαντῶντος εἰς τὰς τοιαύτας προσφωνήσεις καὶ ὑμνοῦντος τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ἀπείρῳ αὐτοῦ ἀγάπῃ, ἣν ἐπεδείξατο διὰ τῆς θυσίας τοῦ μονογενοῦς Αὐτοῦ Υἱοῦ.

Τοὺς ὕμνους καὶ τὰς ἀντιφωνήσεις ἔψαλλεν ὁλος ὁ παριστάμενος λαὸς ἢ εἰς ἑξ αὐτοῦ προεξήρχεν, οἱ δὲ λοιποὶ ὑπήχουν· βαθμηδὸν ὁμως ἔνεκα τοῦ θυροῦβου τοῦ γινομένου διὰ τοῦτο, ἡ Ἐκκλησία, κατὰ πρότυπα πάλιν τῶν τελουμένων ἐν τοῖς δράμασιν, ἔνθα ὁ χορὸς μετὰ τοῦ κορυφαίου ᾄδει ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ, ὥρισε κανονικοὺς ψάλτας, οὓς διήρρεσεν εἰς δύο χορούς, οἵτινες ἱστάμενοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ ἐπὶ τοῦ ἁμβωνος¹ ἔψαλλον τὰς ἀντιφωνήσεις καὶ τοὺς ὕμνους ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ.

1) Ἡ *Ἀμβων* ἦτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι κυκλοτερὲς τις ἐξέδρα ἐφ' ἧς ἀνίσχετό τις διὰ δύο κλιμάκων (ἀμφοτέρωθεν βατὴ, ἐκ τοῦ λατ. *ambo*—ἄμφω παραγομένης τῆς λέξεως), ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ ὑψουμένη, καὶ ἱκανῶς εὐρύχωρος, ὥστε νὰ ἴστανται οἱ χοροὶ· ἀπὸ τοῦ Χρυσουστόμου καθιερώθη ὡς ἱερὸς χώρος, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἀναγινώσκεται μόνον τὸ Εὐαγγέλιον (τῆς θέσεως τῶν Ψαλτῶν μετατεθείσης ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου κλίτους τοῦ Ναοῦ πρὸ τοῦ Ἱεροῦ) καὶ μετετέθη εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος χάριν εὐρυχωρίας τοῦ Ναοῦ. Τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ψαλμωδίας ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ ἐπέβαλεν ἡ ἐν Λαοδικείᾳ Σύνοδος (380), ἥτις διὰ τοῦ 15 κανόνος τῆς ὥρισε: «μὴ δεῖν πλέον τῶν κανονικῶν

Ἡ δημοσία αὕτη τελετὴ ἔλαβεν οὕτω μεγαλοπρεπῆ ὄψιν καὶ ὀνομάσθη *λειτουργία*, ἥτοι κατ' ἐξοχὴν δημοσία λατρεία τοῦ Θεοῦ.

Λειτουργικῶν τύποι ἦσαν πολλοὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα· οὕτως ἔχομεν τὰς λειτουργίας τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς Ἀλεξανδρείας—Καισαρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας—Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ δύο τελευταῖαι, ὡς συντομώτεραι, διεργουθμίσθησαν, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ μὲν πρώτη ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου, ἡ δὲ δευτέρα ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου· ἀμφότεραι διετηρήθησαν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ πρὸ πάντων ἡ τελευταία, ἡ τοῦ Χρυσοστόμου, ἣς εἶνε ἡ ἐν χρήσει σήμερον ὑπάρχουσα.

§ 2. Σύντομος ἐρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας, ὡς τελεῖται αὕτη σήμερον.

Ἡ ἐν χρήσει λειτουργία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: εἰς τὸ προοίμιον, τὴν κυρίως λειτουργίαν καὶ τὸν ἐπίλογον.¹

Ψαλτῶν τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων καὶ ἀπὸ διαφθέρας ψαλλόντων ἑτέρους τινὰς ψάλλειν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ».

1) Ἡ συνήθης διαίρεσις τῆς Λειτουργίας, ἡ ἐπὶ τῆς ἀρχαιοπρεποῦς μορφῆς τῆς βασιζομένη, ἐν ἣ ὑπ' ὅψιν ἐλαμβάνοντο αἱ δύο τάξεις τῶν χριστιανῶν (κατηχούμενοι—πιστοὶ) εἶνε, ὡς γνωστόν, ἡ διαίρεσις εἰς Λειτουργίαν τῶν Κατηχουμένων καὶ Λειτουργίαν τῶν πιστῶν· ἐπειδὴ ὅμως ἡ Λειτουργία ἀπέβαλεν ἤδη ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος, ὁπότε εἰσαχθέντος τοῦ νηριοβαπτισμοῦ ἐξέλιπον καὶ οἱ κατηχούμενοι, τὸν τοιοῦτον χαρακτῆρά της, συνήθως δὲ παραλείπονται αἱ ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων δεήσεις, αἱ δι' αὐτὸ προσφωνήσεις κλπ., καλὸν εἶνε ἡ Λειτουργία νὰ διαιρῇται καθ' ἑαυτήν, ὡς σήμερον τελεῖται.

Ι. Προοίμιον: Ὁ ἱερεὺς τελέσας τὴν προσκομιδὴν ἐν τῇ Προθέσει¹ (καθ' ὃν χρόνον τελείται ὁ Ὅρθρος), ἄρχεται τῆς Θείας Λειτουργίας προσκαλούμενος ὑπὸ τοῦ Διακόνου «Εὐλόγησον, Δέσποτα!» διὰ τῆς εὐλογίας τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐκφωνῶν τό: «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων», τοῦ χοροῦ ψάλλοντος τό: Ἀμήν.

Ἐπειτα ὁ Διάκονος προσκαλεῖ τὸν λαόν, ὅπως δεηθῇ καὶ οὗτος ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ πρὸς τὸν Κύριον: ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος Κόσμου, ὑπὲρ τῶν Βασιλέων καὶ τοῦ Στρατοῦ, ἵνα συμπολεμήσῃ καὶ ὑποτάξῃ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ὑπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν κλπ., τοῦ χοροῦ εἰς ἐκάστην δέξιν ψάλλοντος ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ τό: Κύριε ἐλέησον! ἡ παράσχου Κύριε! Ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ: «ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις κλπ.» καὶ οἱ χοροὶ ἀντιφώνως ψάλλουσι τὸ προῶτον ἀντίφωνον (ἴδε κατωτέρω).

Συνεχίζει ὁ διάκονος τὰς δεήσεις καὶ οἱ χοροὶ ψάλ

1) Ἡ προσκομιδὴ τῶν τιμίων δώρων (ἄρτου καὶ οἴνου) ἐγίνετο, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, κατὰ τὴν λειτουργίαν· μετὰ ταῦτα ἐπεκράτησε νὰ γίνηται ἡ ἐτοιμασία τῶν τιμίων δώρων προτοῦ μεταφερθῶσι ταῦτα εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν (κατὰ τὸν Ὅρθρον) ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ταύτης ὑπαρχούσης κόγχης, ἣτις καλεῖται Πρόthesis.

λουσι τὸ δεύτερον ἀντίφωνον (ἴδε κατωτέρω) μετὰ τοῦτο τοῦ διακόνου πάλιν ἐκφωνοῦντος ἄλλας δεήσεις ¹, ψάλλεται ὑπὸ τοῦ χοροῦ τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας καὶ τελεῖται ἡ καλουμένη μικρὰ Εἴσοδος, καθ' ἣν ὁ Ἱερεὺς μετὰ τοῦ διακόνου ἐξέρχονται τοῦ Ἀγ. Βήματος, προπορευομένων λαμπάδων, καὶ ἱστάμενοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ προσφωνοῦσι τὸν λαὸν διὰ τῶν λέξεων : Σοφία, ὀρθοί ! ἦτοι ἡ Θεία σοφία, ἡ τοῦ Εὐαγγελίου, παρουσιάζεται πρὸ ἡμῶν ὁρθοὶ προσκυνήσατε αὐτήν ².

Ὁ χορὸς (ἡ καὶ οἱ ἱερεῖς κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτάς) ψάλλει : Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ· σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ ! ἐπαναλαμβάνει τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας, καὶ τοῦ Ἀγίου πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου εἶνε ἐκτισμένος ὁ Ναός, ἐν ᾧ τελεῖται ἡ λειτουργία, τὸ Κοντάκιον, καὶ ὅταν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνήσῃ τὸ «ὅτι ἅγιος εἰ ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν..... ψάλλει τὸν τρισάγιον ὕμνον (ἴδε κατ.) καὶ γίνεται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστολόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἦτοι ἡ ἀπαγγέλλια ὠρισμένων περικοπῶν ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Κ. Δ. — Ὁ διάκονος ἀπαγγέλλει πάλιν δεήσεις (ἐκτενήσδε η-

1) Αἱ δεήσεις αὗται ὡς ἐκφωνοῦμεναι ὁμοῦ, συνημμένως, λέγονται *συναπταί*, καὶ ἡ μὲν πρὸ τοῦ ἀ' ἀντιφώνου ὡς μακροτέρα λέγεται *μεγάλῃ συναπτῇ*, αἱ δὲ ἄλλαι *μικραὶ συναπταί*, ἦτοι ὀλίγαι δεήσεις, ἀρχόμεναι πάντοτε διὰ τῶν λέξεων : «ἐτι καὶ ἐτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» ὡς ἀπαγγέλλει ὁ διάκονος.

2) Ἡ εἴσοδος αὕτη λέγεται καὶ εἴσοδος τοῦ Εὐαγγελίου, διότι τοῦτο κρατεῖ ἀνὰ χεῖρας ὁ ἱερεὺς (τὴν Σοφίαν), καὶ εἶναι λείψανον τῆς ἄλλοτε ἐν πομπῇ μεταφορᾶς τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸν Ναὸν ἐκ τοῦ Σκευοφυλακίου.

σ ι ς) καὶ προετοιμάζεται διὰ τὴν κυρίως Λ. ἥς πάντα τὰ τελεσθέντα ἀποτελοῦσι τὸ προοίμιον.

II. Κυρίως Λειτουργία. Ἡ κυρίως Λ. ἄρχεται ἀπὸ εὐχῆς μυστικῶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως πρὸ τῆς Ἀγίας Τραπέζης ἀναγινωσκομένης, δι' ἥς εὐχεται τῷ Θεῷ, ἐπὶ τῇ μελλούσῃ συμμετοχῇ εἰς τὴν τέλει τοῦ μυστηρίου, ὅπως χάριση ἡμῖν «προκοπὴν βίου καὶ πίστεως καὶ συνέσεως πνευματικῆς», μεθ' ἣν ἐκφωνεῖ τὰς λέξεις: «ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους Σου πάντοτε φυλαττόμενοι, Σοὶ δόξαν ἀναπέμπομεν. . . » καὶ ὁ χορὸς ψάλλει τὸν χειροῦ βικὸν ὕμνον (ἴδε κατωτέρω) ἀκολουθεῖ ἔπειτα ἡ μεγάλη Εἴσοδος, καθ' ἣν οἱ ἱερεῖς λαμβάνοντες τὰ ἐτοιμασθέντα ἤδη τίμια δῶρα ἀπὸ τῆς Προθέσεως φέρουσι ταῦτα ἐν πομπῇ εἰς τὴν Ἀγ. Τράπεζαν, εὐχόμενοι κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἐκ τοῦ ἁγίου Βήματος καὶ τὴν στάσιν αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ, ὅπως «μνησθεῖν πάντων ἡμῶν Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ».

Μετὰ τὴν μεγάλην Εἴσοδον ὁ διάκονος ἐξακολουθεῖ τὰς δεήσεις, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν λέξεων: «Πληρώσωμεν τὴν δέξιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ. . . » ἐν ᾧ ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει εὐχὴν, δι' ἥς εὐχεται ἵνα ἱκανώσῃ τοῦτον ὁ Θεὸς «προσενεγκεῖν δῶρά τε καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἁγνοημάτων»· ἔπειτα, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν λαόν, εὐλογεῖ αὐτὸν διὰ τοῦ ἀρχαίου ἀσπασμοῦ «Εἰρήνῃ πᾶσι» τοῦ Διακόνου ἐκφωνοῦντος τὸ παράγγελμα: «Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν», τοῦ χοροῦ δὲ λέγοντος τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως¹, μεθ' ὃ ὁ μὲν ἱερεὺς εὐχεται

1) Πρὸ τῆς ἀπαγγελίας τοῦ Συμβόλου ὁ διάκονος λέγει: «Τὰς

καὶ δίδει τὰς ἀναγκαίαις ὁδηγίας εἰς τὸν λαὸν διὰ τὸ εἶναι ἑτοιμος διὰ τὴν Θ.Λ, ὃ δὲ λαὸς ἀντιφωνεῖ αὐτόν¹.

Μετὰ ταῦτα ἄρχεται τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς Λ., ὃ ἀγίασμός ἐστίν· δηλ. : τῶν τιμίων δώρων δι' εὐχῆς μυστικῆς, δι' ἧς ὁ ἱερεὺς εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, ὃς κατηξίωσεν αὐτὸν «ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ δέξισθαι τὴν Λ. ταύτην, καίτοι παρεστήκασιν πρὸς Αὐτοῦ χιλιάδες Ἀρχαγγέλων... τὰ Χερουβείμ καὶ Σεραφεῖμ... τὸν ἐπινίκειον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα κεκραγόντα καὶ λέγοντα»· τὰς τελευταίας λέξεις ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ χορὸς ψάλλει : τὸν ἐπινίκειον ὕμνον (ἴδε κατωτέρω).

Θύρας, τὰς Θύρας, ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν»· εἶναι τὸ μόνον διασωθέν λείψανον ἀρχαίου παραγγέλματος, διδομένου ὑπὸ τοῦ διακόνου εἰς τοὺς θυρωροὺς ἢ πυλωροὺς, ἵνα προσέχῃ τὰς Θύρας, μὴ τις τῶν Κατηχουμένων καὶ ἀμυήτων παρεισδύσῃ μεταξὺ τῶν πιστῶν.

1) Μετὰ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως γίνονται αἱ ἐξῆς προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις.

Διάκονος. Στῶμεν καλῶς, στῶμεν μετὰ φόβου, πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν.

Χορὸς. Ἐλαιοὶν εἰρήνης θυσίαν αἰνέσεως.

Ἱερεὺς. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν.

Χορὸς. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματος Σου.

Ἱερεὺς. Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας.

Χορὸς. Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον.

Ἱερεὺς. Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Χορὸς. Ἄξιον καὶ δίκαιον (ἐστίν).

Ὁ ἱερεὺς καὶ πάλιν μυστικῶς ἀναγινώσκει εὐχὴν, δι' ἧς δοξάζει καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διὰ τὴν ἀγάπην, ἣν ἐπεδείξατο «ὥστε τὸν μονογενῆ του Υἱὸν δοῦναι», ὃς τῇ νυκτί, «ἣ παρεδίδοτο λαβὼν ἄρτον καὶ εὐλογήσας . . . ἔδωκε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ Μαθηταῖς καὶ Ἀποστόλοις εἰπὼν : «Λάβετε, φάγετε, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου . . .» ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον . . . λέγων : «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...» Τὰς ρήσεις : Λάβετε . . . καὶ Πίετε . . . ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ καὶ ὁ χορὸς ἀπαντᾷ «Ἀμήν».

Καὶ πάλιν ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς μυστικῶς εὐχαριστήριον εὐχὴν, μεθ' ἣν ἐκφωνεῖ : «Τὰ σὰ (δῶρα=Σῶμα καὶ Αἷμα) ἐκ τῶν σῶν (τοῦ Σώματος δηλ. καὶ Αἵματος) Σοὶ προσφέρωμεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα», καὶ ὁ χορὸς ψάλλει τό : «Σὲ ὑμνοῦμεν...» (ἴδε κατωτέρω), ἐν ᾧ ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει πρὸ τῶν τιμίων δώρων τὴν εὐχὴν τῆς μετουσιώσεως, δι' ἧς πιστεύομεν ὅτι ὁ Ἄρτος καὶ Οἶνος μετουσιοῦνται εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ.

Ὁ ἱερεὺς ἔπειτα ἄρχεται μνημονεύων πάντας τοὺς Ἁγίους τοῦ Θεοῦ, οὓς παρακαλεῖ ὅπως μεσιτεύσωσι παρὰ τῷ Θεῷ, ἵνα ἐπισκέψηται ἡμᾶς διὰ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν καὶ «ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας Ἀχράντου...» ὁ χορὸς ψάλλει τὸν ὕμνον τῆς Θεοτόκου : «Ἀξιό ἐστιν, ὡς ἀληθῶς . . .» (ἴδε κατωτέρω).

Ἀκολουθοῦσι δεήσεις ὑπὸ τοῦ διακόνου καὶ ἱερέως καὶ ἀντιφωνήσεις τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ Κύριε ἐλέησον ! καὶ ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ : Καὶ κατοξίωσον ἡμᾶς, Δέσποτα, μετὰ παρηγορίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι Σέ, τὸν ἐπουράνιον Θεόν, Πατέρα καὶ λέγειν· ὁ χορὸς ἀπαγγέλλει τό : «Πάτερ ἡμῶν», ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὸν λαὸν διὰ τοῦ «Εἰρήνῃ ἡμῖν» καὶ ἀκολουθεῖ ἡ Θεία

κοινωνία, καθ' ἣν γίνεται ἡ μετάληψις τῶν ἱερῶν
 πρῶτον (καθ' ὃν χρόνον ψάλλεται ὑπὸ τοῦ χοροῦ τὸ
 Κοινωνικὸν—ἴδε κατωτέρω) καὶ ἔπειτα τῶν προ-
 παρσκευασμένων πιστῶν, καλουμένων ὑπὸ τοῦ ἱερέως
 διὰ τῆς προσκλήσεως : τὰ Ἅγια (ἐνν. δῶρα) τοῖς ἁγίοις
 (δηλ. : τοῖς πιστοῖς προσφέρονται) καὶ «Μετὰ φόβου
 Θεοῦ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε».

III. Ἐπίλογος : Μετὰ τὴν τέλει τοῦ μυστη-
 ρίου καὶ τὴν κοινωνίαν ἀναπέμπονται εὐχαριστίαι εἰς
 τὸν Θεόν, ὁ λαὸς ψάλλει τὸ τροπάριον τῆς Πεντηκο-
 στῆς : «Ἐἰδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν»
 (ἴδε κατωτέρω) καὶ ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ τὸ παράγ-
 γελμα : «Ἐν εἰρήνῃ προσέλθωμεν» (ἃς ἐξέλ-
 θωμεν τοῦ Ναοῦ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ).

Τέλος ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει τὴν λεγομένην «ὁπι-
 σθάμβωνον εὐχήν»¹, ὁ λαὸς δοξολογεῖ τὸν
 Θεὸν διὰ τῆς γραφικῆς ρήσεως : «Εἴη τὸ ὄνομα Κυ-
 ρίου εὐλογημένον ...» καὶ γίνεται ἡ ἀπόλυσις,
 τοῦ ἱερέως λέγοντος : «Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων
 ἡμῶν....».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ :

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τελειῆς τῆς
 Θείας Λειτουργίας, συνάγομεν ὅτι :

1ον) Βάσις τῆς Θείας Λειτουργίας ἦτο ἀνέκαθεν ὁ
 Μυστικὸς Δείπνος.

1) Ἡ εὐχὴ καλεῖται οὕτω, διότι, ὅτε ὑπῆρχεν ὁ Ἄμβων ἐν
 τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ (ἴδε ἀνωτ. σημ. 1 σελ. 9) ἡ εὐχὴ αὕτη ἀνε-
 γινώσκετο ὀπισθεν τοῦ ἁμβωνος.

2ον) Ἡ βαθμιαία διαμόρφωσις αὐτῆς ἐγένετο κατὰ τὰ πρότυπα τῶν τελουμένων εἰς τ' ἀρχαῖα δράματα, ἥτοι : ἐγίνοντο κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ μυστηρίου προσφωνήσεις ὑπὸ τῶν κληρικῶν καὶ ἀντιφωνήσεις ὑπὸ τοῦ χοροῦ, ἀντιπροσωπεύοντος τὸν λαόν, ἐντὸς καταλλήλως διεσκευασμένων Ναῶν.

Κατὰ τὸ περιεχόμενον ἡ σήμερον τελουμένη λειτουργία συνίσταται :

α') Ἐκ δεήσεων (ἐκφωνουμένων κυρίως ὑπὸ τοῦ διακόνου).

β') Ἐκ ἐκφωνήσεων καὶ εὐχῶν (ἀπαγγελλομένων ὑπὸ τοῦ ἱερέως).

γ') Ἐκ ἀναγνώσεων (Γραφῆς — Ἀπόστολος, Εὐαγγέλιον — Συμβόλου πίστεως, Κυριακῆς προσευχῆς).

δ') Ἐκ τελετῶν (Μεγάλη καὶ μικρὰ Εἵσοδος, μετουσίωσις)

καὶ ε') Ἐκ ἀντιφωνήσεων τοῦ χοροῦ ἐξ ὀνόματος τοῦ λαοῦ.

Αἱ ἀντιφωνήσεις αὗται ἢ εἶναι μονολεκτικαὶ δεήσεις (Ἀμήν, Ἀλληλούϊα, Κύριε ἐλέησον, Παράσχου Κύριε, Σοὶ Κύριε) ἢ εἶναι ὕμνοι ἥτοι ᾄσματα λειτουργικὰ.

Τὰ λειτουργικὰ ταῦτα ᾄσματα κατὰ τὴν σειρὰν τῶν τελουμένων ἐν τῇ Θεῇ Λειτουργίᾳ εἶνε :

1ον) Ἡ Δοξολογία, ἡ ψαλλομένη πρὸ τῆς Λειτουργίας.

2ον) Τ' ἀντίφωνα.

3ον) Ὁ τρισάγιος ὕμνος.

4ον) Ὁ χερουβικὸς ὕμνος.

5ον) Ὁ ἐπινίκειος ὕμνος.

6ον) Ὁ ὕμνος τῆς μετουσιώσεως
(Σὲ ὑμνοῦμεν..)

7ον) Ὁ ὕμνος τῆς Θεοτόκου (ἄξιόν
ἔστιν, ὡς ἀληθῶς...)

8ον) Ὁ ὕμνος τοῦ Κοινωνικοῦ. *Ἁγία*

9ον) Ὁ ὕμνος τῆς Πεντηκοστῆς (εἴ-
δομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν...)

καὶ 10ον) Ὁ ὕμνος τῆς ἀπολύσεως (εἴη
τὸ ὄνομα Κυρίου..)



ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

§ 3. Ἡ Μεγάλη Δοξολογία.

1. Δόξα Σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς, δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
2. Ὑμνοῦμέν Σε, εὐλογοῦμέν Σε, προσκυνοῦμέν Σε,
[δοξολογοῦμέν Σε,
εὐχαριστοῦμέν Σοι διὰ τὴν μεγάλην Σου δόξαν.
3. Κύριε Βασιλεῦ, ἐπουράνιε Θεέ, Πάτερ παντοκράτωρ.
Κύριε Υἱὲ μονογενές, Ἰησοῦ Χριστέ, καὶ Ἅγιον
[Πνεῦμα.
4. Κύριε ὁ Θεός, ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ Υἱὸς τοῦ
[Πατρός,
ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Κόσμου.
Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ Κόσμου.
5. Πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν ὁ κατήμενος ἐν δεξιᾷ
[τοῦ Πατρὸς
καὶ ἐλέησον ἡμᾶς.
6. Ὅτι Σὺ εἶ ὁ μόνος Ἅγιος. Σὺ εἶ ὁ μόνος Κύριος,
[Ἰησοῦς Χριστός,
εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, Ἀμήν.
7. Καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐλογήσω Σε καὶ αἰνέσω τὸ
[ὄνομά Σου
εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

8. Καταξίωσον, Κύριε, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ
ἀναμαρτήτους φυλαχθῆναι ἡμᾶς.
9. Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν,
καὶ αἰνετὸν καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά Σου εἰς
[τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν.
10. Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός Σου ἐφ' ἡμᾶς,
καθάπερ ἠλπίσαμεν ἐπὶ Σέ.
11. Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, δίδασόν με
τὰ δικαιώματά Σου.
12. Κύριε, καταφυγὴ ἐγεννήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ
[γενεᾷ.
- Ἐγὼ εἶπα : Κύριε, ἐλέησόν με
ἵασαι τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἥμαρτόν Σοι.
13. Κύριε, πρὸς Σὲ κατέφυγον· δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν
[τὸ θέλημά Σου
ὅτι Σὺ εἶ ὁ Θεός μου.
14. Ὅτι παρὰ Σοὶ πηγὴ ζωῆς,
ἐν τῷ φωτί Σου ὁψόμεθα φῶς.
15. Παράτεινον τὸ ἔλεός Σου τοῖς γινώσκουσί Σε.

(Προστίθεται ἐν τέλει ὁ τρισάγιος ὕμνος, περὶ οὗ ἴδε
κατωτέρω).

Συνήθως δὲ προστίθεται ἐν τέλει τῆς Δοξολογίας τὸ
ἐξῆς ἀναστάσιμον καλούμενον τροπάριον :

Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ γέγονεν
ἄσωμεν τῷ ἀναστάντι ἐκ τάφου
καὶ ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς ἡμῶν·
καθελὼν γὰρ τῷ θανάτῳ τὸν θάνατον
τὸ νίκος ἔδωκεν ἡμῖν
καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

§ 4. Τὰ ἀντίφωνα

α') Ἀντίφωνον :

Ψαλμικοὶ στίχοι (ἐκ τοῦ 91 Ψαλμοῦ).

- I. Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ,
καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματί Σου , Ὑψιστε.
- II. Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρῶτ' τὸ ἑλεός Σου
καὶ τὴν ἀλήθειάν Σου καθ' ἑκάστην.
- III. Ὅτι εὐθύς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν
καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν Αὐτῷ.

Ἐφύμνιον (ἐπαναλαμβανόμενον τρίς).

Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς.

β') Ἀντίφωνον :

Ψαλμικοὶ στίχοι (ἐκ τοῦ 18 Ψαλμοῦ).

- I. Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ,
ποίησιν δὲ χειρῶν Αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ Στερέωμα.
 - II. Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα,
καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γινῶσιν.
 - III. Οὐκ εἰσι λαλῆαι οὐδὲ λόγοι,
ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν.
- Ἐφύμνιον (ἐπαναλαμβανόμενον τρίς).*

Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν,
ψάλλοντάς Σοι Ἀλληλούια.

Ὁ μετὰ τὸ ἐφύμνιον τοῦ β' Ἀντιφώνου ψαλλόμενος

Χριστολογικὸς ὕμνος :

Προοίμιον :

Δόξα πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἀγίῳ Πνεύματι·
καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων
[Ἀμήν· (=μικρὰ Δοξολογία).

Ὕμνος :

Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ,
ἀθάνατος ὑπάρχων·
καὶ καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
σαρκωθῆναι
ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας
ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας·
σταυρωθεὶς τε, Χριστὲ ὁ Θεός,
θανάτῳ θάνατον πατήσας·
εἷς ὢν τῆς Ἁγίας Τριάδος,
συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ
καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι
σῶσον ἡμᾶς ¹

§ 5. Ὁ Τρισάγιος Ὕμνος

Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος ἀθάνατος,
ἐλέησον ἡμᾶς.

§ 6. Ὁ Χερουβικὸς Ὕμνος

Οἱ τὰ Χερουβείμ μυστικῶς εἰκονίζοντες,
καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον
[προσάδοντες,
πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν,
ὥς τὸν Βασιλέα τῶν ὄλων ὑποδεξόμενοι,

1) Ὡς τρίτον Ἀντίφωνον, μετὰ τὴν ψαλμωδίαν τοῦ ὁποίου τελεῖται ἡ μικρὰ Εἰσοδος χρησιμεύει τὸ Ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας· μετὰ δὲ τὴν Εἰσοδὸν τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ Ἀπολυτίκιον καὶ ψάλλονται : τὸ Κοντάκιον τῆς ἡμέρας καὶ τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ Ἁγίου πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένος ὁ Ναός, ἐνθα τελεῖται ἡ Θεία Λειτουργία.

ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν:
Ἀλληλούϊα.

Ἀντὶ τοῦ συνήθους τούτου Χερουβικοῦ ὕμνου ψάλλε-
ται κατὰ τὸ Μ. Σάββατον ὁ ἑξῆς :

Σιγησάτω πᾶσα σὺρξ βροτεία
καὶ στήτω μετὰ φόβου καὶ τρόμου
καὶ μηδὲν γήϊνον ἐν ἑαυτῇ λογιζέσθω·
ὁ γὰρ Βασιλεὺς τῶν Βασιλευόντων
καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων
προσέρχεται σφαγιασθῆναι
καὶ δοθῆναι εἰς βρωσιν τοῖς πιστοῖς·
προηγοῦνται δὲ αὐτοῦ οἱ χοροὶ τῶν Ἀγγέλων
μετὰ πάσης Ἀρχῆς καὶ Ἐξουσίας,
τὰ πολυόμματα Χερουβεὶμ
καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφεὶμ
τὰς ὄψεις καλύπτοντα
καὶ βοῶντα τὸν ὕμνον :

Ἀλληλούϊα.

Ἄλλον Χερουβικὸν ὕμνον ἔχομεν τὸν ὕμνον τῆς Δει-
τουργίας τῶν Προηγιασμένων :

Νῦν αἱ Δυνάμεις τῶν Οὐρανῶν
σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσιν.
ἰδοὺ γὰρ εἰσπορεύεται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης·
ἰδοὺ θυσία μυστικὴ τετελειωμένη δορυφορεῖται·
πίστει καὶ πόθῳ προσέλθωμεν
ἵνα μέτοχοι ζωῆς αἰωνίου γινώμεθα :

Ἀλληλούϊα.

§ 7. Ὁ ἐπινίκειος ὕμνος.

Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος Κύριος Σαβαώθ,
πλήρης ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ Γῆ τῆς Δόξης Σου,
ὥσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις !
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
ἐν ὀνόματι Κυρίου
ὥσαννὰ ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις !

§ 8. Ὁ ὕμνος τῆς μετουσιώσεως.

Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν,
Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε·
καὶ δεόμεθα Σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν.

§ 9. Ὁ ὕμνος τῆς Θεοτόκου.

Ἀξιὸν ἐστίν, ὡς ἀληθῶς,
μακαρίζειν Σε, τὴν Θεοτόκον,
τὴν ἀειμακάριστον καὶ παναμώμητον
καὶ Μητέρα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.
Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ
καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ·
τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν
τὴν ὄντως Θεοτόκον, Σέ μεγαλύνομεν.

§ 10. Ὁ ὕμνος τοῦ Κοινωνικοῦ.

Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν,
Ἀλληλούϊα.

Πλὴν τοῦ συνήθους Κοινωνικοῦ ἔχομεν κατὰ διαφό-
ρους ἐορτὰς ἄλλα Κοινωνικά τὰ ἐξῆς :

I. Εἰς ἐορτὰς Ἀγίων :

Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος.

Ἀλληλοῦϊα

II. Εἰς Δεσποτικὰς ἐορτὰς :

Γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος.

Ἀλληλοῦϊα.

III. Εἰς Θεομητορικὰς ἐορτὰς καὶ ἄλλας :

Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι καὶ τὸ ὄνομα

Κυρίου ἐπικαλέσομαι. Ἀλληλοῦϊα.

§ 11. Ὑμνος τῆς Πεντηκοστῆς.

(Μετὰ τὴν Μετάληψιν τῶν πιστῶν, ψαλλόμενος).

Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν,

ἐλάβομεν πνεῦμα ἐπουράνιον·

εὗρομεν πίστιν ἀληθῆ

ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες,

αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν.

§ 12. Ὑμνος τῆς ἀπολύσεως.

Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον,

ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

ΜΕΡΟΣ Γ΄
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Ἡ μεγάλη δοξολογία

Ὁ ὕμνος εἶνε ἀρχαιότατος, ὑφιστάμενος ὥς ἔχει σήμερον, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀθανασίου (373), καὶ εὗρισκόμενος ἐν τῷ Ἀλεξανδρεωτικῷ κώδικι τοῦ Ε' αἰῶνος.

Σύγκειται δ' ἐκ τριῶν μερῶν. 1ον τῶν πρώτων στίχων, οἵτινες εἶναι ἀρχαιότατοι ὥς παρατιθέμενοι ἐν Ἀποστολ. Διαταγαῖς Ζ' 47· εἶνε δ' ἴσως οἱ στίχοι οὗτοι ὁ ὕμνος ὃν αἰνίττεται ὁ Πλίνιος ἐν τῇ πρὸς Τραϊανὸν ἐπιστολῇ του τῷ 103 ἢ 104 μ. Χ. 2ον τῶν 10 ἐπομένων, οἵτινες εἶνε ἴσως μεταγενέστεροι καθ' ὅμοιον ρυθμὸν ποιηθέντες πρὸς τοὺς ἑπτὰ ἀρχαιοτέρους· καὶ 3ον τοῦ Τρισαγίου ὕμνου, περὶ οὗ ἴδε κατωτέρω.

Στ. 1. Εἶνε ὁ γνωστὸς ὕμνος τῶν Ἀγγέλων, ὑμνούντων ἄνωθεν τοῦ σπηλαίου τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ (Λουκ. β' 14), εἰς ὃν προσετέθησαν αἱ λέξεις :

Δόξα Σοι τῷ δεῖξαντι τὸ φῶς, καθόσον ὁ ὕμνος ἀπηγγέλλετο ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ Ἡλίου, καὶ σήμερον ψάλλεται ἐν τέλει τοῦ Ὁρθρου· ὁ στ. δὲ οὗτος κυρίως ἐκαλεῖτο εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χριστιανικοὺς χρόνους Δοξολογία.

Δόξα=Θεία λαμπρότης, ἡ Θεία μεγαλοπρέπεια. Ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος ἐρμηνεύεται οὕτω : (ἀπὸ τοῦ νῦν) δοξάζεται ὁ ἐν Ὑψίστοις Θεός, (ἀπὸ τοῦ νῦν) βασιλεύει εἰρήνη ἐπὶ τῆς γῆς, (ἀπὸ τοῦ νῦν) ἐκδηλοῦται ἡ εὐδοκία, ἡ συμπάθεια, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Στ. 2. Ὑμνοῦμέν Σε, εὐλογοῦμέν Σε. ..=Ὁ στ. εἶνε εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν=Σὲ (τὸν Θεὸν) ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν (=ἐπαινοῦμεν). Σὲ προσκυνοῦμεν κτλ.

Στ. 3. Κύριε Βασιλεῦ...=Ὁ στ. εἶνε αἶνος πρὸς τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Στ. 4. Κύριε ὁ Θεός...=Ὁ στ. εἶνε ὕμνος πρὸς τὸν Υἱὸν

τοῦ Θεοῦ, τὸν καλούμενον διὰ τῆς ρήσεως τοῦ Προδρόμου (Ἰωάνν. α' 19) «Ἀμὸν τοῦ Θεοῦ, αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου».

Στ. 5. *Πρόσδεξαι* . . . Καὶ ὁ στ. οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν· *ὁ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς* = ὁ ἰσότημος τῷ Πατρὶ (ἢ φράσις εἶνε ψαλμική : Ψαλμ 107 8).

Στ. 6. *Ὅτι Σὺ, εἰ μόνος Ἅγιος* . . . = διότι Σὺ — ὁ Ἰησοῦς Χριστός — εἶσαι ὁ μόνος Ἅγιος, Σὺ ὁ ἀληθὴς Θεὸς καὶ διὰ Σοῦ δοξάζεται ὁ Θεὸς Πατήρ. *Ἀμήν* = εὔθε, γένοιτο (οὕτω νὰ δοξάζεται ὁ Θεός. Τὸ Ἀμήν εἶνε ἐπίρρο. ἐβραϊκὸν καὶ ὅταν μὲν προτάσσεται εἶνε *βεβαιωτικόν*, ὅταν δ' ἐπιτάσσεται *εὐχητικόν*).

Στ. 7. *Καθ' ἐκάστην ἡμέραν εὐλογήσω Σε* . . . = Ὁ στ. ποιεῖται λόγον περὶ ἀνάγκης ἀδιαλείπτου προσευχῆς.

Στ. 8. *Καταξίωσον* . . . = ὁ στ. ἀναφέρεται εἰς δέησιν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως φυλάξῃ ἡμᾶς τὴν σήμερον ἡμέραν ἀναμαρτήτους.

Στ. 9. *Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε* . . . = Διὰ τοῦ στ. τούτου αἰνοῦμεν τὸν Θεόν, ὥς τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων ἡμῶν (ἢ ἔκφρασις εἶνε εἰλημμένη ἐκ τῆς ἰουδαϊκῆς ὑμνολογίας).

Στ. 10. *Γένοιτο, Κύριε* . . . = ἐκφράζομεν διὰ τοῦ στ. τούτου τὴν ἀκράδαντον ἐλπίδα ἡμῶν διὰ τὴν συγχώρησιν ἢ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Στ. 11. *Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε* . . . = Διὰ τοῦ στ. τούτου ὑμνοῦντες τὸν Θεὸν ἱκετεύομεν ὅπως φωτίσῃ ἡμᾶς ἵνα γνωρίσωμεν τὰ δίκαια τοῦ Θεοῦ θελήματα.

Στ. 12. *Κύριε καταφυγὴ* = Διὰ τοῦ στ. τούτου ἐκφράζομεν τὴν πεποίθησιν ἡμῶν περὶ τῆς ἀενάου προστασίας τοῦ Θεοῦ.

Στ. 13. *Κύριε πρὸς Σε κατέφυγον* = Ἡ ἔννοια τοῦ στ. εἶνε σχετική μετὰ τὴν τοῦ στ. 12.

Στ. 14. *Ὅτι παρὰ Σοί* . . . = Διὰ τοῦ στ. τούτου αἰτιολογοῦμεν τὴν πεποίθησιν ἡμῶν περὶ προστασίας τοῦ Θεοῦ, λέγοντες ὅτι Σὺ εἶσαι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς. Σὺ τὸ πνευματικὸν φῶς τὸ φωτίζον ἡμᾶς.

Στ. 15. *Παράτεινον*...=Τέλος παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ στ. τούτου τὸν Θεόν, ἵνα φανῇ μακρόθυμος καὶ παρατείνῃ ἐφ' ἡμᾶς τὴν εὐσπλαχνίαν του.

Ἀναστάσιμον τροπᾶριον ἐκάστης Κυριακῆς μετὰ τὴν Δοξολογίαν ψαλλόμενον. Καλεῖται οὕτω, διότι τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

Σήμερον... = σήμερον τὴν Κυριακὴν, ἣτις ἔχει ἤδη ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων καθορισθῇ ὥς ἡμέρα πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀρχηγῶ τῆς ζωῆς ἡμῶν = ὁ ἀναστὰς Χριστὸς ὡς «ὁ πρωτότοκος τῶν νεκρῶν» ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς νέας ἐν Χριστῷ ζωῆς τῶν πιστῶν.

Καθελὼν γὰρ τῷ θανάτῳ τὸν θάνατον=ἂφ' οὗ δηλ. : κατέβαλε διὰ τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου τὸν θάνατον... ἐξάρισε ἡμῖν τὴν νίκην...

2) Τὰ Ἀντίφωνα.

Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβον οἱ ψαλμικοὶ στίχοι καὶ τὰ ἐφύμνια τῆς Λειτουργίας διὰ τὸν τρόπον τοῦ ψάλλειν· ἐπαναλαμβάνουσι δηλ. : οἱ χοροὶ ἐπὶ ἐκάστῳ στίχῳ τὸ αὐτὸ ἀκροστίχιον ἢ ἐφύμνιον ἢ ὑπόψαλμα· ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ψάλλειν εἶνε ὁ διασωθεὶς εἰς ἡμᾶς τρόπος τῆς ὑμνολογίας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω.

Ἐν τοῖς μοναστηρίοις κυρίως ἀντὶ τῶν ἀντιφώνων ψάλλονται τὰ λεγόμενα *Τυπικά*, ἥτοι οἱ Ψαλμοί=«Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον» καὶ οἱ Μακαρισμοί.

Τὰ Τυπικά ἢ τ' Ἀντίφωνα ἐπέχουσι τὴν θέσιν τῶν ψαλλομένων κατὰ τὰς ἐορτὰς ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Σολομῶντος Ὡδῶν (*Ἀναβαθμῶν* καλουμένων, διότι ὅταν αἱ Ὡδαὶ αὗται ἐψάλλοντο ἀνέβαιναν ἢ συνηθροίζετο ὁ λαὸς ἐν τῷ Ναῷ, διὸ ἐκαλοῦντο καὶ *προσιμιακοὶ* ψαλμοί· τὸ τελευταῖον ὄνομα διετηρήθη καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ Λειτουργίᾳ τῶν προηγιασμένων). Ὡστε τ' Ἀντίφωνα τῆς Λειτουργίας εἶνε οἶονεὶ προσιμιακοὶ ὕμνοι τῆς τελετῆς τῆς Θείας Λειτουργίας.

Οἱ ψαλμικοὶ στίχοι ἀλλάσσουν κατὰ τὴν Λειτουργίαν τὴν τελουμένην κατὰ τὰς ἑορτάς. *Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...* — ἐπικαλούμεθα τὰς πρεσβείας τῆς Θεοτόκου πρῶτον, ἵνα ἐπικαλεσθῶμεν ἔπειτα κατ' εὐθείαν τὸν Χριστόν, διὰ τοῦ ἐπομένου ἐφυμνίου : *Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ...* Τοῦ β' ἐφυμνίου ἡ φράσις «ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν» μεταβάλλεται κατὰ τὰς διαφοροὺς ἑορτάς λ. χ. κατὰ τὰ Χριστοῦγεννα ἀντικαθίσταται διὰ τῆς φράσεως : «ὁ ἐκ Παρθένου τεχθεὶς», εἰς ἑορτάς Ἀγίων : «ὁ ἐν ἁγίοις θαυμαστός» κλπ. *Ἀλληλούϊα* = εἶνε ἐκ τῶν ἀκροστίχων ἢ ἐφυμνίων τῆς ὑμνολογίας τῶν Ἑβραίων, διατηρηθεῖσα ὡς ἔχει ἑβραϊστὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ μεταφράζεται διὰ τῆς φράσεως : αἰνεῖτε τὸν Κύριον.

Ἡ μικρὰ Δοξολογία «Δόξα Πατρὶ κλπ.», ἣτις πολλάκις ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῇ λατρείᾳ εἶνε ἀρχαιότατος χριστιανικὸς ὕμνος, χρησιμεύων τὸ πάσαι ὡς ἐπισφράγισις ἐκάστου ψαλμοῦ· ὁ συνήθης τύπος εἶνε ὡς ἔχει σήμερον ἀπὸ τοῦ Ἀντιοχείας Φλαβιανοῦ ἐπὶ τῶν Ἀρειανῶν ἐρίδων ἐπικρατήσας (πρβλ. Φιλοστοργ. Ἐκκλ. ἱστ. γ' 13 τὸν «Ἀντιοχείας Φλαβιανόν» πλῆθος μοναχῶν συναγείραντα, πρῶτον ἀναβοῇσαι : Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι . . . τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ τοὺς μέν, Δόξα Πατρὶ δι' Υἱοῦ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι λέγειν καὶ ταύτην μᾶλλον τὴν ἐκφώνησιν ἐπιπολάζειν· τοὺς δέ, Δόξα Πατρὶ ἐν Υἱῷ καὶ Ἀγίῳ Πνεύματι). Ἐν τῇ Λυτικῇ Ἐκκλησίᾳ διασφύζεται ὁ αὐτὸς τύπος : Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto in secula seculorum Amen.

Ὁ Χριστολογικὸς ὕμνος : «ὁ μονογενὴς Υἱός...» κατὰ τὸν Παῦλον Διάκονον, ὠρίσθη νὰ ψάλλεται τῷ 8ῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ εἶνε ἔργον τοῦ μεγάλου Αὐτοκράτορος (πρβλ. χρονικόν, ἐκδόσεως Βόννης σελ. 183 «ὁ Ἰουστινιανὸς παρέδωκε ψάλλεσθαι ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τό : «ὁ Μονογενὴς Υἱός . . .»

3) Ὁ Τρισάγιος ὕμνος.

Ὁ ἔνεκα τῆς τριττῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἁγίου οὕτω καλούμενος ὕμνος φαίνεται ὅτι εἰσῆχθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν Ε' αἰῶνα ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β' (408—450) ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλου (447) διαδόχου τοῦ Χρυσοστόμου· ὁ ὕμνος ἐψάλη καὶ ἐν τῇ Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ. Αἱ λέξεις ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἀγγελικοῦ ὕμνου «ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ» (Ἡσαΐου, στ' 3) καὶ ψαλμικῶν ῥήσεων (ὥς ἐκ τοῦ 41 ψαλμοῦ στ. 3) «ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρόν, κλπ). Κατὰ τὴν παράδοσιν (ὥς διέσωσεν ὁ ἱστορικὸς Θεοφάνης ἐν χρονικῷ) «ἐπὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Πρόκλου σεισμοὶ γεγόνاسι μεγάλοι ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τέσσαρας μῆνας· ὥστε φοβηθέντες οἱ Βυζάντιοι, ἔφυγον ἔξω τῆς πόλεως ἐν τῷ λεγομένῳ Κάμπῳ, καὶ ἦσαν προσκαρτεροῦντες μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου ἐν ταῖς Λιταῖς, κλαίοντες πρὸς τὸν Θεόν. Ἐν μιᾷ οὖν, κυμαινομένης τῆς γῆς καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ κράζοντος τὸ, Κύριε ἐλέησον, ἐκτενῶς, περὶ ὥραν τρίτην ἄφνω, πάντων ὁρῶντων, συνέβη ὑπὸ θείας δυνάμεως ἀρθῆναι τινὰ νεανίσκον εἰς τὸν ἄερα, καὶ ἀκοῦσαι θείας φωνῆς παραινούσης αὐτὸν ἀναγγεῖλαι τῷ Ἐπισκόπῳ καὶ τῷ λαῷ λιτανεῦειν οὕτως· Ἄγιος ὁ Θεός, Ἄγιος ἰσχυρός, Ἄγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς· μηδὲν ἕτερον προστιθέντας. Ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Πρόκλος ταύτην δεξάμενος τὴν ἀπόφασιν, ἐπέτρεψε τῷ λαῷ ψάλλειν οὕτω· καὶ εὐθὺς ἐπέστη ὁ σεισμός. Ἡ δὲ μακαρία Πουλχερία καὶ ὁ αὐτῆς ἀδελφός, ὑπεραγασθέντες τῷ θαύματι, ἐθέσπισαν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸν θεῖον ψάλλεσθαι ὕμνον· καὶ ἀπὸ τότε παρέλαβον πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἄδειν τῷ Θεῷ».

Ὁ τρισάγιος ὕμνος εἴτε ἀναγινωσκόμενος εἴτε ψαλλόμενος ἐπαναλαμβάνεται τρίς, ὥς οὕτω ψαλλόμενος ὑπὸ τῶν ἀγγέλων «κύκλῳ τοῦ Θρόνου τοῦ Θεοῦ»· μετὰ τὴν οἶονεϊ ἀγγελικὴν ταύτην μελωδίαν δίδεται τὸ παράγγελμα «δύναμις» ἥτοι διατάσσεται ὁ χορὸς νὰ ψάλλῃ γεγωνυία τῇ φωνῇ, «ἵνα σημαίνεται ἡ ἐπὶ γῆς ψαλμωδία, ἥτις ἡχητικωτέρα εἶνε».

4) Ὁ Χερουβικὸς ὕμνος.

Ὁ καλούμενος Χερουβικὸς ὕμνος, ὅστις ψάλλεται πρὸ τῆς Μεγάλης Εἰσόδου, ἐπέχει τὴν θέσιν *τῆς προσκομιδῆς*, ἥτις μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος ἐτελεῖτο εὐθὺς μετὰ τὴν Λειτουργίαν τῶν Κατηχουμένων, δηλ.: μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὰς ἐκτενεῖς δεήσεις.

Μετὰ τὴν μετάθεσιν ὁμως τῆς προσκομιδῆς εἰς τὸν Ὅρθρον, ἵνα μὴ προέλθῃ χασμωδία, ὥρισθῇ νὰ ψάλληται ὁ Χερουβικὸς ὕμνος, τῆς Μεγάλης Εἰσόδου προσλαβούσης ἔνωρις συμβολικὴν ἔννοιαν καὶ ὑποσημαινούσης τὴν «θριαμβευτικὴν προέλευσιν τοῦ Βασιλέως τῆς δόξης», διὸ καὶ τὰ τελούμενα γίνονται κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐτελεῖτο ὁ ρωμαϊκὸς θρίαμβος· ὡς ἐφέροντο δηλ.: οἱ κατάγοντες θρίαμβον στρατηγοὶ τῆς Ρώμης ἐπὶ θριαμβευτικῆς ἀσπίδος, περιστοιχούμενοι ὑπὸ λαβάρων κλπ., οὕτω καὶ ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης (ὃν παριστᾷ ὁ Ἀμνὸς ὁ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Δίσκου) φέρεται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ δορυφορεῖται ὑπὸ λαμπάδων, ἐξαπτερύγων καὶ ἄλλων ἱερῶν σκευῶν.

Τὴν συμβολικὴν ταύτην ἔννοιαν ἐρμηνεύει ὁ Χερουβικὸς ὕμνος, δι' οὗ προτρεπόμεθα ἡμεῖς οἱ ἀξιωθέντες νὰ λειτουργήσωμεν τῷ Θεῷ ὡς Ἀγγελοὶ αὐτοῦ, ἐφ' οὗ ὀλίγω πρότερον ἐψάλομεν τὸν τρισάγιον ὕμνον (= *οἱ εἰκονίζοντες μυστικῶς τὰ Χερουβεὶμ καὶ προσάδοντες τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον*), ν' ἀποθέσωμεν πᾶσαν περὶ τοῦ καθημερινοῦ βίου φροντίδα, διότι μέλλομεν νὰ ὑποδεχθῶμεν (ἐν τῇ θείᾳ κοινωνίᾳ) τὸν Βασιλέα τῆς δόξης, ὅστις δορυφορεῖται ὑπὸ τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων, ἅτινα δοξολογοῦσι καὶ βοῶσι τὸν ὕμνον : Ἀλληλούϊα.

Ὁ Χερουβικὸς οὗτος ὕμνος καὶ ἡ συμβολικὴ ἔννοια τῆς Μεγάλης Εἰσόδου φαίνεται ὅτι ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τὸν 5' αἰῶνα ἢ ἐπὶ τοῦ διαδόχου του Ἰουστίνου τοῦ νεωτέρου (τῷ 573), ὡς μαρτυρεῖ ὁ Κεδρηνὸς (ἐκδ. Βόννης

σελ. 390), ὅστις λέγει ὅτι τῷ θῷ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστίνου διετάχθη νὰ ψάλληται ὁ Χερουβικὸς ὕμνος.

Ἀρχαιότερος τοῦ συνήθους Χερουβικοῦ ὕμνου : «οἱ τὰ Χερουβεῖμ κλπ.» φαίνεται ὅτι εἶνε ὁ ὕμνος, ὁ ψαλλόμενος σήμερον μόνον τῷ Μ. Σαββάτῳ : «Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία...», ἐπιτομὴ δὲ τούτου εἶνε ὁ συνήθης Χερουβικὸς ὕμνος· ὁ Χερουβικὸς ὕμνος τοῦ Μ. Σαββάτου σημειοῦται ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Ἰακώβου.

Ὁ ἕτερος ἐπίσης μεγαλοπρεπὴς ὕμνος τῆς Λειτουργίας τῶν προηγιασμένων : «Νῦν αἱ Δυνάμεις τῶν Οὐρανῶν...» εἰσήχθη, κατὰ τὸ Πασχάλιον Χρονικὸν τῆς Ἀλεξανδρείας, τῷ 612· τινὲς τὴν σύνταξιν τοῦ ὕμνου τούτου ἀποδίδουσιν εἰς τὸν ἐπὶ Ἡρακλείου (610—640) ἀκμάσαντα γνωστὸν ἐκκλησιαστικὸν ποιητὴν Γεώργιον Πισίδην.

Τὴν Μ. Πέμπτην ἀντὶ Χερουβικοῦ ὕμνου ψάλλεται ὁ ἐπὶ Ἰουστίνου ἐπίσης εἰσαχθεὶς ὕμνος : «Τοῦ δείπνου Σου τοῦ μυστικοῦ σήμερον, Υἱὲ Θεοῦ, κοινωνόν με παράλαβε...»

5) Ὁ ἐπινίκειος ὕμνος.

Ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς Θείας Λειτουργίας εἶδομεν ὅτι μετὰ τὴν ἐκφώνησιν ὑπὸ τοῦ ἱερέως «τὸν ἐπινίκειον ὕμνον ἄδοντα βοῶντα κεκραγότα καὶ λέγοντα», ὁ χορὸς ψάλλει τὸν ἀγγελικὸν ὕμνον (ἔξ οὗ ἐλήφθη καὶ ὁ τρισάγιος ὕμνος· ἴδε ἀνωτέρω), Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ . . . Εἰς τὸν ἀγγελικὸν τοῦτον ὕμνον προσετέθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ Θριαμβευτικὸς καλούμενος ὕμνος, δι' οὗ οἱ Ἑβραῖοι ὑπεδέχθησαν τὸν Χριστὸν «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὡσαννὰ ὁ ἐν τοῖς ὑψίστοις».

Σαβαώθ = στρατεύματα· **Κύριος Σαβαώθ** = Κύριος τῶν οὐρανίων δυνάμεων.

Ὠσαννὰ = ἡ συνήθης ζητωκραυγὴ τῶν Ἑβραίων· οἱ Ὁ μεταφράζουσι = ὥσον δῆ.

6) Ὁ ὕμνος τῆς μετουσιώσεως.

Ὁ ὕμνος εἶνε σύντομος Εὐχαριστία τοῦ λαοῦ διὰ τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ὃ τελεῖ μυστικῶς ὁ ἱερεὺς (ἴδε ἐρμηνεῖαν λειτουργίας). Ἡ στιγμή, καθ' ἣν ψάλλεται, εἶνε ἡ κυριωτέρα τῆς Θείας Λειτουργίας.

7) Ὁ ὕμνος τῆς Θεοτόκου

Ὁ κατ' ἐξοχὴν οὗτος ὕμνος πρὸς τὴν Θεοτόκον συνίσταται ἐκ δύο μερῶν· ὁ ἀρχαιότερος εἶνε: «τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβεὶμ κλπ.» τὸ ἐν ἀρχῇ δὲ προστεθέν: «ἄξιόν ἐστιν ὥς ἀληθῶς...» εἶνε μεταγενεστέρα προσθήκη, ἔχουσα σχέσιν ἴσως μὲ λειτουργικὴν τινα εὐχὴν (πρβλ. ἐν τῷ ἔργῳ μου, τὸ "Ἅγιον Ὅρος, σελ. 131 παρὰδοσιν περὶ τῆς προσθήκης, τῆς ἀποδιδομένης εἰς ὁμῶνυμόν τινα Ἀγιορειτικὴν εἰκόνα). Ὁ ὕμνος «τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβεὶμ...» εἶναι διασκευὴ τοῦ ὕμνου τοῦ ποιηθέντος ὑπὸ τοῦ μεγάλου ὕμνογράφου Κοσμᾶ, τοῦ νόθου ἀδελφοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ (ἴδε Θ' ῥῥὴν τοῦ τετραφδίου τῆς Μ. Παρασκευῆς), καὶ λαμβάνεται ὥς ἐφύμνιον, συχνάκις ψαλλόμενος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ Κοσμᾶς ἐμιμήθη τὸν Ἐφραίμ τὸν Σῦρον (378) ὅστις ἤρχετο πάντοτε τῶν ὕμνων τῆς Θεοτόκου διὰ τῆς φράσεως: «Τιμιωτέρα τῶν Χερουβεὶμ καὶ ἀσυγκρίτως πασῶν τῶν οὐρανίων στρατιῶν.

Ὡς ἀληθῶς= τὸ ὥς ἐπιτείνει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀληθῶς= ἀληθέστατα (ἄξιόν ἐστι μακαρίζειν Σὲ τὴν Θεοτόκον κλπ.).

Ἀντὶ τοῦ ὕμνου τούτου, κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς ψάλλεται ἡ Καταβασία τῆς Θ' Ὁδῆς· κατὰ δὲ τὴν Λειτουργίαν τοῦ Μ. Βασιλείου ὁ ὕμνος :

Ἐπὶ Σοὶ χαίρει, Κεχαριτωμένη,

πᾶσα ἡ Κτίσις,

Ἀγγέλων τὸ σύστημα

καὶ ἀνθρώπων τὸ γένος,

ἡγιασμένε Ναέ,

καὶ Παράδεισε λογικέ.
Παρθενικὸν καύχημα·
ἐξ ἧς Θεὸς ἐσαρκώθη
καὶ παιδίον γέγονεν
ὁ πρὸ αἰώνων ὑπάρχων
Θεὸς ἡμῶν.

Εἰς τὸν ὕμνον δὲ τοῦτον προστίθεται καὶ τὸ *ἐφύμνιον* : «τὴν γὰρ Σὴν μήτραν θρόνον ἐποίησε κλπ.».

8) Ὁ ὕμνος τοῦ Κοινωνικοῦ.

Ὅπως ὁ Χερουβικὸς ὕμνος ψάλλεται ἀργῶς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασμφδίας, ἣν θὰ προεκάλει ἡ μυστικὴ μόνον τοῦ ἱερέως δέησις ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ Βήματος, οὕτω καὶ διὰ τῆς ψαλμωδίας μετ' ἀργοῦ μέλους τοῦ ὕμνου τούτου, τοῦ λεγομένου Κοινωνικοῦ, αἴρεται ἡ χασμφδία, ἣτις θὰ συνέβαινε κατὰ τὸν χρόνον τῆς κοινωνίας τῶν ἱερέων ἐντὸς τοῦ Βήματος.

Τὸ Κοινωνικὸν ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτοῦ μορφάς : Αἰνεῖτε τὸν Κύριον. . . . Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι. Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον. . . . κλπ. εἶνε στίχος τις ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ ἐιλημμένος, ἐπισφραγίζεται δὲ πάντοτε διὰ τοῦ : Ἀλληλούϊα :

9) Ὁ ὕμνος τῆς Πεντηκοστῆς.

Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἱερέως : «Μετὰ φόβου Θεοῦ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε» καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν λαόν : «Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν Σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν Σου», ψάλλεται κατὰ τὰς περισσοτέρας Κυριακάς (ἀπὸ τῆς Πεντηκοστῆς μέχρι τῆς Ε΄ Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν) τὸ τροπάριον τῆς Πεντηκοστῆς, δι' οὗ ὁμολογοῦμεν τὴν πίστιν ἡμῶν τὴν ἀληθῆ καὶ τὴν δι' αὐτῆς σωτηρίαν.

10) Ὁ ὕμνος τῆς ἀπολύσεως.

Μετὰ τὴν ὀπισθάρβωνον εὐχὴν (ἶδε ἄνωτέρω ἐρμηνεῖαν Θείας Λειτουργίας) ὁ λαὸς δοξολογεῖ τὸν Θεὸν διὰ τῆς λαμπρᾶς προσευχῆς τοῦ Ἰωβ, δοξολογήσαντος τὸν Θεὸν ἐν τῇ δυστυχίᾳ αὐτοῦ, μεθ' ἣν τελεῖται ἡ Ἀπόλυσις (διὰ τῆς εὐχῆς: «Δι' εὐχῶν τῶν Ἁγίων Πατέρων ἡμῶν» κλπ.) καὶ διανέμεται τὸ **Ἀντίδωρον**, ἥτοι τεμάχιον ἄρτου εἰλημμένον ἐκ τῆς ἁγιασθείσης κατὰ τὴν Λειτουργίαν προσφορᾶς, εἰς ἁγιασμόν τῶν μὴ κοινωνησάντων τῶν ἀχράντων μυστηρίων.



ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

	Σελίς
§ 1. Ἐννοία καί ἱστορία τῆς Θ. Λειτουργίας . . .	5
§ 2. Σύντομος ἐρμηνεία τῆς Θ. Λειτουργίας ὡς τε- λείται αὕτη σήμερον	10
Συμπέρασμα	16

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

§ 3. Ἡ μεγάλη Δοξολογία	19
Ἐρμηνεία	29
§ 4. Τὰ Ἀντίφωνα	21
Ἐρμηνεία	31
§ 5. Ὁ Τρισάγιος ὕμνος	22
Ἐρμηνεία	33
§ 6. Ὁ Χερουβικὸς ὕμνος	22
Ἐρμηνεία	34
§ 7. Ὁ ἐπινίκιος ὕμνος	24
Ἐρμηνεία	35
§ 8. Ὁ ὕμνος τῆς μετουσιώσεως	24
Ἐρμηνεία	36

	Σελίς
§ 9. Ὁ ὕμνος τῆς Θεοτόκου	24
Ἑρμηνεία	36
§ 10. Ὁ ὕμνος τοῦ Κοινωνικοῦ	25
Ἑρμηνεία	37
§ 11. Ὁ ὕμνος τῆς Πεντηκοστῆς	25
Ἑρμηνεία	47
§ 12. Ὁ ὕμνος τῆς Ἀπολύσεως	25
Ἑρμηνεία	38

ΜΕΡΟΣ Γ'.

<i>Ἑρμηνευτικαὶ σημειώσεις</i>	29
--	----



ημερ. 1-2

ημερ. 3-4

ημερ. 4-2

Αντιστ. Κρατ.

Γραμματεία Κρατ.

